

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav pro klasickou archeologii

Diplomová práce

Bc. Michaela Šmiejová

Proklínací destičky a jejich archeologický kontext v římské provincii Britannie

Curse Tablets and their Archaeological Context in the Roman Province of
Britannia

Praha 2016

Vedoucí práce: PhDr. Pavel Titz, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 10. května 2016

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky)

archeologie; náboženství; magie; proklínací destičky; římská Británie, antický Řím

Klíčová slova (anglicky):

Archaeology; Religion; Magic; Curse Tablets; Roman Province of Britain; Ancient Rome

Abstrakt (česky)

Proklínací destičky jsou zajímavým fenoménem antického světa, kdy na (obvykle) olověné destičce je sepsána kletba. Celkem takovýchto kleteb bylo objeveno přes 1500. Z toho třetina jsou latinské a z nich 309 pochází z provincie Britannia. Této početné skupině se věnuji ve své diplomové práci. Především mne zajímá archeologická stránka nálezů, protože je to často kontext, který nám umožní destičku datovat a pochopit. Věnuji se všem lokalitám, k nimž jsou dostupné informace. V Británii navíc můžeme mluvit o značném počtu takzvaných proseb za spravedlnost. Vychází ze stejného základu jako kletba, ale namísto sobeckých tužeb, se obrací k bohům s žádostí o pomoc. Nejčastěji se jedná o krádež, která byla spáchána, ale ve světě smrtelníků zůstává nepotrestána, ať již, protože není znám viník, nebo je podezřelých příliš mnoho.

Abstract (in English):

Curse tablets are interesting phenomenon in the Ancient world. The curses are usually written on the lead tablet. Totally there are about 1500 curses found, from which one third is written in latin and 309 from that amount were found in Roman Britain. I focus on this countable group in my Diploma Thesis. Firstly I prefer the archaeological side of the artefact. The context is usually the only way to date and understand the curse tablet itself. I offer all the sites where information about them is given. We can talk also about the so called prayers for justice which are quite numerous in Britannia. They are of the same principle as curses, but they are not made for satisfied selfish ambitions. They ask gods for help. Most often they are made because of the robbery which has not been punished in the world of mortals, because the thief is not known or there are too many suspects.

OBSAH

1. ÚVOD	8
1.1 BRITSKÉ PROKLÍNACÍ DESTIČKY	9
2. ULEY- WEST HILL	11
2.1 LOKALITA	11
2.2 PŘEDŘÍMSKÁ FÁZE A LOKALITA WEST HILL V DOBĚ ŘÍMSKÉ	12
2.3 DESTIČKY A JEJICH ARCHEOLOGICKÝ KONTEXT	14
2.4 SHRUTÍ	23
3. BATH- AQUAE SULIS	25
3.1 LOKALITA	25
3.2 ARCHEOLOGICKÉ NÁLEZY Z OBLASTI OKRSKU A PRAMENE.	29
3.3 PROKLÍNACÍ DESTIČKY Z BATH.....	30
3.4 SHRUTÍ	36
4. LONDÝN	37
4.1 VÝZKUM No 1 POULTRY (BR276).....	37
4.2 VÝZKUM U NATIONAL A PROVINCIAL BANK (BR275).....	38
4.3 TELEGRAPH STREET (BR274).....	39
4.4 LONDON BRIDGE (BR277).....	40
4.5 UNION STREET (BR278).....	41
4.6 LONDÝNSKÝ AMFITÉATR.....	43
4.7 SHRUTÍ	46
5. MALÉ LOKALITY	48
5.1 CAERLEON (BR271).....	48
5.2 HAMBLE (BR272)	49
5.3 LYDNEY (BR273).....	50
5.4 BREAN DOWN (BR282)	51
5.5 PAGANS HILL.....	53
5.6 CHESTERTON (BR286).....	56
5.7 LEINTWARDINE.....	57
5.8 MARLBOROUGH DOWNS (BR289)	60
5.9 WANBOROUGH (BR290).....	61
5.10 LEICESTER	62
5.11 AYLES FORD (BR294).....	64
5.12 BRANDON (BR295)	66
5.13 BROOMHILL (BR296).....	67
5.14 CAISTOR ST. EDMUNT (BR297).....	68
5.15 KELVEDON (BR298)	68

5.16 RATCLIFFE-ON-SOAR	69
5.17 CLOTHALL (BR302).....	73
5.18 THETFORD (BR303).....	74
5.19 OLD HARROW (BR304)	75
5.20 BRAUGHING (BR306)	76
5.21 WROXETER (BR307).....	77
5.22 BEZ PROVENIENCE NEBO NEPUBLIKOVANÉ.....	79
6. ZÁVĚR.....	81
7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	91
8. SEZNAM ZKRATEK	96
9. SEZNAM PŘÍLOH.....	97
PŘÍLOHA 1.....	I
PŘÍLOHA 2.....	V

Předmluva

Tuto práci jsem si vybrala, jelikož již bakalářskou práci jsem měla na téma proklínacích destiček a toto téma mne velice zaujalo. Tehdy jsem se zaměřila na řecké destičky z Athén. V případě latinských je myšlení lidí, které je vytvářeli, mírně posunuto. Britské proklínací destičky mne začaly zajímat při návštěvě Bath, kde jich bylo dohromady objeveno sto třicet. Takto vysoké číslo jsem při zpracování řeckých *katadesmoi* (jaký je pro ně novodobý výraz v případě, že jsou psány řečtinou) nikde nezaznamenala. Následně toto číslo překonala další britská lokalita a to Uley. Nepublikované destičky z této lokality jsem měla možnost studovat v Britském muzeu. Publikovány by měly být snad v příštím roce R. Tomlinem, který byl k těmto nálezům oficiálně přizván. Fotografie těchto destiček nesmí být mimo tuto práci distribuovány.

V rámci práce jsem se pokoušela vždy uvést lokality, kde destička byla objevena, spolu s nálezy, které se ke kontextu vztahovaly. Následně jsem uvedla samotnou destičku a část rozboru. Snažila jsem se vybírat pouze zajímavosti a důležité okolnosti, jelikož kompletní rozbor je uváděn v citované literatuře.

V úvodu představuji destičky z Británie i včetně srovnání s dalšími oblastmi antického latinsky hovořícího a písíciho světa. Následují jednotlivé kapitoly věnované lokalitám. Svou vlastní kapitolu, vzhledem k množství nálezů, mají lokality Bath, Uley a Londýn. Následuje Přehled všech ‚malých‘ lokalit, kde nejvýše byly objeveny tři destičky. V závěru shrnuji místa uložení a bohy zmiňované na destičkách, zakončené tabulkou z katalogu destiček. Z tohoto mnou vytvářeného katalogu uvádím i označení pro jednotlivé destičky *Br000*, kde *Br* znamená Britannia (do tohoto katalogu spadají i další oblasti) a číslo nálezu v katalogu.

1. Úvod

Cílem této práce je přednést ucelenou představu o proklínacích destičkách v provincii Britannia. Zatím žádný z katalogů neuvádí kompletně všechny destičky, které prezentuji v této práci. V rámci této práce přednesu jednotlivé lokality a destičky zde nalezené v archeologickém kontextu. Každou lokalitu se pokusím charakterizovat se zaměřením na oblast nálezu destiček. Zmíním artefakty, které mohou pomoci s datací destičky, jelikož materiál, z kterého jsou většinou zhotoveny, tedy olovo, není příliš datačně citlivý a bývá užít sekundárně.

Pokud se jedná o britské proklínací destičky, jako primární zdroj poznání může být považováno periodikum *Britannia*, kde v sekci ‚*Inscriptions*‘ jsou uváděny aktuální práce na jednotlivých epigrafických nálezích a mezi nimi i na proklínacích tabulkách (*defixiones*). Ve značné části případů je to rovněž jediný zdroj. Dalším zdrojem jsou publikace Dr. Tomlina, který je jeden z předních odborníků na problematiku proklínacích destiček v Británii. Sekundárními zdroji jsou katalogy, z nichž je potřeba zmínit Audollantův, Gagerův, Kropp a Urbanové, jako ty ze kterých jsem čerpala.

Zřejmě první destička objevená na území Británie byla z Lydney Park (viz kapitola 5.3) v první čtvrtině 19. století. Alespoň pokud víme, se jedná o nejstarší nález. Ovšem značná část nálezů byla objevena detektoráři. Nevíme tedy, kolik dalších destiček bylo objeveno a dnes leží v soukromých sbírkách. Této destičce se věnoval J. R. R. Tolkien a spekuluje se o tom, že s touto destičkou spojený nález prstenu ze Silchesteru by mohl být inspirací pro jeho *Pána prstenů*.

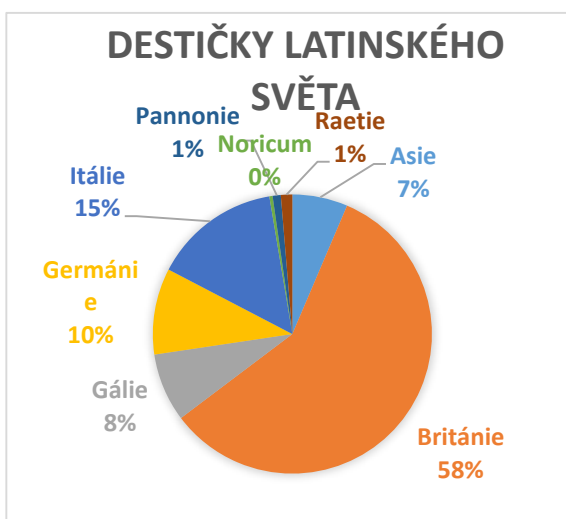
1.1 Britské proklínací destičky

Proklínací destičky samy o sobě jsou velice zajímavým fenoménem. Jedná se o individuální magii, která ke své praxi nepotřebuje nutně profesionálního mága. Zachována nám tato praktika zůstává na olovených destičkách, často složených a (nebo) propíchnutých hřebíkem. Můžeme je případně rozdělit na kletby a prosby za spravedlnost.

Britannia je, co se týče proklínacích destiček, poměrně výjimečná. Základním rozdílem, oproti jiným provinciím latinského světa, je oblíbenost, které v této provincii dosahují. Pro představu uvádím tabulku¹:

Oblast	Počet objevených <i>defixiones</i>
Asie	34
Británie	309
Galie	42
Germánie	53
Itálie	78
Noricum	2
Pannonie	5
Raetie	7

Tabulka 1: Počet destiček v jednotlivých oblastech latinského světa. (Vlastní).

Graf 1: (k tabulce 1) Počet destiček v jednotlivých oblastech latinského světa. (Vlastní).

Jak z tabulky a grafu vyplývá, počet kleteb objevených v Británii zřetelně převyšuje všechny ostatní a tvoří nadpoloviční většinu všech dokumentovaných kleteb. Nutno ovšem podotknout fakt, že v Británii jsou ze dvou zásadních lokalit (Bath a Uley) započítány i ty, které nenesou žádný text. O toto jsem se snažila i v případě dalších lokalit, ale v katalogích se celkový počet často neuvádí. Ovšem i na těchto dvou lokalitách počet popsanych destiček zřetelně překonává počet dokumentovaných destiček z druhé nejpočetnější Itálie. Konkrétně můžeme mluvit o osmdesáti sedmi destičkách nesoucích text v Uley². U Bath můžeme napočítat až sto čtrnáct destiček s písmeny³.

¹ Jedná se o mnou zjištěný počet na základě studia několika základních katalogů: AUDOLLENT 1904, KROPP 2008, URBANOVÁ 2014, TOMLIN 1988 A GAGER 1999.

² WOODWARD – LEACH 1993, 113.

³ TOMLIN 1988, 59.

Dalším znatelným rozdílem oproti jiným oblastem je i převaha tzv. proseb za spravedlnost. Můžeme například srovnat s Itálií. Zde D. Urbanová eviduje pouze pět proseb za spravedlnost oproti čtyřiceti pěti kletbám jako takovým⁴. Stejná autorka pak u Británie uvádí počet kleteb dvacet pět a šedesát devět proseb o spravedlnost⁵. Z toho můžeme usuzovat, že pro obyvatele Británie bylo významnější dopadnout viníka, než proklínat někoho ve svůj vlastní prospěch. Většinou se prosby týkají krádeže věcí. U řeckých proklínacích destiček se toto téma vyskytuje zcela výjimečně. Adams uvádí pouze čtrnáct destiček z kontinentu psaných řecky, které jsou takto zaměřeny⁶, přičemž celkové množství řecky psaných destiček se odhaduje nad tisíc⁷. Proklínací destičky podle stejného autora byly záležitostí především méně majetných, kterým odcizený majetek chyběl více než bohatým a olovená destička byla snadným a levným řešením⁸

Mapa 1: Mapa jednotlivých lokalit v rámci Velké Británie (vlastní).

⁴ URBANOVÁ 2014, 192–195.

⁵ URBANOVÁ 2014, 16.

⁶ ADAMS, G. 2006, 4.

⁷ TOMLIN 1988, 11.

⁸ ADAMS, G. 2006, 10.

2. Uley- West Hill

2.1 Lokalita

Tato lokalita byla objevena v roce 1976 a od následujícího roku do roku 1979 probíhal aktivní archeologický výzkum, následně publikovaný Anne Woodward⁹, který je stěžejní pro tuto lokalitu. Původním názvem dnešního Uley je *Euuelege*, jak jej nacházíme v Domesday Book. To vychází ze slovního základu Iwele či iwelega, což znamená tisové dřevo¹⁰.

Samotné naleziště je nazýváno West Hill (ST 789996). Vesnice Uley se nachází v hrabství Gloucestershire¹¹. Poblíž se nachází jedno z největších hradišť v hrabství: Uley Bury¹². Lokalita se nalézav údolí Ewelme na poměrně strategicky viditelném místě na jihovýchodě. Nejbližší města byla kolonia Glevum (Gloucester) devatenáct kilometrů směrem na sever. Na východ pak dvacet pět kilometrů vzdálené Corinium (Cirencester), což bylo civitas Dobunni. Na jihovýchodě se vine Fosse Way, která spojuje Bath (Somerset) a Cirencester. Jihozápadní cesta pak vede z Gloucesteru skrze Severn valley pod West Hill. Chrám pravděpodobně sloužil zemědělcům, kteří žili v jeho okolí, ve kterém se našlo několik farem a vill. Zde spadá i velmi okázalý „palácový komplex“ ve Woodchesteru¹³.

Nachází se zde několik kamenných staveb, z nichž nejvýznamnější je chrám. Vidíme u něj kontinuitu od doby železné až do raného středověku. Z římského období máme dvě stěžejní fáze: chrám z druhého století našeho letopočtu a následnou přestavbu ve století čtvrtém. Následně byl chrám přestavěn na křesťanský kostel.

V místě, kde byl kopán vodovod, byly objeveny doklady doby železné a římské okupace. Woodward mimo jiné zmiňuje jámy, obětiny, kamenné zdi, které byly omítnuty a osamocený pohřeb v rakvi¹⁴. V souvislosti s hlavní kamennou budovou můžeme sledovat depoty votivních předmětů včetně proklínacích destiček *defixiones*. Dalším zajímavým předmětem je miniaturní hrnec či zpodobnění boha Merkura¹⁵.

Naneštěstí byla lokalita významně poničena zemědělskou činností¹⁶.

⁹ Jedná se o knihu: WOODWARD, A. – LEACH, P. 1993: *The Uley Shrines: Excavation of a Ritual Complex on West Hill, Uley: Gloucestershire, 1977-9*. London.

¹⁰ EKWALL 1960, 485.

¹¹ GREW et al. 1980, 385.

¹² WOODWARD – LEACH 1993, 1.

¹³ <http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/uley-location.shtml>

¹⁴ WOODWARD – LEACH 1993, 1.

¹⁵ WOODWARD – LEACH 1993, 100.

¹⁶ Woodward – Leach 1993, 1.

2.2 Předřímská fáze a Lokalita West Hill v době římské

V předřímské fázi zde stála rituální struktura. Byla oválného tvaru o rozměrech přibližně 48 na 25 m. Následně byla zastavěna čtvercovou dřevěnou zástavbou. Tato struktura byla postavena někdy v polovině prvního století našeho letopočtu, ještě před příchodem Římanů¹⁷.

Výsledky analýzy vodní trubky v roce 1976 potvrdily, že se na West Hill v Uley nacházela římská lokalita¹⁸.

Až do druhého století našeho letopočtu toto místo bylo spojováno s keltskými rituály doby železné. Poté se objevuje první fáze římského chrámu¹⁹. Kmenem, který v této oblasti sídlil, byli Dobunni. Jednalo se primárně o farmáře a řemeslníky²⁰

Tato lokalita ovšem není tvořena pouze budovou chrámu. Postupně zde vznikaly i další budovy. Mluvit můžeme hlavně o fázi č. 5, která je současná s chrámem v polovině čtvrtého století. Budova IX obsahuje pouze jedno křídlo na západní straně a směrem k východu nalezneme jakousi verandu. Místnost C měla mozaikovou podlahu. V suti byl objeven kus sloupu. Tato budova byla v sedmé fázi (5. stol.) nahrazena obytnou budovou s označením XIV. Tato měla 6tívstupý přístřešek ve tvaru čtverce. V jámě, přiléhající k budově VIII byla nalezena hlava v životní velikosti, ve velice slušném provedení (fig. 3). Jedná se o hlavu Merkura, z blízkého chrámu. Díky této soše můžeme usuzovat, na dedikaci chrámu Merkurovi. Spolu s dalšími částmi sochy byla zřejmě pohřbena jako zakládací depozit²¹. Hlava byla objevena v roce 1979 a je vyrobena z Cotswoldského vápence, ale jedná se o čistě římskou práci. Podle stylové a technické analýzy je datována do pozdního druhého století. Umělec, který sochu vyhotovil, byl skvěle seznámen, jak s řecko-římskou ikonografií, tak s místním kamenem. Kromě hlavy bylo z této přibližně dvoumetrové sochy objeveno ještě pravé koleno s částí nohy, levé stehno a části zvířat- berana a kohouta (The British Museum).

Kromě sochy pro Merkura svědčí i další nálezy, včetně např. broží ve tvaru mouchy²². Lokalita byla poseta i dalšími nálezy: velkým množstvím mincí, bronzové figurky, šperky, nápisy na bronzu a olovu (*defixiones*) a kamenný oltář. Votiva chrámu obsahovala šest

¹⁷ GREW – HASSALL – TOMLIN 1980, 385.

¹⁸ HENIG 1978, 368–370.

¹⁹ GREW – HASSALL – TOMLIN 1980, 385.

²⁰ WOODWARD – LEACH 1993, 4.

²¹ GREW – HASSALL – TOMLIN 1980, 385.

²² CRUMMY 2007, 225– 230.

miniaturních železných kopí, sto třináct nádob a série bronzových prstenů. Rovněž se zde našly kosti zvířat- obětí²³.

Pokud jde o dataci, archeologové rozdělili lokalitu na celkem osm základních fází. Ty jsou následně děleny a označovány malými písmeny.

Fáze 1 je prehistorická a spadají sem objekty F179 a F382.

Fáze 2 je dělena na 4 podfáze. Datována je od brzkého 1. století našeho letopočtu, kdy 2d je vymezeno rokem 50. V této době vzniká svatyně označována jako struktura XVI. Dále je zajímavá jáma k uložení votivních předmětů (F251).

Fáze 3 začíná v pozdním 1. století. Je dělena na 3a(i), 3a(ii), 3b a 3c. Poslední dvě zmiňované již zdá se mohou spadat na počátek 2. století našeho letopočtu. Opevněna byla palisádou.

Fáze 4 již zahrnuje kamenné struktury římsko-keltského chrámového komplexu. Datována je do 2. století ve 4a, ve 4b pak do 3. a raného 4. století. Spadají sem nejvýznamnější struktury- I, IV, X, III a chrámová struktura II prakticky nahrazující svatyni XVI.

Fáze 5 je rozdělena na 5a-5e(ii). Spadá do 4. století, přičemž jednotlivé úseky jsou poměrně přesně datovány. Konec 5e(ii) je rok 380. Celou fází 5 probíhají demolice jednotlivých struktur.

Fáze 6 spadá mezi roky 380 a 420. V této době dochází k modifikaci chrámu. V jejím závěru je lokalita patrně kompletně vyčištěna.

Fáze 7 zasahuje od roku 420 až po minimálně 7. století. Spadá sem stavba haly nebo bazilikálního chrámu.

Fáze 8 zahrnuje středověk až moderní dobu. Z této fáze máme 47 nálezů proklínacích destiček v nestratifikované ornici²⁴.

²³ HENIG 1978, 368-370.

²⁴ WOODWARD – LEACH 1993, 10-11.

2.3 Destičky a jejich archeologický kontext

Na lokalitě West Hill bylo objeveno celkem sto čtyřicet proklínacích destiček. Z toho osmdesát sedm popsanych, včetně jedné, která byla objevena mimo výzkum²⁵. Publikováno jich bylo dosud pouze čtrnáct.

Následně uvádím stručný přehled počtu tabulek vzhledem k místu a dataci uložení podle Woodward and Leach²⁶:

Tabulka 2: Woodward – Leach 1993, 113.

Fáze	Kontext	Počet
4	Struktura IV, okupace a demolice	5
5a-d	Struktura I, pozdní okupace	2
5d-e	Struktura II, cella	6
5e(i)	Struktura I, demolice	7
5e(ii)	Votivní materiál nad strukturou I	47
6	Struktura II, přestavba chrámu	11
6b	Suť nad strukturou IV	4
7a	Výplň z jam- struktura VII/XI bazilika	9
7b	Platforma u východu struktury VIII	1
8	Nestratifikovaná ornice	47

²⁵ WOODWARD – LEACH 1993, 113.

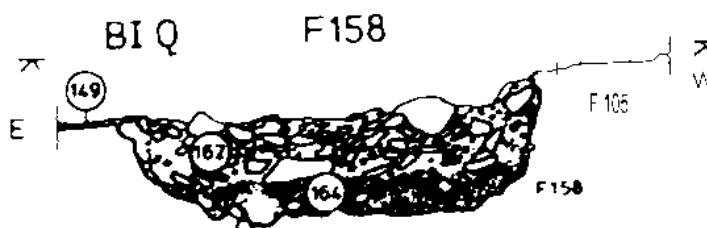
²⁶ WOODWARD – LEACH 1993, 117.

Z tabulky vyplývá, že nejzajímavější strukturou, co do počtu destiček, je struktura I.

Na ni se teď podíváme podrobněji. Z celkem 56 destiček spadajících pod strukturu I, jich 25 má zachován text.

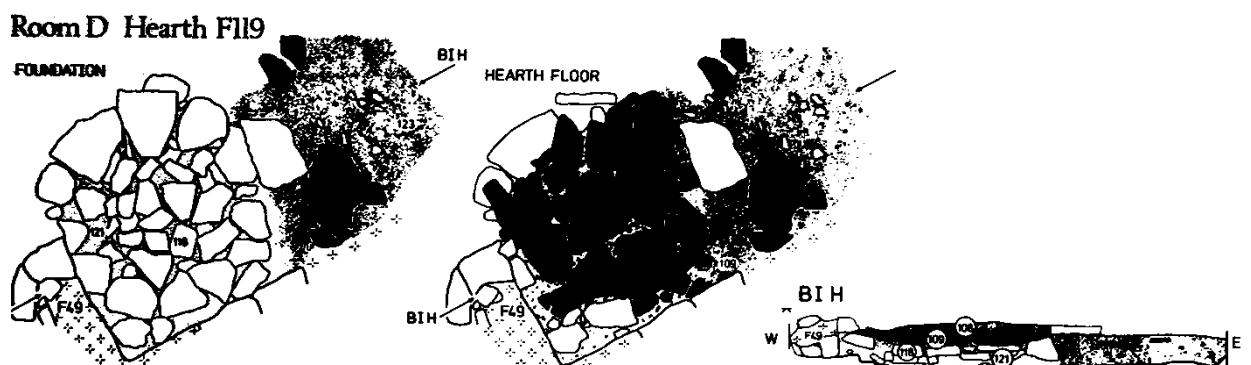
U struktury není přesně určena datace vzniku. Předpokládá se ovšem, že spadá do 2. až 3. století n. l. Budova se skládala z celkem jedenácti místností: A až K (fig. 1). Západní okraj nebyl kopán, jelikož jím vede silnice. Podle vývoje podlah a zdí se usuzuje, že budova byla nejméně dvakrát rozšiřována a rozčleňována. Základem zřejmě byly místnosti B, C, F a H, jelikož jejich zdi byly nejkvalitněji zpracovány a byly také nejširší. Přičemž se usuzuje, že zdi místností C a F byly přidány o něco později. Ve fázích 5c-d a 5e(i) nacházíme pozůstatky demolice o výšce 0,02m. Místnosti A, D a E jsou nadále užívány²⁷. Fáze 5e(ii), ze které máme většinu nálezů destiček, následuje po demolici. Již se nejedná o stavbu jako takovou, ale o ukládání votivních předmětů, pravděpodobně původně uložených v chrámu (struktura II).

Celkem tři destičky stále nesoucí text spadají do fáze 5a-d. Dvě z nich, a jedna bez viditelných známek textu, byly objeveny v jámě označené jako F158, která se přimyká

Obrázek 1: Jáma 158 (Woodward – Leach 1993, 43, fig. 39).

k severovýchodní zdi místnosti K v kontextu 162 (obr. 1). Konkrétně se jedná o destičky WL 60 a 61 (v katalogu Br060 a Br061).

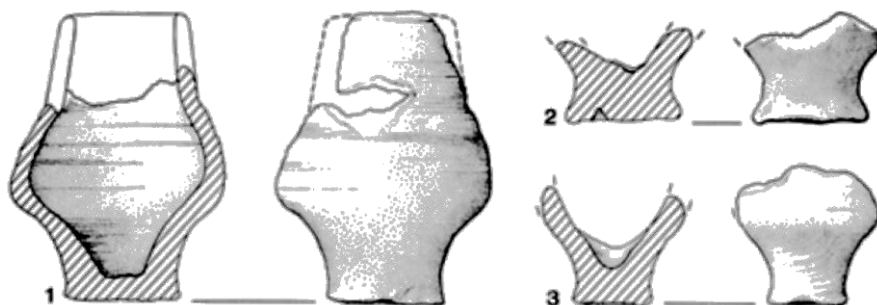
Obrázek 2: Ohniště v místnosti D (Woodward – Leach 1993, 45, fig. 40).

²⁷ WOODWARD – LEACH 1993, 41-44.

Jedna popsaná destička pak byla nalezena ve zbytcích topeniště v místnosti D, přesněji se jedná o kontext 123. Destička nese označení WL 45 (Br045).

Dalších sedm destiček spadá do fáze 5e(i), tedy do fáze, kdy byla struktura zničena. Tyto artefakty na sobě nenesou stopy textu. Datace všech těchto jedenácti destiček by odpovídala, dle archeologických okolností 4. století našeho letopočtu.

Zajímavá je pak po destrukční fázi 5e(ii), kde se skrývalo celkem 47 destiček. Z toho nám zůstal text zachován na dvaadvaceti z nich. Datace těchto destiček může být značně sporná. Je vysoce pravděpodobné, že do jednotlivých kontextů byly uloženy votivní předměty, které byly odstraněny z chrámové struktury II. Tato fáze je datována mezi roky 370-380 našeho letopočtu. Mezi nálezy, kromě destiček, byly nalezeny i četné mince. Tyto nám trochu pomohou s datací votivních darů. Konkrétně se jedná o mince z rozmezí let 270 až 360 a 360 až 380²⁸. Další nálezy jsou, mimo jiné, miniaturní nádoby, na celé lokalitě můžeme mluvit o devadesáti čtyřech. Z toho celkem čtyřicet jich bylo nalezeno v rámci struktury I. Dále pak předměty ze slitin mědi.

Obrázek 3: Miniaturní nádoby (Woodward – Leach 1993,141, fig. 117).

V kontextu 62 bylo objeveno celkem třináct destiček (fig. 4), z nich jedenáct nese stále text. Spadají do fáze 5e(ii). Jejich datace je tudíž nejistá. Snad tedy mezi 270 až 380 našeho letopočtu. Kropp uvádí u destičky **WL 1 (Br001)** dataci do poloviny 3. století²⁹, protože jsem však nenašla podklady u Tomlina, který destičky z Uley zkoumal a publikoval, ani v jiné publikaci. Dataci následně převzala i Urbanová³⁰. Tato destička je zajímavá faktem, že u ní známe autora, což není mimo Británii úplně běžné. Ovšem v Uley je podobných destiček více. Autorem je Cenacus. Jedná se o mužské jméno keltského původu, které nemáme doloženo

²⁸ WOODWARD – LEACH 1993, 49.

²⁹ KROPP 2008, 3.22/2

³⁰ URBANOVÁ 2014, 406

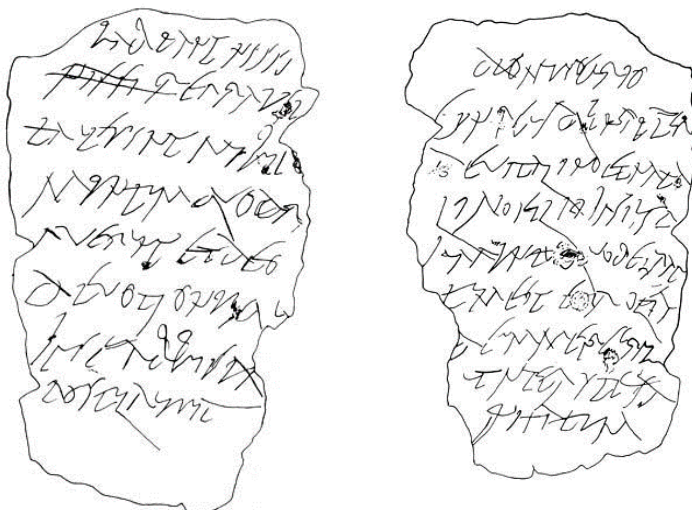
jinde, ale je zřejmé, že spadá do skupiny ze stejného kořene, jako jména známá z CIL 12 a 13³¹. Znění textu je následující a není o něm větších pochyb, jelikož je text poměrně dobře čitelný, destička je oboustranně popsána:

(a)

deo Mercurio/ Cenacus queritur/ de Vitalino et Nata-/ lino filio ipsius d(e)/ iument[o]
quod ei rap-/ tum est e[t] rogat/ deum Mercurium/ ut nec ante sa-/ nitatem/

(b)

habeant nissi/ [[nissi]] repraese[n]-/ taverint mihi [iu]-/ mentum quod ra-/ puerunt et
deo/ devotione[m] qua[m]/ ipse ab his ex-/ postulaverit/

Obrázek 4: WL 1 (Woodward – Leach 1993, 118–119, figs.:100–101).

Jména *de Vitalino et Natalino* jsou podle Tomlina běžná v Uley a Bath. Vznikla z latinských cognomen *Vitalis* a *Natalis*.

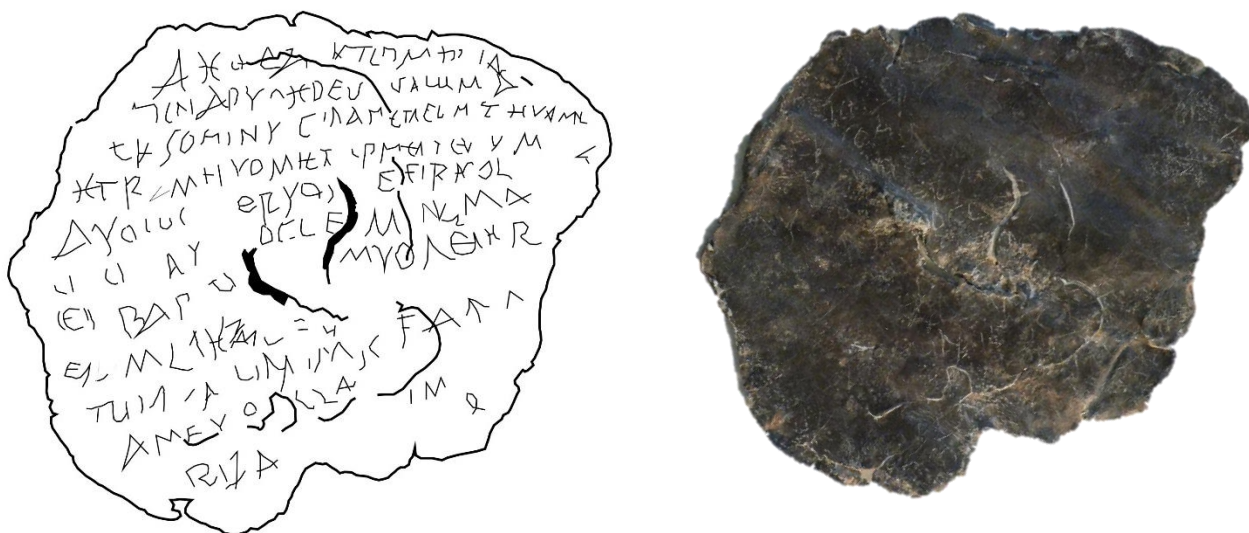
Jedná se o prosbu za potrestání zloděje, který Cenaca okradl o jím ulovené zvíře. Podezřívání jsou *Vitalinus* a jeho syn *Natalinus*. Prosba je směřována k patronu chrámu, tedy k bohu Merkurovi. Žádá jej o navrácení zvířete.

V textu se objevují chyby, jako je *nissi*, kdy správný tvar je s jedním S. Tato chyba ovšem u britských destiček není nijak výjimečnou. Můžeme uvést příklad v podobě dvou

³¹ WOODWARD – LEACH 1993, 120.

destiček z Bath: TS 32 a 65. Zdá se, že se mělo jednat o jakousi hyperkorektnost³². Další chybou je například špatné použití slovesa *rapuerunt*, kdy stavba věty vyžaduje perfektum subjunktiva. Tvar v této podobě je tedy vnímán jako perfektum futura.

Další destičkou, kterou zde uvedu je WL 52, kterou jsem sama zpracovávala. Tato destička je uložena v Britském muzeu pod muzejním číslem 1978,0102.128. Datována je do let 370-380. Znatelná korozie. I přesto se písmena dají číst. Je velmi nepravidelného tvaru. Stářím a korozí byla narušena tak, že uprostřed vznikla díra tvaru půlměsíce. Navíc je destička velmi poškrabaná, což stěžuje její čitelnost. Poslední řádky jsou prakticky nečitelné. Celkem obsahovala dvanáct řádků, z nich jedenáct je lépe viditelných, dvanáctý je patrný, ale písmena jsem nebyla schopna rozeznat³³. K destičce patří ještě menší úlomek.

Obrázek 5: WL 52 (Vlastní).

Nyní se podíváme na strukturu II, tedy chrám. Zde bylo vykopáno patnáct popsanych destiček a dvě nepopsané určených jako proklínací tabulky.

Tato struktura je sledovatelná od 2. století, tedy fáze 4, v podobě prvního kamenného chrámu. Nahrazuje svatyni doby železné- strukturu XVI. Jedná se o téměř čtvercovou budovu o rozměrech 14x12m po vnějším obvodu s obdélnou cellou o velikosti 7x8m po vnitřním obvodu. Ze tří stran je cella obklopena ambulatorii o šířce 2,3m. Cella nese označení místnost E, západní ambulatorium je místnost C, jižní je označováno jako místnost A, východní je místnost D. Ve fázi 4 máme kamennou podezdívku beze stop starších základů. Zdi jsou

³² WOODWARD – LEACH 1993, 120.

³³ První verze kresby vznikla přímo při studiu destičky, na fotografii nejsou některé znaky rozeznat.

zachovány maximálně do tří vrstev³⁴. Ve fázi 5d byl přistavěn portikus. Chrám pokračuje až do fáze 6b, kam spadá i většina zde nalezených destiček. Nálezy z fáze 7 již nejsou brány jako součást struktury II, ale stále do této oblasti spadají kontextuálně.

Nejstarší nalezené destičky byly deponovány ve fázi 5d-e. Jedná se konkrétně o dva artefakty: WL 40 a 44. První zmiňovaná byla nalezena v kontextu 75. Druhá pak v kontextu 204. Z fáze 6a máme destičku **WL 3** (Br003) z kontextu 215³⁵. Té se nyní budu více věnovat. U této destičky autor znám není. Jedná se opět o prosbu za potrestání krádeže. Tentokrát byl ukraden zlatý prsten. Destička je popsána pouze z jedné strany a text není příliš ucelený. Zde je přepis:

deo M(a)rti Mercuri[o ...]/ anulus aureus de hos[pitiolo? ...]/ er[it?] et pedica ferre[a ...]/s. qui fraudem feci[t ...]/ r[.] deus inveni[a]t

Zajímavá je zmínka o železných okovech *pedica ferrea*. Podle Tomlina použití takového prostředku nemá obdoby³⁶. Zřejmě to má být paralela k onomu ukradenému zlatému prstenu, ovšem jako trest za jeho krádež. Rovněž upoutá pozornost božstvo, ke kterému je prosba vztahována. Nejedná se pouze o boha Merkura, ale o Marta Merkura. A ve jméně Mars bylo vynecháno, díky navázání na předchozí M, které bylo protaženo a zakončeno kulatě, nikoli rovnou čarou, jak je tomu u M ve jméně Merkur či ve slově *fraudem*.

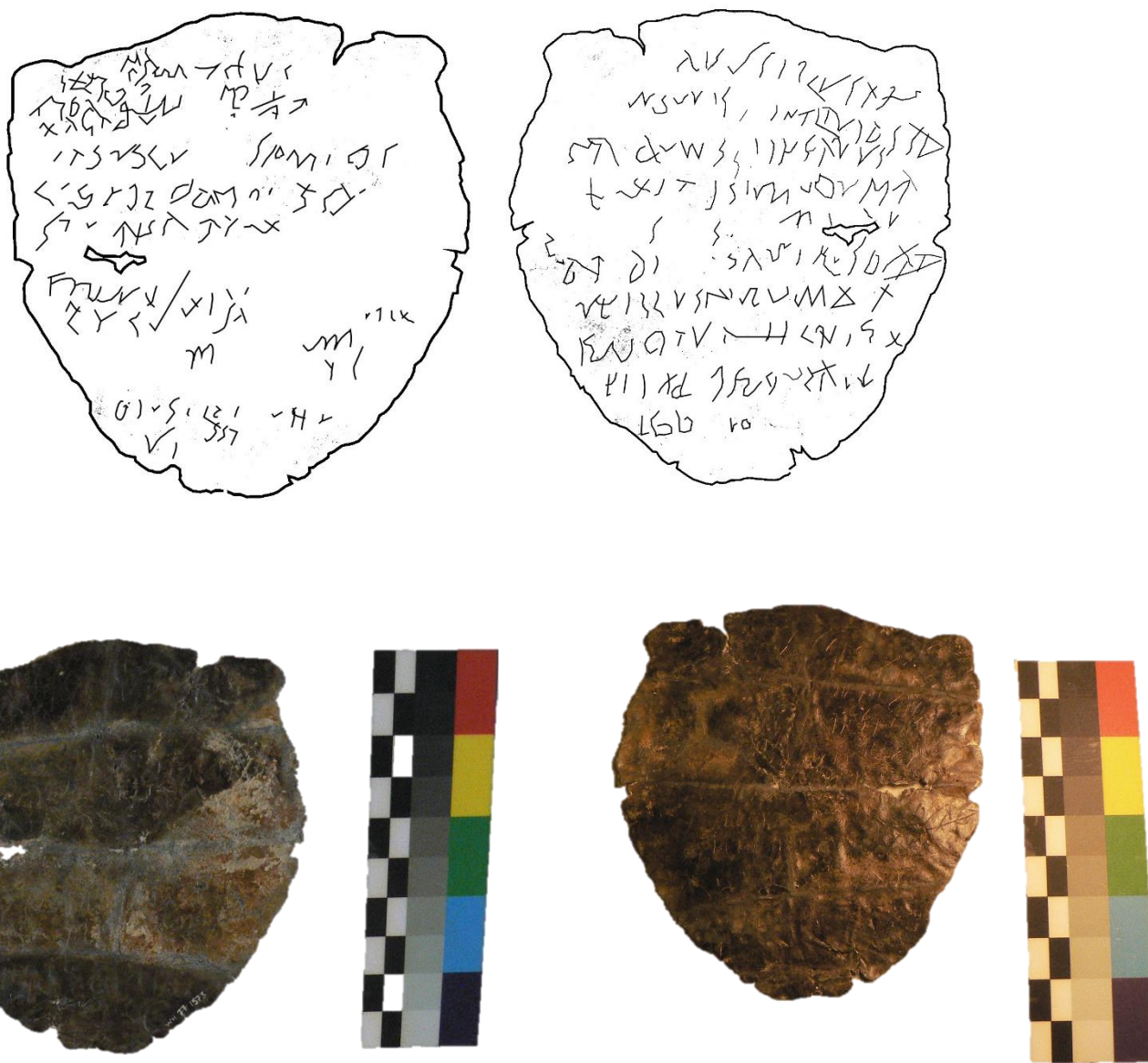
Obrázek 6: WL 3. (Woodward – Leach 1993, 122–123, figs.:104–105).

³⁴ WOODWARD – LEACH 1993, 33.

³⁵ WOODWARD – LEACH 1993, 33–123.

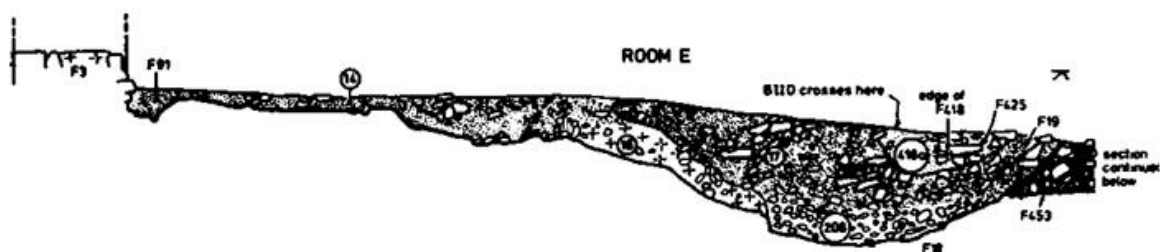
³⁶ WOODWARD – LEACH 1993, 123.

Fáze 6b je zastoupena kontextem 14, kde bylo nalezeno celkem sedm proklínacích destiček, včetně tří nesoucích text. Kontext 14 je situován v celle chrámu poblíž zdi oddělující ji od místnosti A. Jednou z destiček zde nalezených byla WL 39, kterou jsem měla možnost studovat v Britském muzeu. Destička je oboustranně popsaná, celkem dobře čitelná. Má celkem neobvyklá tvar. Na destičce můžeme pozorovat značnou korozi zbarvenou do červena.

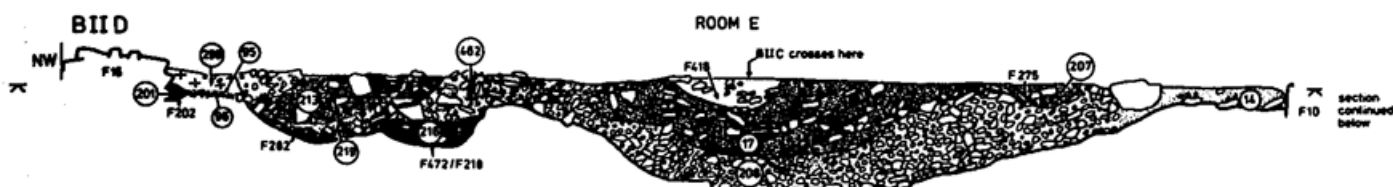
Obrázek 7: WL 39 (Vlastní).

Do této fáze spadá i destička WL43, kterou ovšem Woodward a Leach jmenují i u struktury I, kontextu 20³⁷.

Obrázek 8: Místnost E, kontext 14. (Woodward – Leach 1993, 37, fig. 34).

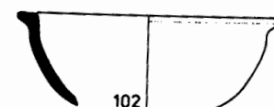
Následující fáze, tedy 7, je charakteristická kontextem 17, kde bylo odkryto také sedm destiček a tři z nich nesou zbytky textu. Taktéž spadá do cely

Obrázek 9: Místnost E, kontext 17 (Woodward – Leach 1993, 37, fig. 34).

Je tedy zřejmé. Že většina nalezených destiček z této struktury byla deponována přímo v cele chrámu. Je rovněž vysoce pravděpodobné, že původně bylo deponováno až téměř třikrát více destiček, než dosvědčují artefakty samy, jelikož fáze 5e(ii) u struktury I pravděpodobně vznikla redepozitováním právě ze struktury II (viz str. 6).

Ze struktury IV známe celkem jedenáct destiček, z toho tři jsou čitelné. Jedná se o destičky WL 55, 57 a 62. Destičky WL 57 a 62 jsou zadatovány až do fáze 4b, jsou tedy jedny z nejstarších destiček na této lokalitě (200-310/317). Struktura stála na jih od chrámu. Není vykopána kompletně. Stejně jako u dalších struktur byly zdi postaveny z místního vápence. Obsah výkopu F364, tedy základů budovy, se skládá z keramiky, která byla datována do druhého a třetího století. Žádné další datovatelné nálezy se zde nenacházely. Do tohoto kontextu spadá hlavička sochy, která je ovšem velice špatně zachovalá. Zajímavější jsou nálezy z doby

Obrázek 10: Nádoba místní šedé keramiky (Woodward – Leach 1993, 227, fig. 167).

okupace objektu. V místnosti D v kontextu 360 byly například objeveny násady tří kostěných jehlic. V místnosti B, v kontextu 320, byly nalezeny skleněné korálky, prsten ze slitiny mědi a

³⁷ WOODWARD – LEACH 1993, 49. Na plánu je tedy u struktury I.

také šestnáct mincí většina datovatelná do pozdního 3. století, avšak tři ze století čtvrtého³⁸. Stejně jako v dalších strukturách není výjimkou značný počet miniaturních nádobek. WL 57 byla objevena v kontextu 347, v místnosti E.

Do fáze 6b můžeme zařadit destičku **WL55**. Ta byla nalezena v kontextu 331 nad místností D. Tuto destičku autor pětkrát přeložena³⁹. Popsána je pouze z jedné strany celkem šesti řádky. Psána je starou římskou kurzívou „cvičenou rukou“⁴⁰. Jméno autora je nám opět známo. Je však velmi problematické. Rufus je zřejmé, avšak Mintla není obvyklé a bylo v něm přepisováno. Opět se jedná o prosbu za potrestání zloděje, který zde není navrhován. Ukraden byl plášťik *pallium*. Text zní následovně:

deo Mercurio Mintl-/a Rufus. donavi/ eos, vel mulier vel/ PARIVSLIIFASPATEM/ [ma]teriam
sagi/ / donavi

Obrázek 11: WL 55

<http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/img/uley-55.html>

Velké množství destiček máme i z kontextu 20, který Tomlin přisuzuje k struktuře IX⁴¹, ale Woodward a Leach ke struktuře I⁴². Konkrétně se jedná o devět destiček nesoucích text a tři bez textu. Vzhledem k tomu, že spadají do fáze 7, tak s velkou pravděpodobností byly ukládány již mimo obě struktury. Patří sem například destička **WL 33**. Jedná se o seznam dvou jmen. Obě jsou následovány dalšími jmény v genitivu- s největší pravděpodobností se jedná o patronymum a matronymum. Jmenování jsou muž a žena. Obě jména vychází z keltské etymologie⁴³. Následuje přepsaný text:

³⁸ WOODWARD – LEACH 1993, 49.

³⁹ BURNHAM et al. 1995, 371.

⁴⁰ BURNHAM et al. 1995, 371.

⁴¹ WOODWARD – LEACH 1993, 128.

⁴² WOODWARD – LEACH 1993, 49.

⁴³ [http://curses.csad.ox.ac.uk/4Dlink2/4DACTION/WebRequestCurseTablet?thisLeafNum=1&searchTerm=&searchType=browse&searchField=CurseNumber&thisListPosition=6&displayImage=1&displayLatin=1&displayEnglish=1&lastListPosition=%3C!--4DVAR%20records%20in%20selection\[curse_metadata\]--%3E%20%20##](http://curses.csad.ox.ac.uk/4Dlink2/4DACTION/WebRequestCurseTablet?thisLeafNum=1&searchTerm=&searchType=browse&searchField=CurseNumber&thisListPosition=6&displayImage=1&displayLatin=1&displayEnglish=1&lastListPosition=%3C!--4DVAR%20records%20in%20selection[curse_metadata]--%3E%20%20##) Error #

Lucilia/ Mellossi (filia)/ AEXSIEVMO/ Minu(v)assus/ Senebel[1]-/ enae
(filius)

Destička je popsána z jedné strany. Psána je kapitálkami⁴⁴. Výjimečná je přítomnost slova *aexsievmo*, pravděpodobně se jedná o sloveso. Tomlin uvádí, že se nejspíš jednalo o sloveso, podle koncovky. Snad, ač to není obvyklé, by se mělo jednat o *aestimo*⁴⁵.

Obrázek 12: WL 33
<http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/img/uley-33.html>

2.4 Shrnutí

Lokalita Uley je v mnoha ohledech výjimečná oproti jiným s nálezy latinsky psaných destiček, sleduje ovšem tradici britských *defixiones*. Jedná se prakticky o chrámový komplex. Chrám představuje struktura II. U struktury I se uvažuje, že se jednalo o obchody.

Nejvíce nalezených destiček spadá do kontroverzní fáze 5e(ii), která je datována do let 370 až 380 našeho letopočtu. Jedná se o podemoliční fázi, kdy do jednotlivých kontextů byly zřejmě umístěny votivní dary, které původně byly umístěny do objektu chrámu. Pokud jde o nálezy vykopané přímo v samotném chrámu, nejčastější místnosti nálezu je cella. Oproti nalezišti v Bath se ovšem jednalo o několik kontextů po celé místnosti. Tato lokalita rovněž není spojována s pramenem jako takovým. Jednalo se o klasický římsko-keltský chrám, u kterých se předpokládají bazénky se „svatou“ vodou namísto předního ambulatoria. To sice přesně neodpovídá umístění jednotlivých kleteb, ale jejich samotná přítomnost by teoreticky mohla stačit. Chrám byl zasvěcen bohu Merkurovi, římské verzi boha Herma, který je běžně spojován s řeckými *katadesmoi*. Valná většina zde nalezených kleteb se týká krádeže a jejího potrestání. Důležitým jevem na destičkách je přítomnost jazyka derivujícího pravděpodobně od původních místních obyvatel, v případě Uley se jedná o kmen Dobunnů. V podobě původních jmen a odvozenin a případné úpravy latinských slov či slov původních obyvatel v podobě latinizované⁴⁶.

⁴⁴ WOODWARD – LEACH 1993, 128.

⁴⁵ [http://curses.csad.ox.ac.uk/4Dlink2/4DACTION/WebRequestCurseTablet?thisLeafNum=1&searchTerm=&searchType=browse&searchField=CurseNumber&thisListPosition=6&displayImage=1&displayLatin=1&displayEnglish=1&lastListPosition=%3C!--4DVAR%20records%20in%20selection\[curse_metadata\]--%3E%20%20##](http://curses.csad.ox.ac.uk/4Dlink2/4DACTION/WebRequestCurseTablet?thisLeafNum=1&searchTerm=&searchType=browse&searchField=CurseNumber&thisListPosition=6&displayImage=1&displayLatin=1&displayEnglish=1&lastListPosition=%3C!--4DVAR%20records%20in%20selection[curse_metadata]--%3E%20%20##) Error # 48

⁴⁶ Spekulace u WOODWARD – LEACH 1993, 33.

Následuje stručný přehled umístění jednotlivých destiček nesoucích text:

<i>Struktura</i>	<i>Fáze</i>	<i>Destičky (WL)</i>	<i>Počet</i>
I	5a-d	45, 60, 61.	25
	5e(ii)	1, 2, 5, 22-25, 35, 36, 41, 42, 47-54, 69-71.	
II	5d-e	40, 44.	15 (14)
	6a	3.	
	6b	26, 39, 43?, 63-65.	
	7	34, 37, 38, 46, 56, 66.	
IV	4b	57, 62.	3
	6b	55.	
Kontext 20	7	21, 27-33. (43)	8 (9)
VIII	6-7a	68.	1
XIX	7	77-81.	7
	8	75, 76.	
XIV	7-8	86.	1
Povrch, sběry,	8	7-20, 58, 59, 67,72, 73.	27
	-	4, 6, 74, 82-85, 87.	

3. Bath- Aquae Sulis

3.1 Lokalita

Lokalita Bath leží v údolí řeky Avon. Obklopena je meandrující řekou ze tří stran. Samotná lokalita se nachází v centru dnešního města. Spadá pod hrabství Somerset. Objevovaná byla postupně od 18. století. Sestává z chrámu zasvěceného bohyni Sulis Minervě, posvátného pramene a římských lázní, které daly celé oblasti jméno⁴⁷. Název Bath původně zněl *Hat Bathu*, jak je uvedeno v *Cartulariu saxonico*, nebo *Bade*, kteréžto zmiňuje *Domesday Book*⁴⁸.

V centru Aquae Sulis, což je další název lokality, jsou celkem tři horké prameny. Hlavním pramenem je tzv. *King's Spring*, který vyvěrá z podlahy oválného Římského rezervoáru, další dva se nazývají the Hetlin Spring a Cross Bath Spring.

Bohyně Sulis, která byla původní „keltskou“ bohyní, byla ztotožňována s bohyní moudrosti, římskou Minervou. Při přestavbě lázní v 18. století, byly v roce 1727 objeveny zbytky jejího chrámu a pozlacená bronzová hlava kultovní sochy. O několik let později, 1790, byly objeveny schody chrámu a fragmentu skulptur, a následně v 60. letech 19. století podium. V roce 1878 narazili dělníci na masivní zeď obklopující horký pramen a po dalším odkryvu i Římský rezervoár. V rámci pramene bylo objeveno mnoho votivních předmětů, mezi nimi mince, gemy, cínové nádoby, rituální masky a především dvě olovené tabulky. Pramen jako takový byl znovuobjeven roku 1979⁴⁹.

Nejprve se budu věnovat chrámu Sulis Minervy. Budovy byly obklopeny kolonádou o rozměrech 72 na 52m. Chrám jako takový leží v západní části okrsku. Velká část chrámu v době vykopávek nebyla přístupná, protože leží pod moderní zástavbou. Stěžejním nálezem pro chrám je pozlacená hlava bohyně Minervy. Ta byla objevena v roce 1727 v hloubce 4,6m. Přesné místo nálezu nebylo zaznamenáno. Hlava původně byla součástí sochy a odlomena byla patrně ještě v antice. Cunliffe tak soudí podle zkorodovaného a patinovaného zlomu. Původně se spekulovalo o tom, zda nejde o Apollona, ale nakonec se usoudilo, že se jedná i Minervu. Pravděpodobně měl mít na hlavě korintskou přilbici, jelikož vrch hlavy je otevřený, tak aby se přilba dala soše nasadit. Podle analýz provedených v Britském muzeu je hlava vyrobena z oloveného bronzu o složení: 94% mědi, 2% cínu a 2,7% olova. Nízké procento olova a cínu

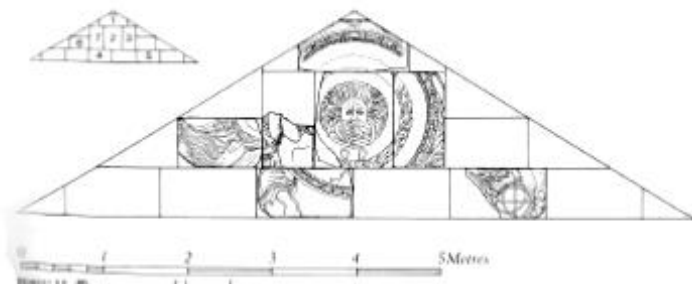
⁴⁷ CUNLIFFE – DAVENPORT 1985, 14

⁴⁸ EKWALL 1960, 30.

⁴⁹ TOMLIN 1992, 7–8.

je vysvětlováno tím, aby nedošlo k poškození při zlacení⁵⁰. Chrám je rovněž bohatý na výskyt nápisů. Cunliffe uvádí jedenáct dedikačních nápisů v celém znění⁵¹.

Velice zajímavý je rovněž skulpturálně zdobený štít. Štít původně sestával z jednadvaceti kamenných bloků, z toho se nám jich zachovalo celkem sedm.

Obrázek 13: Štít s tzv. hlavou Gorgony. Cunliffe – Davenport 1988, 115, fig. 65.

Tympanon měří 8,03m na délku a 2,46m na výšku. Centrálním motivem je štít s tzv. hlavou Gorgony. Ten podpírají dvě Viktorie na glóbech⁵².

Dalšími stavbami či monumenty, které je v chrámovém okrsku v Bath nutno zmínit jsou: Obětní oltář, struktury jižního portiku, ohrazení rezervoáru, Fasáda čtyř ročních období se štítem zobrazujícím Lunu a dalšími⁵³.

Nyní pár slov k samotnému posvátnému prameni. Jedná se o horký pramen, vyvěrací o teplotě 46,5°C. V době římské byl obklopen zdí, aby vytvořil rezervoár. Bez pochyby byl objeven ještě v předřímském období. Pramen užíván i po římské okupaci a ve středověku nad ním byly postaveny Královské lázně (King's Bath). Pramen se ovšem v desátých letech 19. století začal ztenčovat, zřejmě kvůli důlním vlivům v okolí⁵⁴. Byl ovšem obnoven a teče podnes.

Periodizace:

Perioda 1: Barry Cunliffe, který lokalit kopal, řadí periodu 1 do období vlády Nera či raných Fláviovců. Svou teorii podporuje stylovou analýzou štítu a kladí. Dále se opírá o analýzu mincí. Z keramiky je jediným datovatelným kouskem je střep Jihogalské sigilláty Dragendorff 24 s před Fláviovskou datací. Podle všech těchto okolností navrhuje započítí stavby chrámu a jeho

⁵⁰ CUNLIFFE – DAVENPORT 1985, 114.

⁵¹ CUNLIFFE – DAVENPORT 1985, 129-131.

⁵² CUNLIFFE – DAVENPORT 1985, 114-116.

⁵³ CUNLIFFE – DAVENPORT 1985, 117-129.

⁵⁴ CUNLIFFE – DAVENPORT 1985, 37.

okrsku na období kolem roku 70 našeho letopočtu⁵⁵.

Perioda 2: Přepřepování chrámu a zaklenutí ohrazení okolo posvátného pramene spadá do tohoto období. Jediným datovatelným prvkem této periody je Hadriánova mince. Chybí zde však přesný původ. Datace tedy není příliš přesná, snad jediné, že následující perioda musí být post-Hadriánovská. Trochu jiná je situace kolem posvátného pramene, kdy kolem zdí, které jej ohrazují, bylo nalezeno množství mincí. Jejich datace směřuje k ranému 3. století. Posledním indikátorem může být i keramika, kdy známe nálezy dvou datovatelných nádob. Oproti předchozímu období se nejedná o jihogalskou, ale o středogalskou sigillatu. Konkrétně se jedná o tvar Dr. 37, datovaný do 130-150 a 160-180. Pro celé období je teda předpokládána datace konce 2. a počátku 3. století našeho letopočtu⁵⁶.

Perioda 3: Třetí období je spojeno s rekonstrukcí pódia a portiku. Také sem pravděpodobně patří ornamentální štít s hlavou Sola. Datujeme podle nálezů keramiky. Tentokrát se jedná o středogalský tvar Curle 15, datovatelný po 160 našeho letopočtu. Další je hrubá keramika z Cologne datovaná do 2. století. To podle Cunliffa umísťuje toto období mezi roky 200 a 300 našeho letopočtu⁵⁷.

Perioda 4: Stěžejní je v tomto období položení nového dláždění. V mladších vrstvách hlíny nad tímto dlážděním byly objeveny mince datovatelné přibližně kolem roku 350. To nám udává možnosti položení před tímto datem. Pravděpodobně, podle Cunliffa, k roku 300⁵⁸.

Perioda 5: Vzhledem k dlouhodobým sporům ohledně datace tohoto období, byla provedena radiokarbonová analýza u čtyř vzorků zvířecích kostí. Dva z nich spadali do fáze 5d a dva do fáze 5e⁵⁹. Přičemž právě tyto pozdní fáze (následované ještě fází 5f) byly datovány do příliš pozdního období, kdy se uvažovalo až o 6. století⁶⁰.

„However, in the same volume the specialist studying the pottery favoured a radically different chronology, and argued that period 5f should be dated to the early fifth century, with period 5e falling in the last quarter of the fourth century.⁶¹“

⁵⁵ CUNLIFFE – DAVENPORT 1985, 65.

⁵⁶ CUNLIFFE – DAVENPORT 1985, 65.

⁵⁷ CUNLIFFE – DAVENPORT 1985, 65.

⁵⁸ CUNLIFFE – DAVENPORT 1985, 65.

⁵⁹ GERRARD 2007, 158.

⁶⁰ GERRARD 2007, 153.

⁶¹ GERRARD 2007, 153.

Tabulka 3: Přehled radiokarbonových dat z lokality Bath (Gerrard 2007, 158, tab. 1).

Table 1. Radiocarbon dates from the inner precinct at Bath

Sample number	Context and period	Uncalibrated date	Calibrated date (2 sigmas)	Laboratory code
1	105/307: 5e	1725±60 BP	AD 130–430	SUERC-2879 (GU-11795)
2	105/307: 5e	1740±45 BP	AD 130–420	SUERC-2880 (GU-11796)
3	105/314: 5d	1750±35 BP	AD 170–410	SUERC-2884 (GU-11797)
4	105/309: 5d	1655±35 BP	AD 260–540	SUERC-2885 (GU-11798)

Zajímavé jsou proto právě výsledky analýz, které pomohly lépe vytvořit rámec datace těchto fází.

U fáze 5d máme nálezy mincí, na jejichž základě se datace upravila k roku 388. Nejzazší možná datace je podle výsledků analýzy do období kolem roku 410. Fáze 5e by pak spadala do období do druhého, případně třetího desetiletí 5. století. Závěrečná fáze pátého období by tedy měla

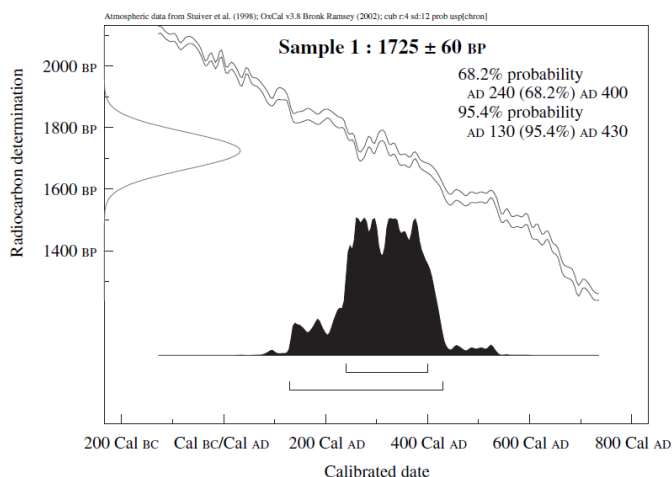

Fig 5. The radiocarbon date for Sample 1 (Period 5e) calibrated at two sigmas. Chart: author.

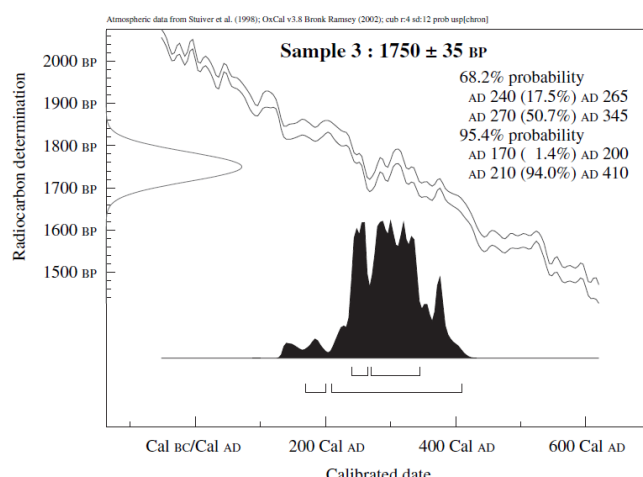

Fig 7. The radiocarbon date for Sample 3 (Period 5d) calibrated at two sigmas. Chart: author.

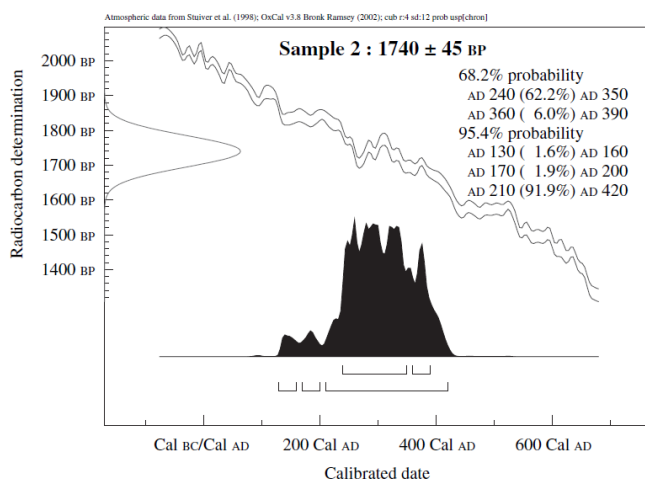

Fig 6. The radiocarbon date for Sample 2 (Period 5e) calibrated at two sigmas.

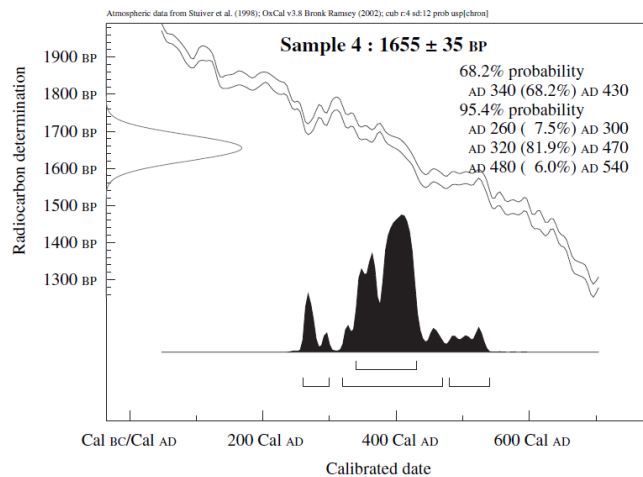

Fig 8. The radiocarbon date for Sample 4 (Period 5d) calibrated at two sigmas.

Obrázek 14: Radiokarbonová data z Bath (Gerrard 2007, 156–157, fig. 5–8).

být datována do let 430-450⁶².

Perioda 6: Jedná se o destrukční vrstvu. Cunliffe a Davenport považují tuto demolici za cílenou, reprezentovanou vrstvou 105/13. Prý se mohlo jednat o krádež kovových předmětů-železných skob a olovených sedátek. Usuzují tak z nízkého počtu těchto nalezených artefaktů a viditelném odstranění ze struktur⁶³. Podle Gerrarda je však důvod poněkud jiný. Vidí v něm, spíše než „nízké pudy“ potřeby materiálního bohatství, gesto pořímské Británie, především náboženského rázu, kdy v obdobné době dochází k reformacím náboženských objektů či jejich bourání a přestavbě na křesťanské kostely⁶⁴.

Periody 7-9: Jedná se o Saské a středověké období.

3.2 Archeologické nálezy z oblasti okrsku a pramene.

V rámci okrsku bylo objeveno celkem třicet osm mincí (v samotném prameni mluvíme o mnohem vyšším počtu, konkrétně se jedná o 12 408 mincí doby římské⁶⁵). Nejranější z těchto mincí je dupondius Traiána z kontextů období 5b, krom něj ještě as datovaný do 1. /2. století. Nejmladší je Theodosiánská mince datovaná do let 388-402⁶⁶. Publikovány jsou D. R. Walkerem.

Keramiky bylo objeveno velmi velké množství. Primárně se jí věnovali Sarah Green a Christopher Young. Mezi nálezy byly amfory, mortária, Samijská keramika (Galská Terra Sigillata), Britská barvou potažená keramika a další⁶⁷. Na dataci citlivé Terry Sigillaty bylo nalezeno překvapivě pouhé 1%. Co do tvarů, jedná se podle Greenové a Younga o typické spektrum pozdní doby římské v západních oblastech. Jako zajímavé ovšem uvádí přítomnost tvaru BB1, který je v Bath více zakulacený s jamkovými liniemi diagonálně leštěnými, který byl objeven v období 5e. Stejný tvar se našel v Dorchesteru a byl datován do let po roce 370.

Cunliffe se pozastavuje nad faktem, že v prameni byly nalezeny *defixiones*, nikoli děkovací destičky či anatomická ex vota za uzdravení, což by se u léčivého pramene a především právě u bohyně Minervy dalo čekat. Předpokládá proto, že obrovské množství mincí (několik tisíc), se dá spojit právě s žádostí o uzdravení⁶⁸.

⁶² GERRARD 2007, 158-159.

⁶³ CUNLIFFE – DAVENPORT 1985, 72.

⁶⁴ GERRARD 2007, 159-160.

⁶⁵ WALKER 1988, 283.

⁶⁶ CUNLIFFE – DAVENPORT 1985, 136.

⁶⁷ CUNLIFFE – DAVENPORT 1985, 145.

⁶⁸ CUNLIFFE – DAVENPORT 1985, 181-182.

Důležitá informace ohledně nálezových okolností posvátného pramene je jeho písčité základy. Major Davis, který jej odkrýval jako první, vyčistil rezervoár od několika stovek tun písku a suti. Již při tomto odkrývu bylo nalezeno značné množství votivních předmětů z období římského. Cunliffův odkrýv začal od této úrovně⁶⁹. Písek v prameni fungoval jako tekutý písek:

„Thus any object thrown into the spring would sink until it reached a hard surface.“

Proto musela být použita stratigrafie jako u viskózní tekutiny⁷⁰.

3.3 Proklínací destičky z Bath

První zásadní destičkou je takzvaná **VILBIAM curse**, publikována jako TS 4 (Br144). Tato destička je jedna ze dvou, které byly objeveny v roce 1880⁷¹ v oblasti pramene, ze kterého bylo odstraněno bahno, písek a suť, poblíž masivní zdi (viz obr.)⁷². Objevitele velice mátl styl psaní na destičce. Jedná se o reverzní psaní, které ostatně známe z řeckých *katadesmoi*, ovšem ne u celého řádku, nýbrž u každého slova. Bylo proto velice obtížné poznat, kde slovo začíná a končí. Text jde zleva doprava. Jeho znění je následující:

Qu[i] mihi VILBIAM in[v]olavit/ sic liquat com[o](do) aqua/ . . . qui eam [invol]avit/ vacat
Velvina Ex[s]upereus/ Verianus Se|verinus/ Agustalis Com|itianus/ Minianus Catus/
Germnill[a] Iovina

Jedná se tedy o potrestání zloděje, který odcizil Vilbii – význam tohoto slova není znám, tím, že se promění v tekutinu, jakou je voda. Následuje seznam jmen, tedy pravděpodobných podezřelých.

V RIB pod číslem 154 je čtení poněkud jiné (zvýrazněné se liší):

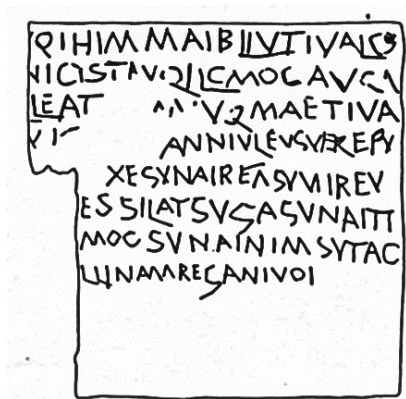
Qui mihi VILBIAM involavit sic liquat / comodo aqua **ella muta** qui eam/ voravit **si** Velvina
Exsupereus/ Verianus Se|verinus Agustalis Comitianus/ **Catusminianus** Germnilla Iovina

⁶⁹ CUNLIFFE – DAVENPORT 1985, 1980, 196.

⁷⁰ CUNLIFFE – DAVENPORT 1985, 1980, 200.

⁷¹ RUSSELL 2006, 363.

⁷² TOMLIN 1992, 8.

Obrázek 15: Vilbiam curse (Tomlin 1988, 112)

Když se podrobně podíváme na překresbu, zjistíme několik nesrovnalostí s oběma transkripcemi. Text je psán kapitálkami, čímž čitelnost jednotlivých písmen je znatelně lepší (než u kurzívně psaných textů).

Vytvořila jsem proto typologie pouze této jedné destičky, zkrácenou typologii můžeme najít u Tomlina⁷³. O zkrácenou se jedná proto, že uvádí vždy pouze jednu variantu psaní písmene. Já oproti tomu například u A

A	AAA	I	I	Q	Q
B	B	L	LL	R	RRK
C	CC	M	MM	S	SSSS
E	EE	N	NN	T	TT
G	SS	O	OO	U/V	VVVV
H	H	P	P	X	X

Obrázek 16: Typologie písmen z ‚Vilbia curse‘ (vlastní).

uvádím hned čtyři varianty. Zajímavá je o podobnost G a S. Bylo tedy nutné si dávat pozor na jejich záměnu.

Nyní bych se ráda zaměřila na některá slova a gramatiku. První je COM[ODO]- podle Tomlinovi transkripce- toto slovo je podle něj vulgárním zápisem latinského QUOMODO, což znamená *jakým způsobem/jak*. Tomlin toto dokládá zápisem tohoto výrazu v Pompejích (CIL IV 9251). Také jej uvádí Audollent u čísel 111 a 112⁷⁴. U tohoto výrazu se rovněž nachází „bezprizorní“ C. Toto je Tomlinem označováno, jako chyba při přepisování textu na tabulce⁷⁵. Zajímavé je jméno *Velvinna*. Není úplně nezvyklé, že jména v provincii Britanii se skládají z „keltského“ základu a jsou latinizována. Je tomu tak i u tohoto jména. Na jiných artefaktech není stejné jméno zaznamenáno, ale může se jednat o zdrobnělinu jména *Velva*, které známe z RIB 688⁷⁶.

Slovo *VILBIAM* se stalo předmětem mnoha diskuzí. Spekuluje se o tom, zda se jedná o ženské jméno, jak se dalo dočíst v RIB, či označení nějaké věci, vycházející z keltského jazyka.

⁷³ TOMLIN 1988, 91.

⁷⁴ TOMLIN 1988, 112-113.

⁷⁵ TOMLIN 1988, 112.

⁷⁶ TOMLIN 1988, 113.

O jméno se zřejmě nejedná, jelikož pokud by se mělo jednat o zcizenou ženu či dívku, musela by to být otrokyně. Ty ovšem velmi často dostávaly pseudo-řecká jména. Pravděpodobně by ani jméno nestálo osamoceně, ale bylo by uvedeno alespoň *puellam nomine*. Stejně tak je zvláštní, že mezi podezřelými z krádeže jsou jak ženská, tak mužská jména⁷⁷. Tomlin ovšem uvádí, že objevil ono jméno jako rodinné jméno v oblasti Antibes (jižní Francie), konkrétně se jedná o jméno *Vilbia Marcella*, manželka *Amaenia Fronta*⁷⁸. Russell uvádí, že *vilbia* by mohl být zahrocený předmět, vychází přitom z pozůstatků brittonských jazyků, konkrétně welšského *gwlf*. Pravděpodobně však můžeme mluvit o základu **gulb-*, kdy *gulba* ve staré Irštině znamenalo zobák, ústa či čelist, *gilbin* ve staré Welštině znamená zahrocený a pozdější *gylfin* opět opakuje význam hrot či zobák. Tento význam se i v dalších brittonských jazycích podobá⁷⁹. Tomlin v *Tabellae Sulis* uvádí možnost, že se jedná o anagram *fib(u)lam-* tedy spona. Spojuje tento názor s možností záměny *FI* s *VI* v kurzívě⁸⁰.

Pro lepší představu o tom, co bývá na destičkách zmiňováno, že bylo odcizeno svému majiteli, uvádím tabulku ukradených předmětů právě z Bath:

Tabulka 4: Přehled odcizených předmětů na destičkách z Bath (vlastní).

Předmět	Destičky, kde byl zmíněn (TS)	Celkový počet
Pár rukavic	5	1
Pokrývka	6	1
Mince	8, 34, 54, 98	4
Kabát s kapucí	10, 32, 43, 61, 62, 63, 64, 65	8
Náramek	15	1
Radlice	31	1
Æ nádoba	44	1
Pokrývka koně	49	1
Pánev	60, 66	2
Ag prsten	97	1
Pokrývka hlavy	55	1

⁷⁷ RUSSELL 2006,364.

⁷⁸ TOMLIN – HASSALL 1999, 384.

⁷⁹ RUSSELL 2006, 364.

⁸⁰ TOMLIN 1988, 112.

Z tabulky je jasné, že si lidé nejvíce stěžovali na ztrátu kabátu či koupací tógy, což v lázních není nic neobvyklého. Dále často přicházeli o mince, pravděpodobně tedy opět v šatně. Velice mimořádná je ovšem ztráta radlice či pánve. Nechybí samozřejmě ukradené šperky.

Zajímavé jsou opakované chyby ve slovech. Příkladem může být třeba slovo *pallium*, kde I bývá nahrazováno E (tedy *palleum*). Tato chyba se na destičkách v Bath vyskytuje hned dvakrát. Dále pak slovo *caracala* na *caracela*.

Dalšími destičkami z Aquae Sulis, které rozhodně stojí za zmínku, jsou TS 14 a 18. Těmto se kromě R. Tomlina věnuje i A. Mullen. Ten srovnává **TS 18** s WL 33 (Uley, viz kapitolu 3.3)⁸¹. Tato destička je nesmírně zajímavá již svým neobvyklým tvarem – jedná se tvar přívěšku. Ani materiál nepatří k nejobvyklejším, pravděpodobně se jedná o cín s bronzovou patinou. Popsán je kapitálkami. Tomlin si myslí, že se jedná o seznam keltských, chybí však latinizovaná keltská jména, jak je tomu u jiných destiček. Jediným potvrzeným jménem je Vindiorix⁸².

Transkripce podle Tomlina:

adixoui/ deġana/ deġeda/ andagin/ uindiorix/ cuamiġn/ aġ

Obrázek 17: TS 18 (Tomlin 1988, 133).

Mullen uvádí překlad podle Schrijvera: "I have dedicated a bath (?) / ointment (?) to the divine D.; (I) Vindiorix for the sake of (my) Sweetheart"⁸³.

Jedná se o kompletní text, všechna písmena jsou čitelná. Přesto Lambert navrhuje mírně odlišné čtení u druhého a třetího řádku, kdy namísto *deġana* čte *deuina* a namísto *deġeda* čte *deueda*. Předpokládá se, že *adixoui* je hybridním slovesem⁸⁴. Nabízí se možnost, že vzniklo z latinského kořene perfekta s koncovkou prvního pádu singuláru keltského původu. Mullen

⁸¹ MULLEN 2007a, 32.

⁸² TOMLIN 1988, 133.

⁸³ MULLEN 2007a, 38.

⁸⁴ U keltských jazyků (včetně moderní irštiny) se pracuje se systémem VSO.

však předpokládá spíše druhou variantu, tedy keltský základ slovesa spřízněný s latinským *defigo* (proto *defixiones*), tedy proklínat, spoutat,... Sloveso by ovšem bylo plně keltské s keltskou morfologií: **<ad-d^hig^h-s-ū-mi*⁸⁵. Zmíněné -s- uprostřed by znamenalo futurum nebo subjunktiv. Mullen o tomto pochybuje, jelikož dle jeho názoru se takto utvořená věta nevyskytuje. Já si naopak myslím, že subjunktiv je pravděpodobný. Slovesa, která jsou běžně užívána v souvislosti s proklínacími destičkami, vyjadřují obvykle prosbu, žádost. Dokonce nalezneme i sloveso v rozkazovacím způsobu (dfx. 11.1.1/35). Proto si myslím, že zde subjunktive nahrazuje sloveso vyjadřující žádost. U druhého řádku Mullen a Schrijver vychází ze čtení *deuina*. Podle Schrijvera by se jednalo o dativ latinského *divīna-* božská. Dativ s koncovým -a je sice znám z pozdní latiny, ale Mullen tuto možnost nepovažuje za úplně správnou a navrhuje akuzativ bez koncového -m nebo vokativ⁸⁶. Poslední možnost, dle mého názoru, nejlépe odpovídá koncepci destiček nejen z Bath, kdy často bývá bohyně (případně bůh) oslovoována. U třetího řádku je opět upřednostňováno čtení s U tedy *deueda*. Schrijverem je považováno za theonymum. Mullen souhlasí, ovšem opět upravuje z nepřímého předmětu v dativu na akuzativ či vokativ. Řádek číslo čtyři zní *andagin*. Koncovka -in pravděpodobně patří akuzativu singuláru v prabrittonských jazycích. Obvykle bývá koncovka v podobě -im, ale záměna byla možná. Mullen předpokládá, že se jedná o předmět slovesa. Mullen navrhuje význam „špatnost“. Na pátém řádku najdeme již výše zmiňované jediné potvrzené jméno. Řádky šest až sedm reprezentuje výraz *cuamiinaī*. Jedná se zde pravděpodobně o ženské jméno v dativu. Mullen tedy uvádí svůj vlastní překlad: "I, Vindiorix, O divine Deieda / Deveda, shall fix an evil (?fate *velsim.*) on Cuamiina'." Osobně si nemyslím, že by oba překlady byly "aprosto správné. Dle mého názoru by se mohlo jednat spíše o toto: „Kéž bys potrestala, božská Devedo, špatnost, kterou na (mně) Vindiorixovi, Cuamiina (spáchala)"⁸⁷. „(Shall you, divine Deveda, punish Cuamiina's wrongdoing on (me) Vindiorix.)“ Především proto, že pokud by platil jeden z výše uvedených překladů, nastal by oproti ostatním destičkám nevídaný paradox: chyběl by předpokládaný viník. To u proklínacích destiček není zvykem. Pokud není viník znám, obvykle je nahrazen podobným souslovím jako ,*ten, kdo mi ukradl (ublížil, učinil zle, ...)*': To zde ovšem nepozorujeme.

U TS 14 je situace o něco komplikovanější, jelikož destička není kompletní.

⁸⁵ MULLEN, A. 2007a, 38-39.

⁸⁶ MULLEN, A. 2007a, 39.

⁸⁷ Jedná se o volný překlad.

a)

luciumio[/ cittimediū.xs[/ **uibęç[.]**tracę[(*cursive*) / estajidimaui[.]. . . / tittlemm
acatacimluci[/ lendiierandant[. .]nno(*or d*)a(*or n*)[/ [.]u[2–3]miotouesulara[**c.2**].irand[.
[c.4].m(*over r*)no[ttanou.m(*or .a*)dii[[c.6]çii. .**eleubarrau**.[1–2]. .[/]staginemse[c.2]. .[
(*cursive*) /]. .fer[(*cursive*) /].r.(*over [?]*)[(*cursive*)

b)

]ludio/]ai(*or mi or n*)qtit/]rii

Vyjímečná je rovněž v tom, že je zde patrné více autorů- Tomlin dokonce vidí až pět různých typů písma a různého použití stylu⁸⁸. Liší se použitím obou, jak kapitálek, tak kurzív. První řádek je psán velkými kapitálkami, druhý až šestý řádek je psán menšími kapitálkami. Sedmý až devátý řádek jsou psány starou římskou kurzívou. Ovšem osmý a devátý řádek jsou psány rozdílnou rukou než řádek sedmý. Mezi řádky se nachází další text (v přepisu znázorněn tučně)⁸⁹. Čtení není úplně jisté, některá písmena je náročné rozlišit⁹⁰.

Mullen u prvního řádku opět předpokládá sloveso namísto jména. Pravděpodobně by se jednalo o první osobu singuláru. Pokud se opravdu jedná o sloveso, neznáme jeho kořen. Jedna ze dvou uvedených možností nabízí sloveso *proklínat*. Druhá možnost je *žádat*. Obě možnosti tedy významově dávají smysl na destičce s kletbou. Pokud jde o gramatiku, je stále předmětem k diskuzi. U dalších řádků se Mullen pokouší upravit transkripci. Řádek číslo čtyři rozděluje na *tittlemim*, *catacim* a konec řádku spojuje s následujícím. U *tittlemim* by se jednalo o sloveso ve třetí osobě singuláru preterita ve významu *ukradl*. *Catacim* může být ženská verze jména *Catacus*. Jedná se ovšem pouze o jednu z možností. U řádku 5(a) vysvětluje *toue sulara* jako *tvá Sulara*, což může souviset s bohyní *Sulis*⁹¹.

Obrázek 18: TS 14, Tomlin 1988, 128.

⁸⁸ TOMLIN 1988, 128.

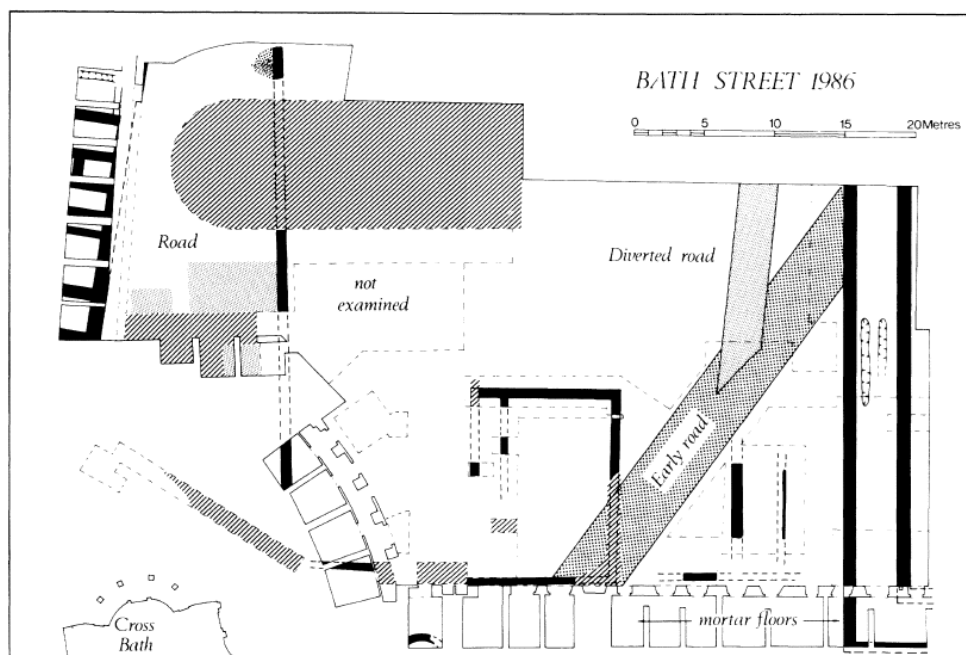
⁸⁹ MULLEN 2007a, 33.

⁹⁰ TOMLIN 1988, 128.

⁹¹ MULLEN 2007a, 33-37.

3.4 Shrnutí

Tato lokalita je co do počtu proklínacích destiček druhá největší v Británii. Je poměrně specifická, ať již proto, že zde máme původní keltskou bohyni Sulis spojenou s římskou Minervou, nebo proto, že zde máme poměrně velké zbytky původního jazyka. Dalším aspektem je spojení s lázněmi, kdy destičky byly objeveny v rámci takzvaného „*Sacred spring*“. Na destičkách si autoři stěžují především na krádeže věcí odložených v šatnách lázní, ale i na další mimolázeňské předměty (jako je radlice). Stejně na odhalení svého konkrétního významu čeká slovo *vilbia* z destičky TS 4.

Obrázek 19: Vykopávky chrámového okrsku, Bath (Frere – Hassall – Tomlin 1987, 342).

4. Londýn

V oblasti Londýna, antického Londinia, mluvíme o několika lokalitách (viz mapa)

4.1 Výzkum No 1 Poultry (Br276)

Výzkum probíhal v rámci budovy No 1 Poultry poblíž Bank of England v centru Londýna v průběhu devadesátých let. Leží na západ od spojnice východo-západní cesty a říčky Walbrook. Nejstarším dobře datovatelným nálezem je dřevěné potrubí probíhajícím pod hlavní cestou. Jeho datace je určena na rok 47 našeho letopočtu. Jedná se dokonce o nejstarší nález v celém Londiniu. Dalším místem je obchod s keramickým zbožím datovaný do roku 60/61 AD. Byl zničen během Boadicejské revolty⁹².

Destička Br276 byla objevena v roce 1994⁹³. V této době byla zkoumána oblast pohřebiště a kostelů⁹⁴. Byla přeložena jako vertikálně, tak horizontálně. Popsána je kurzívou na čtyřech řádcích. Nese dobře čitelný text:

Plautius Nobilia/nus A[u]rel(ius) Satur/ninus Domitia Atti/ola et si qui afuere.

Osoby jsou identifikovány nomen i cognomen, což u britských proklínacích destiček není obvyklé. Výjimkou jsou právě celkem tři destičky z Londýna. Datována je Tomlinem. Specifické pro dataci je podle něj jméno Aurelius, které zařazuje destičku do období po nástupu Antonia Pia na trůn, a následujících zhruba 50 let. Zároveň zde pozorujeme ne příliš obvyklý jev pro britské proklínací destičky, tedy E v podobě dvou rovnoběžných čárek, jak to můžeme vidět například u destičky z Emony. Toto grafické značení se objevuje převážně v období 75-150 našeho letopočtu⁹⁵. Předpokládaný vznik destičky tedy je mezi lety 138-150.

Obrázek 20: Br276 (Hassall – Tomlin 2003, 361).

⁹² http://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/no1poultry_molas_2007/

⁹³ BURNHAM et al. 2003, 361.

⁹⁴ ROWSOME, 2001.

⁹⁵ BURNHAM et al. 2003, 361.

4.2 Výzkum u National a Provincial Bank (Br275)

Lokalita se nachází na rohu Poultry a Princes street. Kopána byla v roce 1928. Mezi pilíři zde bylo objeveno velké množství keramiky prvního a druhého století. Krom toho také žernov tvaru přesýpacích hodin, který se v severních provinciích vyskytuje poměrně málo⁹⁶. Objev destičky byl poblíž mansia⁹⁷.

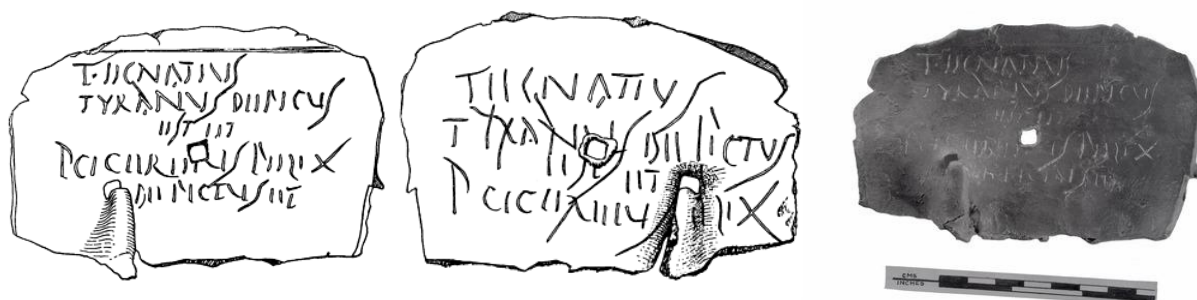
Text destičky:

a)

T(itus) Egnatius / Tyran(n)us defíc(t)us / est et / P(ublius) Cicereius Felix / defíctus e(s)t

b)

T(itus) Egnatius / Tyran(n)us defíctus / est et / P(ublius) Cicereius Felix⁹⁸

Obrázek 21: Br275 (RIB 6).

Uprostřed destičky je díra po hřebíku. Okraje jsou podle Collingwooda mírně ohořelé, text byl ovšem zachován celý. Nalezena byla v části lokality pod Princes street⁹⁹, v oblasti, kde protékala původně říčka Walbrook, která byla považována za posvátný pramen¹⁰⁰ podobně jako v Bath. Proklínanými jsou Titus Egnatius Tyrannus Publius Cicereius Felix. Datace není u Collingwooda uvedena, rovněž RIB neuvádí konkrétní dataci. Kropp předpokládá polovinu prvního století¹⁰¹. Obecně se podle nálezů keramiky dá soudit na první až druhé století.

⁹⁶ COLLINGWOOD – TAYLOR 1928, 204.

⁹⁷ <http://romaninscriptionsofbritain.org/inscriptions/6> [10/04/2015]

⁹⁸ RIB 6.

⁹⁹ COLLINGWOOD – TAYLOR 1928, 213.

¹⁰⁰ archive.museumoflondon.org.uk/MuseumOfLondon/Templates/microsites/londinium/article.aspx?NRMODE=Published&NRNODEGUID=%7BB4410BB2-7E92-4C64-842149748B1BA1EC%7D&NRORIGINALURL=%2FLondinium%2Fanalysis%2Freligiouslife%2Frites%2F19%2Bbelief.htm&NRCACHEHINT=NoModifyGuest [10/04/2016].

¹⁰¹ KROPP 2008, 3.14/2.

4.3 Telegraph Street (Br274)

Tabulka byla objevena roku 1934 pod Telegraph Street¹⁰². Dnes se nachází v Britském muzeu, kam byla zakoupena od starožitníka George Fabian Lawrence. Bohužel neznáme konkrétní nálezové okolnosti a destička je v muzeu z dané lokality osamocena¹⁰³.

Pokud se jedná o text, ten v originále zní:

Tretia(m) Maria(m) defico et/ illeus vita(m) et me(n)tem/ et memoriam [e]t iocine-/ ra pulmones interm<x>ix<i>-/ ta fata cogitata memor-/ iam sci no(n) possitt loqui / (quae) secreta si(n)t neque SINITA/ MERE possit neque . / [...] ÇL VDO

Obrázek 22: Br274 (RIB 7).

V překladu:

Proklínám Tretii Marii a její život a mysl a paměť a játra a plíce smíchané dohromady, a její slova, myšlenky a paměť; aby tedy nebylo schopna mluvit o věcech, které jsou skryty, ani být schopna... nebo... .

Collingwood předpokládá, že tento kus olova byl původně součástí opláštění, pravděpodobně nějakého trámu, který byl odžíznut, sundán, vyrovnán a popsán. Následně byl propíchnut sedmi hřebíky z nepopsané strany¹⁰⁴. Na proklínané je uvalena kletba v podobě nemoci. Svou strukturou připomíná destičky řecké, kdy jsou jednotlivé orgány, které mají být proklety, rovněž jednotlivě jmenovány (viz například DTA 97). V tomto případě to pak připomíná kletbu, v užití při probíhajícím procesu soudu.

¹⁰² RIB 7.

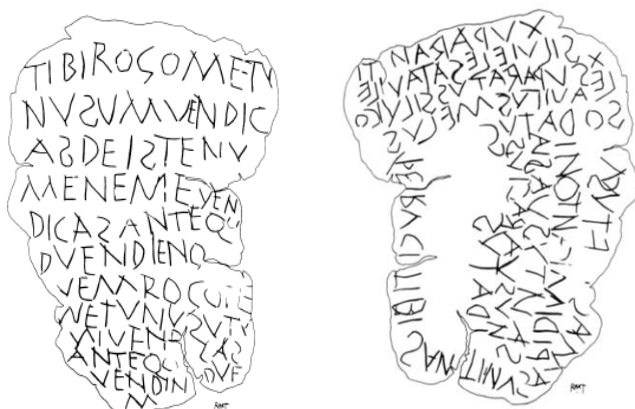
¹⁰³ http://www.britishmuseum.org/research/collection_online/collection_object_details.aspx?objectId=1362950&partId=1[11/04/2016]

¹⁰⁴ COLLINGWOOD 1935, 225.

Pokud se jedná o jméno *Tretia*, která je proklínanou osobou na této destičce, tak jsou dvě možnosti. Může se jednat o feminizovanou podobu jména *Tretios*, to je uvedeno například v CIL V 7803, kterýžto nápis pochází z Pollentie, nebo CIL XIII 10010, kdy se jedná o razítka hrnčíře. Další možností je, že se jedná o špatně zapsané jméno *Tertia*¹⁰⁵.

4.4 London Bridge (Br277)

Jedná se o náhodný nález, který byl objeven N. Chapplem, který jej donesl následně do Museum of London.

Obrázek 23: Br277 (Frere – Hassall – Tomlin 1987, 361–362, figs. 1–2).

a)

Tibi rogo Metu-/nus u(t) m(e) vendic-/as de iste nu-/mene me ven-/dicas ante q(u)o/ d ven(iant) die(s) no-/vem rogo te/ Metunus ut (t)u/ mi vend[i]cad/ ante q(u)o[d]/ ven(iant) di(es) n[o]ve-/m

b)

xuparanti/ silvielesatavile/ xsuparatus Silvico-/le Avitus Melus-/so datus/---/ perucitibi/---/ Santinus/---/ Mag[2-3]etus/ apidimis Antoni/ Santus Vasia-/nus Varasius/ datus

Jedná se o oboustranně popsanou destičku. Písmem jsou tentokrát kapitálky. U Kropp (dfx 3.14/3) nalezneme i upravené čtení. Okraj je zubatý kvůli kování kladivem. Objevena byla v roce 1984 v severním příbřeží Temže. Zajímavá je tím, že písmeno S na straně a) a všechna písmena na straně b) jsou reverzně zapsána. Známe pouze dva podobně zapsané nálezy, z nichž jeden byl ztracen (Norfolk) a druhý je TS 4, tedy tzn. *Vilbiam curse*. Každý řádek je psán zprava doleva, k určení tohoto faktu pomohlo slovo *datus*, které je na destičce hned dvakrát. Jméno Metunus je interpretováno jako vulgární užití jména Neptunova, uvedeno je ve vokativu, po nestandardně formulované žádosti. Obvykle bývá zájmeno „tebe“ ve formátu „te“, zde však

¹⁰⁵ RIB 7

vidíme „*tibi*“, což je gramaticky nesprávně, jelikož dativ se nepojí s vokativem, oproti akuzativu. I nadále pozorujeme značné množství chyb a vulgárních prvků, například *vendices* je správně zapsáno *vindices*. Dalším vulgárním projevem je vynechávání *V*, ve funkci *U*, jako to pozorujeme u slova *q(u)od*. Strana a) je poměrně snadno uchopitelná. Problém nastává u strany b). Jedním z důvodů nelehkého čtení je fakt, že oproti straně a), která je psána po řádcích, je strana b) nesourodá. Chvíli text čteme v řádcích, následně však mění tvar a začíná obíhat po obvodu destičky, a to proti směru hodinových ručiček. Většina této strany se zdá být seznamem jmen. Například *xuparanti* je pravděpodobně špatný zápis jména *Exsuperantius*. Toto jméno je poměrně oblíbené v období křesťanství na území Británie, kdy jej nalézáme v mnohých textech¹⁰⁶. Podobné jméno nacházíme na destičce TS 4 v podobě *Exsupereus*¹⁰⁷. Z uvedené podoby se nedá jasně říci, zda se jedná o nominativ či genitiv. I další jména jsou (mírně) vulgarizována¹⁰⁸. Co se týče datace, ta není jasná, jelikož destička byla nalezena mezi naplaveninami. Vzhledem k typu písma, které není příliš citlivé na datační prvky, ani zde si se zadatováním nemůžeme příliš pomoci. Snad o něco citlivější jsou jména. Ale ani ty neposkytnou uspokojující dataci.

4.5 Union street (Br278)

Lokalita jako taková je na ulici Union Street mezi čísly 10 až 18¹⁰⁹. Ta se nachází poblíž London Bridge. Zde můžeme pozorovat dvě fáze z prvního a druhého století našeho letopočtu. Budovy byly hliněné a dřevěné. Tyto budovy byly překryty vrstvou odpadu z prvního století. Pro tuto práci je zásadní jáma datovaná do čtvrtého století. V ní byla schovaná poskládaná destička¹¹⁰. Záchranný výzkum probíhal v letech 1988 a 1989.

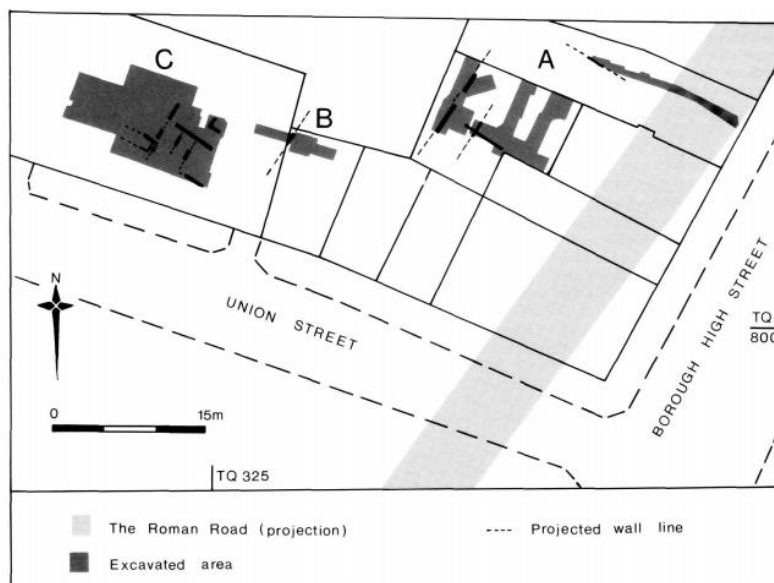
¹⁰⁶ FRERE – HASSALL – TOMLIN 1987, 360-363.

¹⁰⁷ Jedná se zde o destičku nalezenou v Aquae Sulis známou jako Vilbiam curse.

¹⁰⁸ FRERE – HASSALL – TOMLIN 1987, 363.

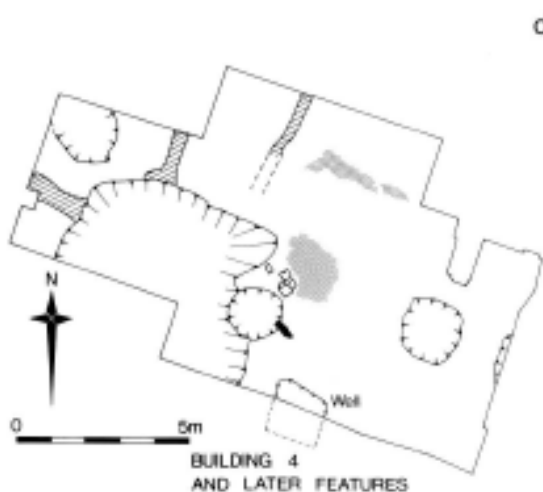
¹⁰⁹ FRERE – HASSALL – TOMLIN 1987, 344.

¹¹⁰ FRERE – HASSALL – TOMLIN 1987, 344.

Obrázek 24: Výzkum v Union Street (Heard 1989, 130, fig. 4).

Lokalita byla v době římské invaze na území Británie nízko položená a téměř kompletně zaplavená vodou. Místy ovšem byla suchá místa z písku a šterku. Nacházela se třicet metrů od římské cesty vedoucí k římskému mostu přes Temži. Nejstaršími památkami byly právě skládky písku a šterku. Dataci do prvního století potvrzuje i mince Agrippy (23-32). Budova čtyři je postdatována do druhé poloviny 4. století našeho letopočtu. Destička byla objevena roku 1988 na dně čtvercového výkopu v této budově. Ve výplni, kromě ní, byla keramika, stavební materiály a mince Constantia II. datovaná 355-365.

Obrázek 25: Budova, kde byla destička objevena (Heard 1989, 127, fig. 2d).

Text je velice krátký:

Martia Martina sive¹¹¹

Destička je popsána retrográdně. Není jasné, jestli se jedná o jednu nebo dvě ženy. Typem písma jsou kapitálky¹¹². Dnes je umístěna v Museum of London v sekci Everyday religion¹¹³.

4.6 Londýnský amfiteátr

V rámci vykopávek lonskýnského amfiteátru byly objeveny tři destičky. Výzkum probíhal od roku 1987 do roku 1996. Nachází se pod dnešní Guildhall Yard. Amfiteátr byl vystavěn na východní straně pokryvné horniny- brickearth¹¹⁴ západního kopce Londinia. Asi 200m od něj proudí Walbrook. Na jih od něj pak Temže. Amfiteátr byl orientován podle východo-západní osy. Nejranější fáze byla s největší pravděpodobností s dřevěnou konstrukcí. To dokládají převážně křivkové jamky. V letech 1987 a 1988 byla objevena a zkoumána dřevěná struktura, která se ukázala být bránou do amfiteátru. Jednotlivé pilíře zdi amfiteátru byly čtvercové¹¹⁵. V roce 1992 byly ve výplni odtokových kanálů nalezeny dvě destičky a jedna v odpadu nad již neužívanou arénou¹¹⁶. Co se týče právě odtokového systému, ten využívá přírodní topografie lokality. Odtoková voda vtéká jako přítok do říčky Walbrook, která souvisí i dalšími místy nalezených destiček. Po vybudování amfiteátru byl proud usměrněn do několika kanalizačních kanálů. Ty byly dřevěné a několikrát oprávněny a přestavovány, jak vidíme na

¹¹¹ HEARD 1989, 126-131.

¹¹² FRERE – HASSALL – TOMLIN 1992, 310.

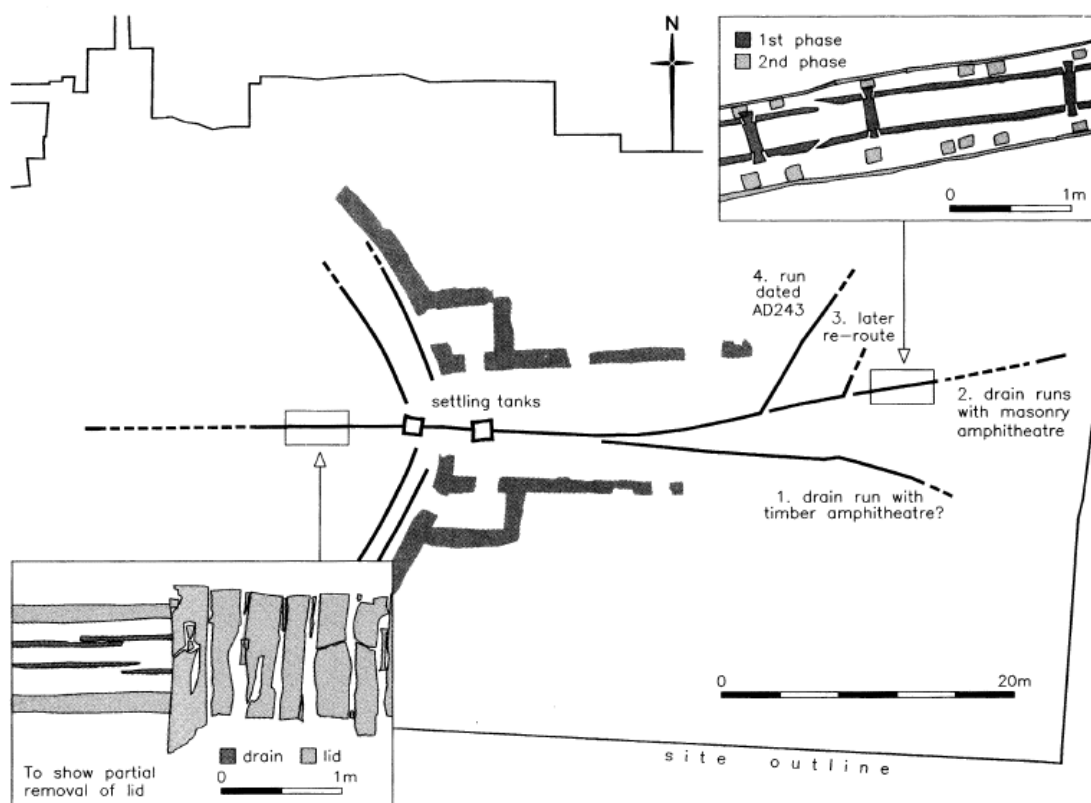
¹¹³ <http://collections.museumoflondon.org.uk/online/object/536095.html> [12/04/2016].

¹¹⁴ Brickearth je specifický druh usazenin, ze kterého se dělaly cihly. Jedná se o větrem naváté sedliny v oblasti jižní Anglie.

¹¹⁵ BATEMAN 1997, 51-53.

¹¹⁶ HASSALL – TOMLIN 2003, 362-364.

obrázku¹¹⁷.

Obrázek 26: Systém odtoku vody z londýnského amfiteátru (Bateman 1997, 60, fig. 40).

Prvním nálezem, o kterém se zde zmíním, bude Br279¹¹⁸. Tato destička byla objevena v rámci výplně kanálu, probíhajícího arénou, datované mezi léta 160 a 250 našeho letopočtu¹¹⁹. To nám tedy udává i rámcové datování destičky jako takové. A. Kropp uvádí u destičky poznámku ORC- tedy *Old Roman Cursive*¹²⁰. To ovšem podle překresby, kterou uvádí Tomlin, není pravdou. Jedná se o destičku psanou kapitálkami¹²¹. Text zní:

¹¹⁷ BATEMAN 1997, 59.

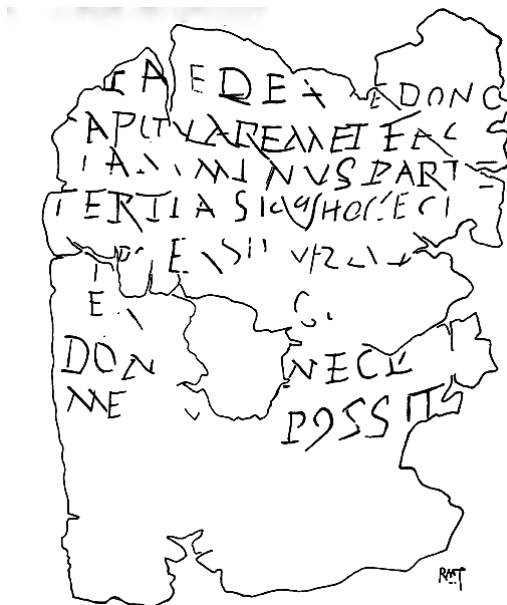
¹¹⁸ V KROPP 2008 se jedná o destičku s označením 3.14/6. Další destičky z Londýnského amfiteátru v této knize nejsou uvedeny.

¹¹⁹ HASSAL – TOMLIN 2003, 362.

¹²⁰ KROPP 2008, 3.14/6.

¹²¹ HASSAL – TOMLIN 2003, 362.

[d]eae Dea[na]e dono/ capitularem et fas/[c]iam minus parte/ tertia si quis hoc feci[t]/ [s]lip[u]er
si [p]uella s[i]/ [s]er[vus] s[i] liber]/ don[o eum] necp[er]/ me [vi]v[ere] possit.

Obrázek 27: Br279 (Hassal – Tomlin 2003, 362, fig. 3).

Stejně jako například na destičce TS 55 či WL 62 byla autorovi zcizena pokrývka hlavy: *capitularem*. Přáním autora je dokonce zlodějova smrt. Tato destička nebyla skládána, jak je to běžné, nýbrž byla zmuchlána a poničena až vlivem koroze a tlaku. Tabulka je věnována bohyni Deaně. Jedná se o verzi jména Diana, používanou nejčastěji během císařství. Destička je velmi důležitá i v tom, že dokládá právě kult Diany v rámci provincie Britannie, který do doby jejího objevení nebyl na ostrovech znám z takto raného období. Slovo *capitulare* je vulgární obdobou *capitulum* nebo *cappa*. V rámci jakéhosi úplatku bohyni jsou jí nabízeny hned dvě třetiny zcizené věci. To Tomlin komentuje jako nezvykle vysoký podíl. Uvádí příklad destičky WL 2, kde je bohu Merkurovi odevzdávána jedna třetina. Některá písmena byla velice špatně rozluštitelná. Příkladem může být hned prvních pár písmen prvního řádku. První *D* není vidět vůbec, druhé *E* má vizuálně jinou podobu než to následující. Uprostřed destičky je díra po hřebíku¹²².

Druhou destičku (Br 280) datujeme opět podle výplně odtokového kanálu. Jedná se o další fázi, která spadá mezi léta 250 až 364. Jedná se o rovnoběžník, propíchnutý v rozích čtyřmi hřebíky. Popsána je z obou stran:

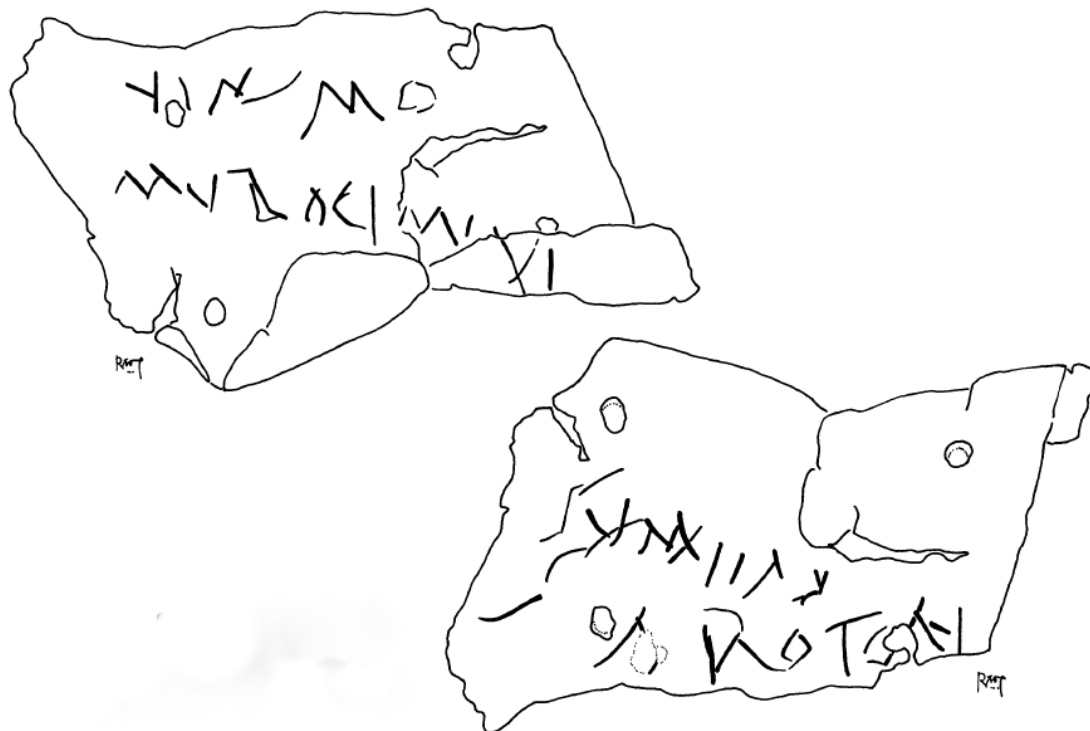
¹²² HASSAL – TOMLIN 2003, 362-364.

a)

vin mo / mvbocimivi

b)

svnxia./ arotai.

Obrázek 28: Br280 (Hassal – Tomlin 2003, 363, fig. 4).

Destička je velmi špatně čitelná, psána kurzívou. Význam jednotlivých hlásek není interpretován. Zvýrazněná písmena jsou velmi neurčitá, případně kompletně nečitelná (viz tečka na konci prvního řádku strany b)¹²³.

K poslední, tedy třetí- Br281, nalezené destičce se bohužel mnoho říci nedá. Byla objevena ve zbytkovém materiálu nad opuštěnou arénou. Text není bohužel čitelný, jelikož oboustranně popsána destička je příliš zkorodovaná a křehká na to, aby byla otevřena. Popsána je kapitálkami¹²⁴.

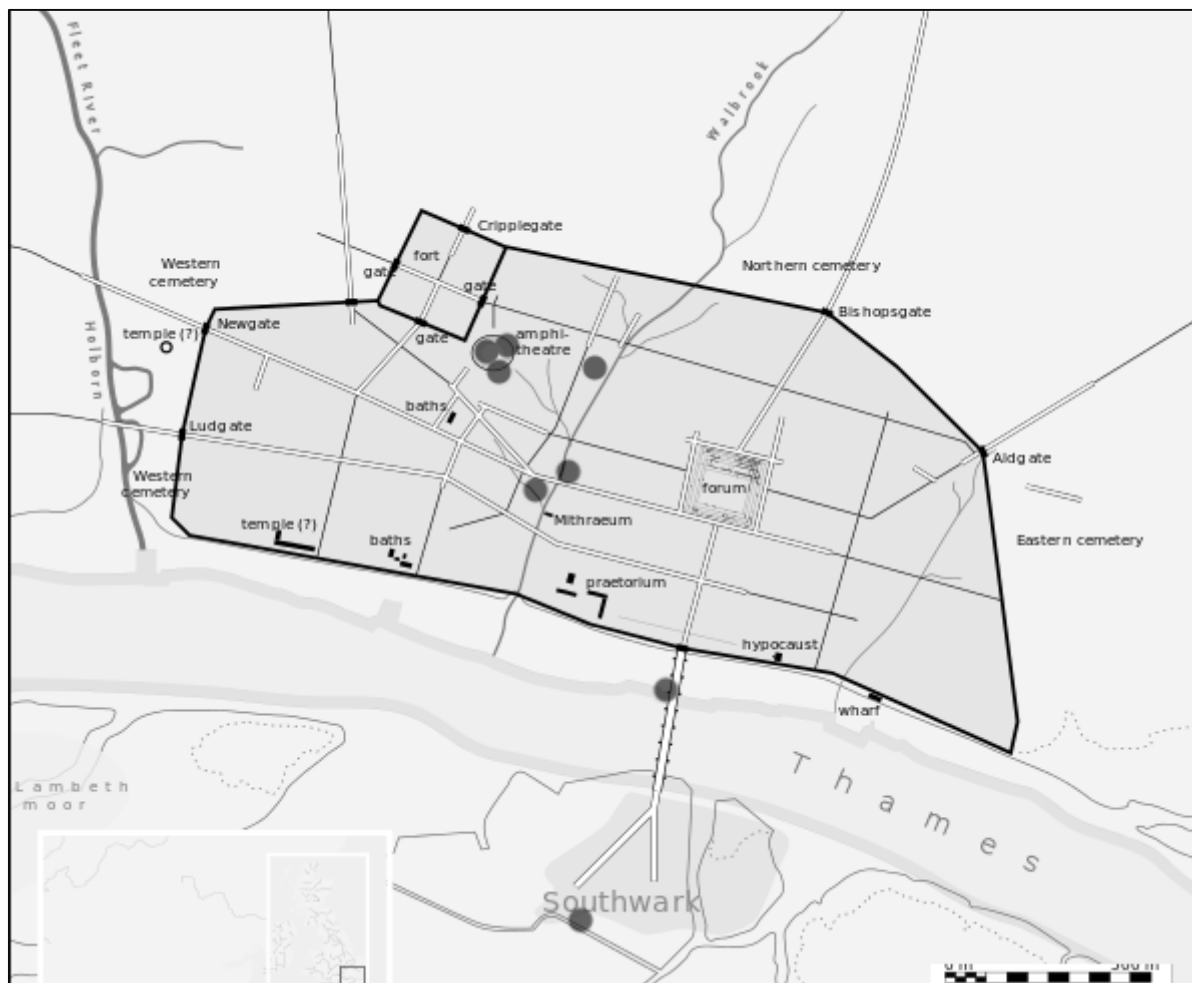
4.7 Shrnutí

Jak můžeme pozorovat, stěžejní oblastí Londinia, co se týče náboženského života, byla říčka Walbrook (viz mapa). Kromě proklínacích destiček zde bylo například objeveno více jak sto lidských lebek v oblasti Moorgate. Tyto byly spojovány s oběťmi boadicejské revolty. Soudí se

¹²³ HASSAL – TOMLIN 2003, 363.

¹²⁴ HASSAL – TOMLIN 2003, 364

však, že spíše než to se jednalo o místní rituální praktiky¹²⁵. Destičky zde objevené nejsou nejtypičtějším zástupci britských kleteb. Ať už se jedná o jména proklínaných, která bývají složena z nomen i cognomen, tak se nejedná pouze o prosby o spravedlnost. Inspirace se zdá být čerpána nejen z římských destiček, ale u Br274 se zdá být inspirace řecká, vzhledem ke struktuře proklínaných částí těla. Dvě z osmi objevených destiček byly objeveny mimo zdi antického Londinia, avšak při římské cestě směrem na jih. Zajímavé je, že žádná z destiček nebyla objevena v lázních či chrámu, jak vidíme u jiných destiček z Britannie.

Mapa 2: Mapa londýnských nálezů (vlastní).

¹²⁵ MELROSE 2016, 140.

5. Malé lokality

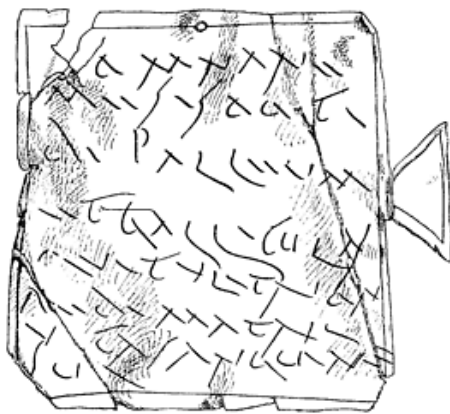
V této kapitole představím zbytek lokalit Británie. Označuji je jako malé, ale nikoli rozlohou, ale počtem destiček zde objevených, které nepřesahují číslo tři.

5.1 Caerleon (Br271)

Toto dnešní město bývalo legionářskou pevností, z čehož vychází i její dnešní název. Původním názvem byla *Isca*¹²⁶. Poprvé byla pevnost založena v letech 70-80, pravděpodobně kolem roku 75. Do kamenné podoby byl rekonstruován na konci prvního století¹²⁷.

Destička byla objevena roku 1927 v rámci amfiteátru. Konkrétně v severní části arény. Amfiteátr byl postaven kolem roku 80¹²⁸. Text destičky zní:

Dom(i)na Ne/mesis do ti/bi pallium / et galliculas / qui tulit non / redimat nisi) / u[i]ta sanguin
/ sua

Obrázek 29: Br271
(<http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/img/images/caerleon.jpg>).

Vzývána je tedy bohyně Nemesis. Jedná se o prosbu o potrestání zloděje, který uzmul autorovi boty a plášť. Opět si autor přeje zlodějovu smrt přesněji „vykoupit je (ukradené předměty) ničím než životem a svou krví.“ Zajímavá je i teorie, kterou přednesl Oxé, že by se mohlo jednat o kletbu dvou soupeřů- gladiátorů, z nichž jeden si přeje sokovu smrt, a aby se pro věci, které odložil před soubojem v šatně, již nikdy nevrátil¹²⁹. Myslím však, že teorie se zlodějem, ať již to byl gladiátor či ne, je pravděpodobnější. Popsána je kurzívou. Datace není nikde uvedena. Jednotka byla umístěna v pevnosti do čtvrtého století¹³⁰. Proto datace může být

¹²⁶ EKWALL 1960, 81.

¹²⁷ COLLINGWOOD 1927, 186.

¹²⁸ <http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/caerleon-home.shtml> [16/04/2016].

¹²⁹ [http://curses.csad.ox.ac.uk/4Dlink2/4DACTION/WebRequestCurseTablet?thisLeafNum=1&searchTerm=&searchType=browse&searchField=CurseNumber&thisListPosition=16&displayImage=1&displayLatin=1&displayEnglish=1&lastListPosition=%3C!--4DVAR%20records%20in%20selection\[curse_metadata\]--%3E%20:%20##](http://curses.csad.ox.ac.uk/4Dlink2/4DACTION/WebRequestCurseTablet?thisLeafNum=1&searchTerm=&searchType=browse&searchField=CurseNumber&thisListPosition=16&displayImage=1&displayLatin=1&displayEnglish=1&lastListPosition=%3C!--4DVAR%20records%20in%20selection[curse_metadata]--%3E%20:%20##) Error # 48 [15/04/2016]- poznámka k řádce 5-6.

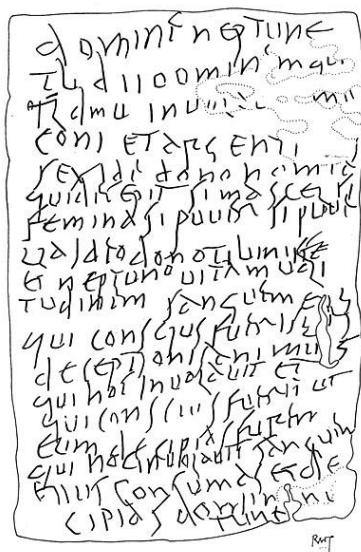
¹³⁰ <http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/caerleon-home.shtml>

poměrně široká. Podle kurzívy se zdá pravděpodobná datace, kterou uvádí A. Kropp, tedy maximálně do poloviny 2. století¹³¹.

5.2 Hamble (Br272)

V ústí řeky Hamble v Hampshiru byla objevena jedna destička. Ukrývala se v naplaveninách bahna u soutoku se Southampton Water¹³². Objevitelem se stal, roku 1982¹³³, detektorář kovů Norman Owen, který ji následně odprodal do muzeí Hampshire County. Dnes se nachází ve Farehamském muzeu, kde je přístupna veřejnosti¹³⁴. Horní a dolní pravý roh destičky je značně poškozen korozí. Text sestává z devatenácti řádků psaných novou římskou kurzívou. Díky tomu je odborníky datována do čtvrtého století našeho letopočtu¹³⁵.

domine Neptune, / t(i)b(i) d(o)no (h)ominem qui / (solidum) involav[it] Mu/coni et argenti[olo]
s / sex. ide(o) dono nomi(n)a / qui decepit, si mascul si / femina, si puer si puue/lla. ideo dono
tibi, Niske, / et Neptuno vitam, vali/tudinem, sanguem eius / qui conscius fueris eius /
deceptionis. animus / qui hoc involavit et / qui conscius fuerit ut / eum decipias. furem / qui
hoc involavit sanguem / eiis consumas et de/cipias, domin[e] Ne[p]/tune¹³⁶.

Obrázek 30: Br272 (<http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/img/images/hamble.jpg>).

¹³¹ KROPP 2008, 3.6/1

¹³² <http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/other-home.shtml> [16/04/2016]

¹³³ BURNHAM et al. 1997, 455.

¹³⁴ [http://curses.csad.ox.ac.uk/4Dlink2/4DACTION/WebRequestCurseTablet?thisLeafNum=1&searchTerm=&searchType=browse&searchField=CurseNumber&thisListPosition=17&displayImage=1&displayLatin=1&displayEnglish=1&lastListPosition=%3C!--4DVAR%20records%20in%20selection\[curse_metadata\]--%3E%20:%20##](http://curses.csad.ox.ac.uk/4Dlink2/4DACTION/WebRequestCurseTablet?thisLeafNum=1&searchTerm=&searchType=browse&searchField=CurseNumber&thisListPosition=17&displayImage=1&displayLatin=1&displayEnglish=1&lastListPosition=%3C!--4DVAR%20records%20in%20selection[curse_metadata]--%3E%20:%20##) Error # 48[16/04/2016]

¹³⁵ BURNHAM et al. 1997, 455.

¹³⁶ BURNHAM et al. 1997, 457.

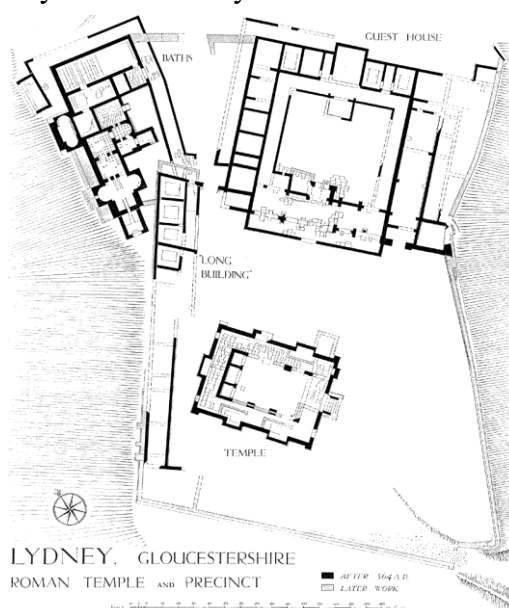
Na destičce je vzýván bůh Neptun, což na destičkách nalezených v řekách není nikterak neobvyklé¹³⁷. Autorem je Muconius, kterému byly zcizeny peníze. Konkrétně se jedná o *soīlidus* a šest *argentiolů*. Zajímavostí v psaní je začátek druhého řádku: *t(i)b(i) d(o)no*. U *N* chybí čárka mezi dvěma vertikálními. Také to, že chybí značná část písmen, může být jen chybou transkripce¹³⁸.

5.3 Lydney (Br273)

Lokalita se nachází mezi ústím řeky Wye a Newnham-on-Severn. Tomuto místu, kde byly objeveny antické mince, se přezdívá Dwarf's Chapel¹³⁹. Kolem roku 1817 byla v Lydney Park objevena proklínací destička. Samotný výzkum však probíhal až v letech 1928-1929. V jeho rámci byl odkryt římsko-keltský chrám. Ten byl zasvěcen bohu Nodenovi, který je

Obrázek 32: Votivum v podobě psa
(<http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/lydney-deity.shtml>).

Obrázek 31: Chrám v Lydney
(<http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/gifs/Lydneyimodif-lrg.gif>)

ztotožňován s Martem. Jako votivum mu byl dáván pes, což může být spojeno s lovem nebo i léčitelstvím¹⁴⁰.

Devo / Nodenti Silvianus / anilum perdedit / demediam partem / donavit Nodenti / inter quibus nomen / Seniciani nollis / petmittas sanita/tem donec perfera(t) / usque templum [No]/dentis

Rediviva¹⁴¹

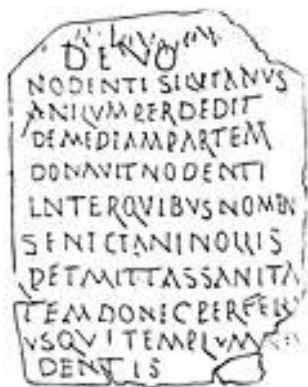
¹³⁷ <http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/other-home.shtml> [16/04/2016]

¹³⁸ BURNHAM et al. 1997, 455.

¹³⁹ WHEELER, R.— WHEELER, T. 1932, 1.

¹⁴⁰ <http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/lydney-deity.shtml>[17/04/2016]

¹⁴¹ RIB 306.

Obrázek 33: Br273 (<http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/img/images/lydney.jpg>).

Destička je věnována bohu, jehož jméno zní Nodens. Tomuto bohovi se věnuje profesor Tolkien ve své kapitole v publikaci manželů Wheelerových. Jméno Nodens není známo pouze z této destičky, ale i z dalších zdrojů: CIL VII, 138-140. Všechny tyto nápisy, včetně mozaiky (CIL VII 137), byly objeveny tamtéž. Občas psáno s *U* namísto *O*. Předpokládá, že se jedná o Goidejského boha. Autorem je Silvanus, kterému byl ukraden zlatý prsten. On pak jeho půlku přislíbil bohu Nodenovi, který je na jiném nápisu ztotožňován s bohem Martem. Proklínaným je *Senicianus*. Zajímavá je shoda tohoto jména na zlaté, prstenu nalezeném v Silchesteru (obr. 34).

Obrázek 34: Zlatý prsten ze Silchesteru se jménem *enicianus* (<http://raccoon.com.br/wp-content/uploads/2013/04/Anel-Romano-Teria-Inspirado-Tolkien.jpg>).

Podle Adamse nemůže být *nollis petmittas* správně. Naopak to interpretuje, z gramatického hlediska, jako chybně zapsané *non illis permittas*, což dokládá příkladem destičky TS 45, kde na šestém řádku nacházíme obdobnou konstrukci¹⁴². Popsán je kapitálkami a datace je vzhledem k nedostatku nálezových okolností samotné destičky nejistá. *Redidiva*, které čteme mimo původní text, znamená opakované použití oné destičky.

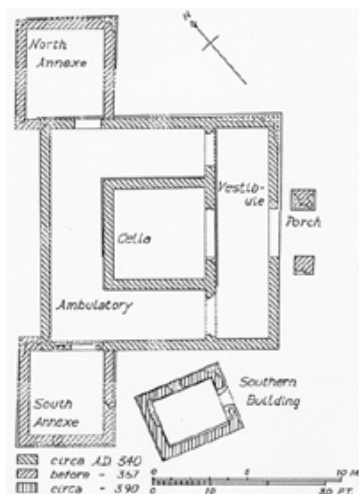
5.4 Brean Down (Br282)

Na této lokalitě, která se nachází v Somersetu¹⁴³, byl objeven římský chrám. Na pláži pod ním pak roku 1980 byla nalezena proklínací destička nepravidelného tvaru. Objevena byla detektorem kovů. S největší pravděpodobností ji ovšem můžeme spojit s místním chrámem.

¹⁴² ADAMS, J. 1998, 235-236.

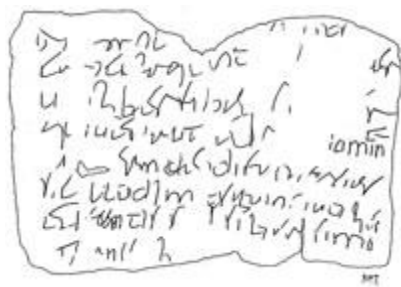
¹⁴³ Stejně jako Bath.

Ten byl kopán v padesátých letech minulého století¹⁴⁴. Podle nálezů mincí bylo jeho založení datováno do období kolem roku 340 našeho letopočtu. Je římsko-keltského typu. Zdá se, že přestal být užíván kolem roku 390. V následujícím období se lokalita přeměnila v hřbitov¹⁴⁵. Mezi nálezy je keramika římského typu čtvrtého století. Dále pak na sto padesát mincí, včetně Faustíny mladší nebo Valense¹⁴⁶.

Obrázek 35: Chrám v Brean Down (<http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/gifs/Breanplan-lrg-lrg.gif>).

... / caricula quae[c.6 si s]er-(v)u[s i] liber si ba[ro] s[i muli]er / qui ... (?)[d]omin/a ... facias / sic [i]lla (re)dim[a]t sa(n)guin[e s]uo -lier /...si bar[o] si mu /...

Obrázek 36: Br282 (<http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/img/images/breandown.jpg>).

Destička je psána novou římskou kurzívou, díky čemuž bývá datována do čtvrtého století. Velmi působila koroze. Opět se jedná o prosbu za spravedlnost. Tentokrát byla ukradena *caricula*. Bohužel zatím netušíme, o co konkrétně se jedná. Zvláště proto, že není jasné, zda je slovo úplné či ne. Podle *domina* je usuzováno, že destička byla věnována bohyni, jejíž jméno

¹⁴⁴ <http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/breanDown-home.shtml> [17/04/2016].

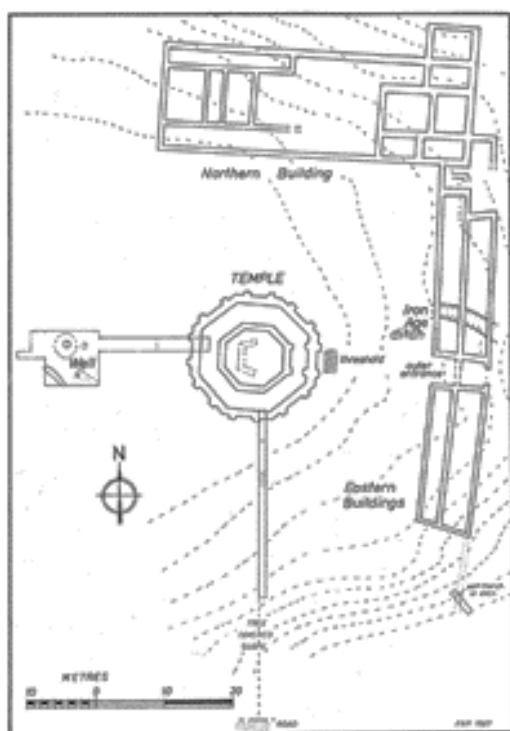
¹⁴⁵ <http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/breanDown-history.shtml> [17/04/2016]

¹⁴⁶ AP SIMON 1958, 106–109.

nám ovšem nezůstalo zachováno¹⁴⁷. Následují poměrně běžné formule. Zloděj není znám ani není okruh podezřelých. Zaplatit mají opět krví.

5.5 Pagans Hill

Tato lokalita, která se nachází v hrabství Somerset poblíž Chew Stoke, nám odkryla hned tři nálezy destiček. Všechny tři byly objeveny detektoráři roku 1983. Na této lokalitě byl objeven opět římsko-keltský chrám. Výzkum probíhal v letech 1949-1953. Další menší výzkum byl veden roku 1986. V rámci chrámu byla v roce 1951 objevena i studna plná římských

Obrázek 37: Pagans Hill
(<http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/gifs/Phillplanmodif-lrg.gif>)

nálezů¹⁴⁸. Díky nálezům mincí máme přibližnou dataci založení chrámu. Jedná se o pozdní třetí století. Podle stylu psaní na destičce Br283 a nálezů mincí z druhého století našeho letopočtu se předpokládá, že tento chrám měl svého ranějšího předchůdce.

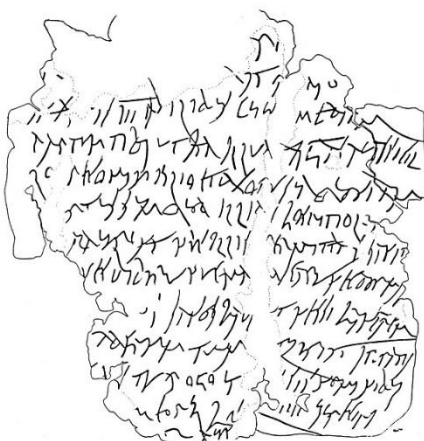
Br283

Tato destička měří 95*101mm. Chybí tři rohy, pouze pravý dolní roh zůstal zachován. Povrch je velice poničen korozi včetně různých d'olíčků. Text je psán kurzívou:

¹⁴⁷ FRERE – HASSALL – TOMLIN 1986, 433-435.

¹⁴⁸ RAHTZ ET AL. 1958, 104-111.

[c.17]ri[c.8]/. . [c.14]mitr[1-2]pio[c.5]/in (denari)is iii milibus cuius [de]mediam / partem tibi ut ita illum [e]xigas a Vassicil/lo [.].pecomini filio et uxore sua quoniam / [pe]rtussum quod illi de hospitiolo m[eo] / [pe]culaverint nec illis [p]ermittas sanit[a-] / [tem] nec bibere nec ma[n]d[u]care nec dormi[re] / [nec nat]os sanos habe[a]nt nesi hanc rem / [meam] ad fanum tuum [at]tulerint. Iteratis / [pre]c[i]bus te rogo ut [ab ip]sis nominibus / [inimicorum] meorum hoc [p]ertu]ssum recipi / [. . .] perven[ia]t¹⁴⁹

Obrázek 38: Br283

(<http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/img/images/paganshill-7.jpg>).

Jedná se o žádost o potrestání zloděje, bez vzývání konkrétního božstva. Tentokrát se jedná o velice značnou sumu, konkrétně tři tisíce denárů, které jsou zde, stejně jako u destičky z Ratcliffe-on-Soar, zapsány zkratkou *rios*. Hlavním podezřelým je Vassicillus. Má trpět, dokud nedonese, co ukradl, do chrámu. Bohu pak připadne polovina. Na pátém řádku se kompletně bortí syntax¹⁵⁰.

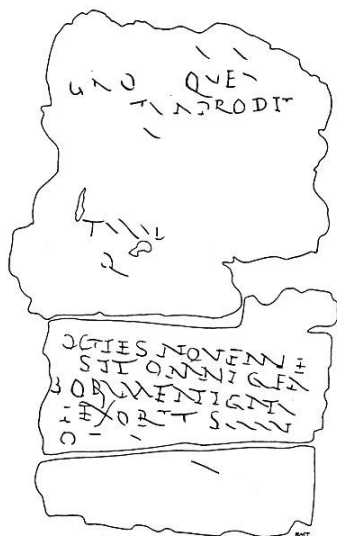
Br284

Tato destička sestává ze tří fragmentů, které očividně patří k sobě.

¹⁴⁹ FRERE – HASSALL – TOMLIN 1986, 336-339.

¹⁵⁰ <http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/tablet-notes/paganshill-7-notes.html>[17/04/2016].

[. . .]/gno. .quem/. .tuadroit/[. . .]/[. . .]/[. . .]/t[. . .]/q[. . .]/[. . .]/octies novem e / sit omni gen /
)borum fatigatu / e exorit.s[. . .]/[. . .]

Obrázek 39: Br284 (<http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/img/images/paganshill-8.jpg>).

Sestává z čtrnácti řádků kapitálek vesnického stylu, z nichž je většina nečitelná nebo jen velice málo. Nejlépe čitelný je druhý fragment. Třetí naopak nejhůře. Na desátém řádku nalézáme výpočet magického čísla. Na dalších řádcích pak je kletba. Podle Tomlina zde možná je zachycena první zmínka v Británii o tom, že někdo četl a cituje zde Livia¹⁵¹.

Br285

Tato destička je rozdělena na dva fragmenty. Je velice malých rozměrů: 15*52mm. Popsána je kapitálkami. Popsána byla minimálně pěti řádky. Zlom vznikl v překladi destičky.

[. . .]cond.tin.[. . .]/[. . .]umqu[e] quomin[us . . .]/[. . .] frau[d]e sua ul[la . . .]/[. . .]us donav[. . .]
./[. . .]jeus [. . .]¹⁵²

¹⁵¹ <http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/tablet-notes/paganshill-8-notes.html>[17/04/2016].

¹⁵² <http://curses.csad.ox.ac.uk/4Dlink2/4DACTION/WebRequestCurseTablet?thisLeafNum=1&styleSheet=%3C!--4DVAR%20styleSheet--%3E%20:%20Undefined&searchTerm=&searchType=browse&searchField=CurseNumber&thisListPosition=26&displayImage=1&displayLatin=1&displayEnglish=1&displayAllLeaves=0>[17/04/2016].

Obrázek 40: Br285 (<http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/img/images/paganshill-9.jpg>).

Bohužel se mnohé nezachovalo. Opět se jedná o oběť zločinu: *frau[d]e sua ul[la]*. Bylo zde pravděpodobně uvedeno i jméno před *donav[it]*, ale to se bohužel nedochovalo.

5.6 Chesterton (Br286)

Chesterton, celým názvem Chesterton-on-Fosse bylo malé římské město. Dnes je sídliště schováno pod ornou půdou. Původně bylo obklopeno obraným oplocením, které je možno, v podobě půdní deprese, sledovat do dnešní doby. Ve dvacátých a šedesátých letech minulého století probíhalo několik výzkumů a letecké prospekce. Ty odhalily síť budov a nepravidelných ulic. Zdá se, že osídlení je možno datovat od pozdního druhého do čtvrtého století¹⁵³. Destička zde byla objevena v roce 1922 v rámci vykopávek¹⁵⁴. Bohužel konkrétní místo nálezu není uvedeno. V letech 1921-1923 ale probíhal výzkum budovy, o které se soudí, že se jedná o lázně- tesserová podlaha, malované stěny.

Destička je psána jak kapitálkami, tak kurzívou:

Kapitálky:

[...]seithaus/ [...]dalmaticum | ...

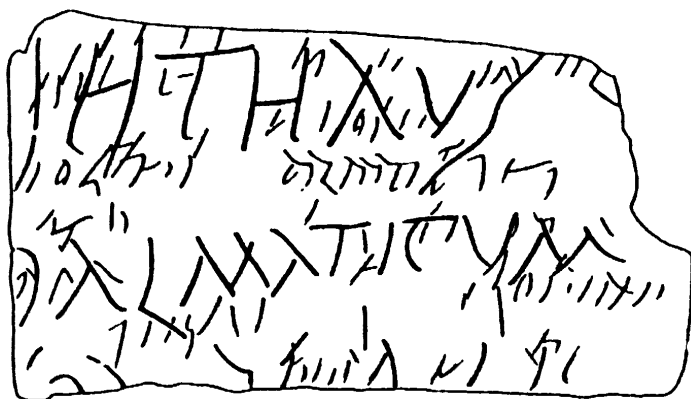
Kurzíva:

[D(?)]iogen[i]s dalmatic[um(?)]¹⁵⁵

¹⁵³ <http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/chesterton-home.shtml>[18/04/2016]

¹⁵⁴ RIB 243

¹⁵⁵ RIB 243.

Obrázek 41: Br286 (RIB 243).

Jedná se o fragment, který byl vyříznut z větší destičky. Ta původně obsahovala alespoň osm řádků v kurzívě. Přečíst se dá ovšem jen jeden řádek: Diogenova tunika- *Diogenis dalmaticum*¹⁵⁶. Pokud jde o text psaný kapitálkami, je zde konec jména podezřelého z uzmutí tuniky¹⁵⁷.

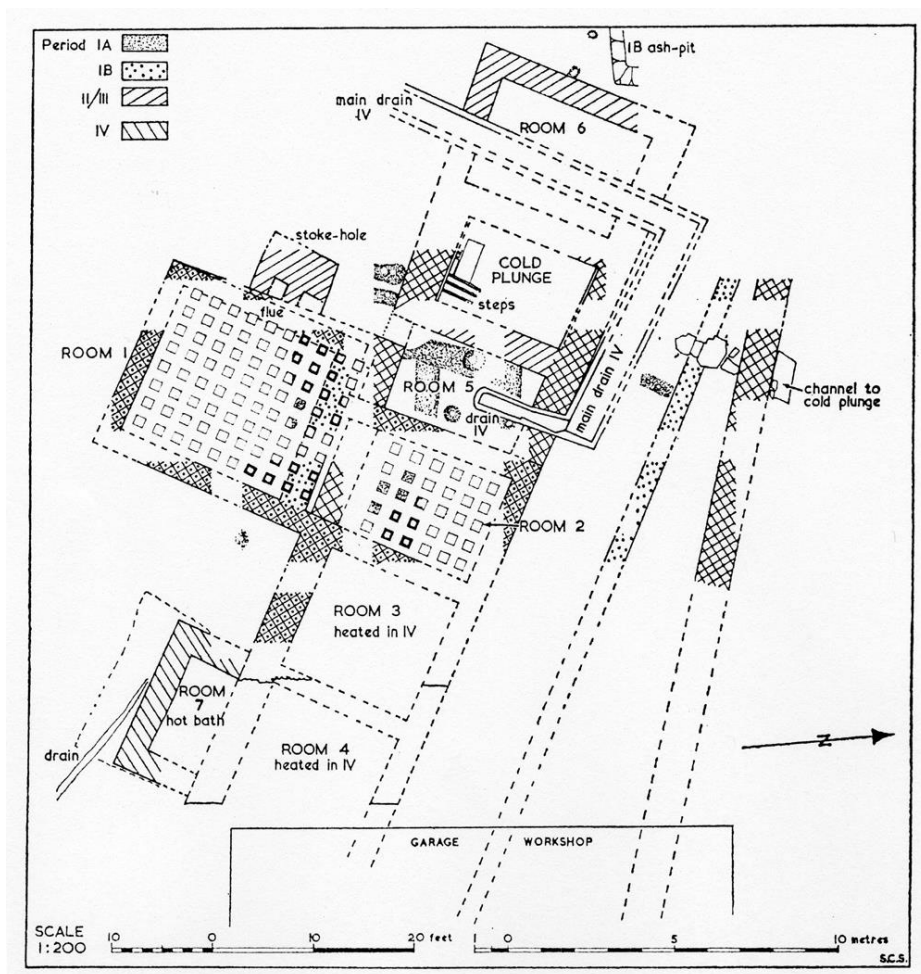
5.7 Leintwardine

Na lokalitě Leintwardine byly objeveny dvě dvestičky. Konkrétně tomu bylo v budově lázní v roce 1964¹⁵⁸. Leintwardine je antické Bravonium v dnešním hrabství Herefordshire. Římské osídlení leží pod moderním městem. Původně se zřejmě jednalo o *vicus* k nedaleké vojenské pevnosti. Pravděpodobně byl založen v pozdním druhém století.

¹⁵⁶ FRERE – HASSALL – TOMLIN 1989, 345.

¹⁵⁷ RIB 243.

¹⁵⁸ WRIGHT 1969, 241.

Obrázek 42: Plán lázni (<http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/gifs/Leintbath-lrg.gif>).

Budova lázni byla postavena kolem roku 140 našeho letopočtu. Kolem roku 160 pak byla zvětšována. Ve čtvrtém století pak přestává být v užívání. Destičky byly objeveny v horní části výplně odtokového kanálu F12 v místnosti číslo pět¹⁵⁹, tedy frigidáriu¹⁶⁰. Datace není upřesněna, i přes další nálezy ve výplni, ale pravděpodobné se jedná o 4. století, ať již ještě během užívání či po úpadku lázni¹⁶¹.

Br287

Jedná se o seznam jmen¹⁶², jak to známe u starších destiček, včetně řecky psaných.

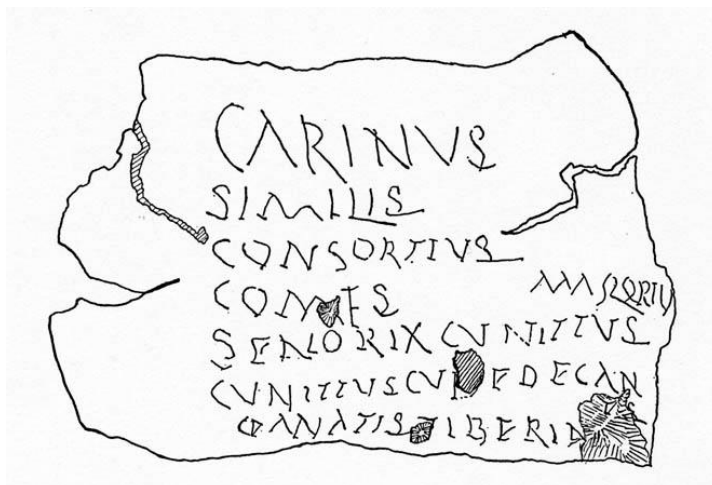
¹⁵⁹ <http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/leintwardine-home.shtml>[18/04/2016].

¹⁶⁰ [http://curses.csad.ox.ac.uk/4Dlink2/4DACTION/WebRequestCurseTablet?thisLeafNum=1&searchTerm=&searchType=browse&searchField=CurseNumber&thisListPosition=18&displayImage=1&displayLatin=1&displayEnglish=1&lastListPosition=%3C!--4DVAR%20records%20in%20selection\[curse_metadata\]--%3E%20:%20##](http://curses.csad.ox.ac.uk/4Dlink2/4DACTION/WebRequestCurseTablet?thisLeafNum=1&searchTerm=&searchType=browse&searchField=CurseNumber&thisListPosition=18&displayImage=1&displayLatin=1&displayEnglish=1&lastListPosition=%3C!--4DVAR%20records%20in%20selection[curse_metadata]--%3E%20:%20##) Error # 48[18/04/2016].

¹⁶¹ <http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/leintwardine-home.shtml>[18/04/2016].

¹⁶² WRIGHT 1969, 241.

Carinus / Similis / Consortius / Comes Masloriu[s] / Seniorix Cunittus / Cunittus Cunedecanes / Ceanatis Tiberin[us].

Obrázek 43: Br287 (<http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/gifs/Leintbath-lrg.gif>).

Tomlin uvádí, že se nejedná o destičku, nýbrž o cvičební lekci psaní, ale zároveň ji stále ponechává mezi kletbami¹⁶³. Ovšem vzhledem k tomu, že nápis je psán na olovu, ač velice pečlivě, a že známe mnohé příklady pouhého seznamu jmen mimo Británii, jsem přesvědčena, že se jedná o kletbu. I místo nálezu- ve frigidáriu lázní- tomu, dle mého subjektivního názoru, odpovídá. Jména Carinus, Similis, Comes, Seniorix a Tiberinus jsou známy i z jiných zdrojů, zbytek žádnou paralelu nemá¹⁶⁴.

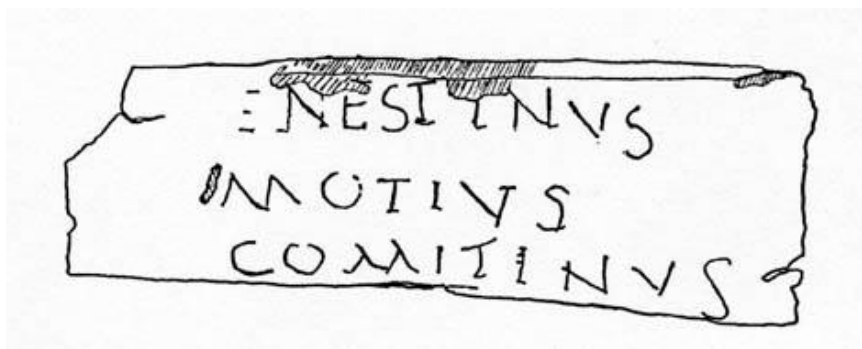
Br288

Opět se jedná o seznam jmen sestávající ze tří řádků.

Enestinus / Motius / Comitinus

¹⁶³[http://curses.csad.ox.ac.uk/4Dlink2/4DACTION/WebRequestCurseTablet?thisLeafNum=1&searchTerm=&searchType=browse&searchField=CurseNumber&thisListPosition=18&displayImage=1&displayLatin=1&displayEnglish=1&lastListPosition=%3C!--4DVAR%20records%20in%20selection\[curse_metadata\]--%3E%20:%20##](http://curses.csad.ox.ac.uk/4Dlink2/4DACTION/WebRequestCurseTablet?thisLeafNum=1&searchTerm=&searchType=browse&searchField=CurseNumber&thisListPosition=18&displayImage=1&displayLatin=1&displayEnglish=1&lastListPosition=%3C!--4DVAR%20records%20in%20selection[curse_metadata]--%3E%20:%20##) Error # 48[18/04/2016].

¹⁶⁴[http://curses.csad.ox.ac.uk/4Dlink2/4DACTION/WebRequestCurseTablet?thisLeafNum=1&searchTerm=&searchType=browse&searchField=CurseNumber&thisListPosition=18&displayImage=1&displayLatin=1&displayEnglish=1&lastListPosition=%3C!--4DVAR%20records%20in%20selection\[curse_metadata\]--%3E%20:%20##](http://curses.csad.ox.ac.uk/4Dlink2/4DACTION/WebRequestCurseTablet?thisLeafNum=1&searchTerm=&searchType=browse&searchField=CurseNumber&thisListPosition=18&displayImage=1&displayLatin=1&displayEnglish=1&lastListPosition=%3C!--4DVAR%20records%20in%20selection[curse_metadata]--%3E%20:%20##) Error # 48[18/04/2016].

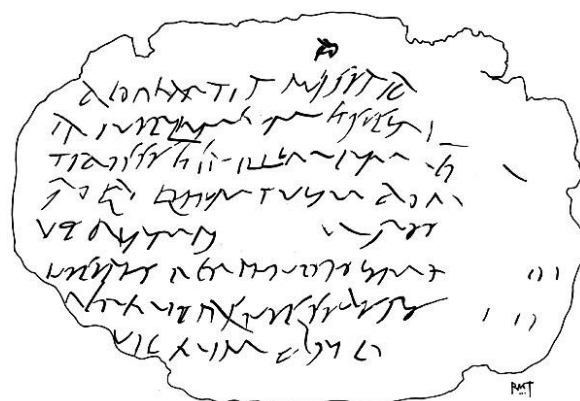
Obrázek 44: Br288 (<http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/img/images/leintwardine-b.jpg>).

Oproti předchozí, tato je psána s běžnými písmeny *E* a *S*¹⁶⁵. Popsána je kapitálkami.

5.8 Marlborough Downs (Br289)

Marlborough Downs je rozsáhlé území mezi Swindonem a Marlborough. Zde byla mezi keramikou a mincemi nalezena i jedna osamocená destička. Byla objevena roku 1998 detektorem kovů v ornici. Oblá tabulka, ač kompletní, je velice zkorodovaná. Původně byla popsána z obou stran, jak naznačuje vrstva uhličitanu olovnatého na povrchu. Zadní strana bohužel dnes je kompletně nečitelná. Destička byla původně složena natřikrát. Z toho pouze dvě třetiny byly zachovány ke čtení.

uacat do (over a) *uacat* / deo Marti A[.]VNISEA id [est?][. . .] / 3-4 eculium eum et secur[. . .] / tidisse e . . . illum iume . [. . .] / rogat genium tuum dom[ine] / ut quampr[imu]m res[ideant?] / nec eant per annos novem n[on eis] / permittas nec sedere [nec . . .] / . . . MIMBRIC[. . .]¹⁶⁶

Obrázek 45: Br289 (<http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/img/images/marlboroughdown.jpg>).

¹⁶⁵ <http://curses.csad.ox.ac.uk/4Dlink2/4DACTION/WebRequestCurseTablet?thisLeafNum=1&styleSheet=%3C!--4DVAR%20styleSheet--%3E%20:%20Undefined&searchTerm=&searchType=browse&searchField=CurseNumber&thisListPosition=19&displayImage=1&displayLatin=1&displayEnglish=1&displayAllLeaves=0> [18/04/2016].

¹⁶⁶ TOMLIN – HASSALL 1999, 378.

Do podle Tomlina je součástí nadpisu. Může to být část slovesa *dono/donavi*. Jako příklady, kdy se jedná o toto sloveso podobně centralizované, uvádí WL 55 a TS 9. Destička je dedikována bohu Martovi. Ten je například uváděn i v Uley spolu se jménem boha Merkura. Následuje A, dvě až tři špatně čitelná písmena bez interpretace, SEA je opět jisté. Může se jednat o jméno autora destičky nebo o nějaké přízvisko Martovo. Slovo *eculium* může být *peculium*, tedy majetek, nebo *eculeum* čili koník. *Secur* nejspíš má znamenat *securim*, tedy sekera. *Rogat* je třetí osoba často užívaného slovesa *rogo*. Psaní v er-formě není obvyklé. Také je výjimečná v tom, že jako první destička vzývá i bohova *genia*. *Per annos novem* je rovněž první použití této magické délky v Británii¹⁶⁷.

5.9 Wanborough (Br290)

Wanborough je malé městečko na severovýchod od Swindonu ve Wiltshiru. V prvním století zde s největší pravděpodobností působila armáda. Plně se však rozrostlo v pozdním třetím a čtvrtém století. Z leteckých snímků je patrné mansio a další budovy, jak dřevěné, tak zděné, následně také byly vykopány. Nebyly nalezeny žádné základy chrámu ani svatyně. Přesné místo nálezu destičky není známo¹⁶⁸.

[. . .].epre[.].r.epeto.[.].....euene.. / [. . .].peto iudicio tuo qu [.].d....eculans.. / [. . .].tum ne lili permittas bibere nec / [do]rmire nec ambulare neque ulla[m] / [. . .].s gentisue unde ille nascit / [. . .]....eita ulla nec alumen / [. . .].pr.ueamente loquantur et r. / [. . .]....ugabatur certum sciut / [. . .]. (uacat) si (uacat) / [. . .].meuerecame[?]ue (uacat) / [. . .].meor (uacat)

Obrázek 46: Br290
(<http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/img/images/wanborough.jpg>).

¹⁶⁷ <http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/tablet-notes/marlboroughdown-notes.html> [18/04/2016].

¹⁶⁸ <http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/other-home.shtml>[18/04/2016]

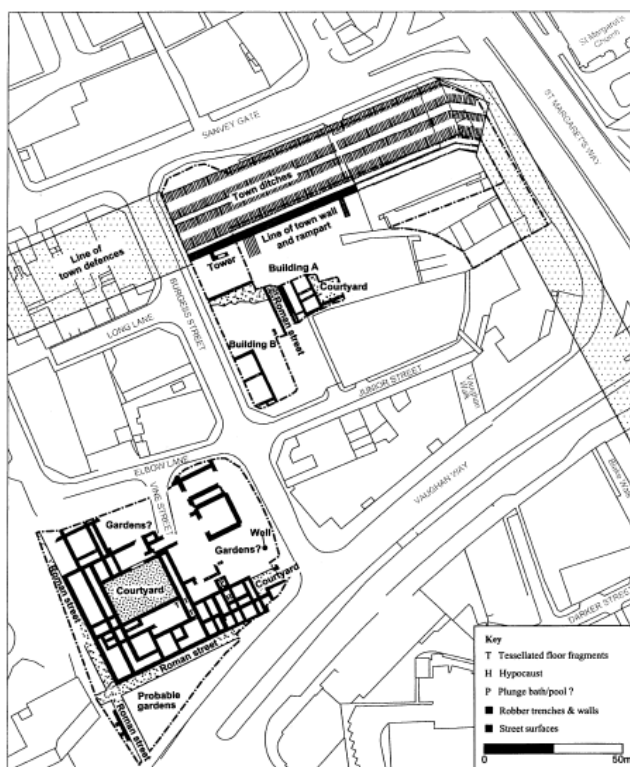
Destička je téměř čtvercová a o velikosti 55mm jedné strany. Popsána je z jedné strany, kurzívou. J. Rea ji přirovnává k destičce z Kelvedonu (Br298). Datuje ji podle sklonu textu do prvního až druhého století¹⁶⁹. Jméno boha chybí. Na prvním řádku zřejmě můžeme číst *deprecor te* a hned poté téměř synonymum *peto*. Tímto začíná i druhý řádek. Pravděpodobně je následováno *peculans*.

Tomlin uvádí pravděpodobný překlad po *nascitur*:

„I beg . . . that you do not permit him to drink nor eat nor sleep nor walk and that you do not allow any part to remain of him or of the family from which he springs“¹⁷⁰

5.10 Leicester

V Leicesteru byly objeveny dvě proklínací destičky. Tyto nejsou zatím zaneseny ani v jednom z mnou užívaných katalogů (Kropp, Urbanová, Tomlin). Výzkum lokality probíhal

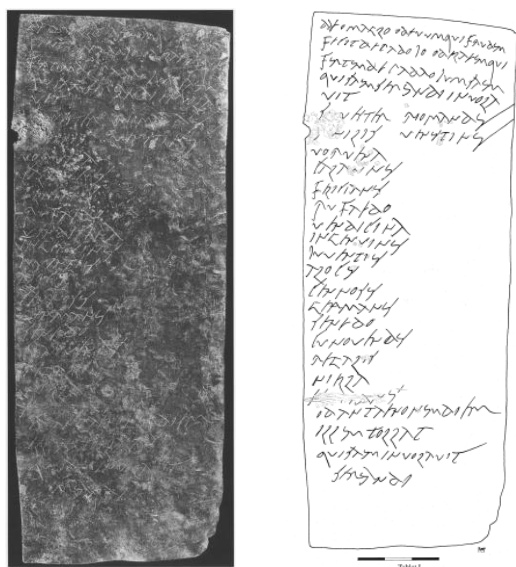
Obrázek 47: Plán Leicesteru (Burnham 2006, 407, fig. 16).

¹⁶⁹ HASSALL et al. 1972, 363–364.

¹⁷⁰ <http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/tablet-notes/wanborough-notes.html>[18/04/2016].

v roce 2005. Obě destičky se skrývaly v domě s nádvořím¹⁷¹. Destička Br291 byla objevena pod Vine street. Pravděpodobně se zde nacházelo *mansio*. Nalezeny byly zbytky hypokausta či zbytky zdí, včetně žulových¹⁷².

D<a>eo Maglo (do) e<u>um qui frudum / fecit de padoio (do) el<a>eum qui / furtum (fecit) de padaoium <sa(g)um> / qui sagum Servandi invola/vit / S[il]vester Ri(g)omandus / S[e]nilis Venustus / Vorvena / Calaminus / Felicianus / Ruf<a>edo / Vendicina / Ingenuinus / Iuventius / Alocus / Cennosus / Germanus / Senedo / Cunovendus / Regalis / Ni<g>ella / S[enic]ianus (vymazáno) / (do) ant<a>e nonum diem / illum tollat / qui sa<g>um involauit / Servandi.

Obrázek 48: Br291 (Tomlin 2008, 210–211).

Destička je popsána kurzívou, díky které Tomlin datuje mezi léta 150 a 250 našeho letopočtu. Je velice dlouhá- má přes 20 cm na výšku. Je v poměrně dobrém stavu jen s mírnou korozí. Destička je dedikována bohu *Maglovi*. *Maglos*, keltský výraz pro prince, knížete, zřejmě zde funguje jako božský titul či přímo jako jméno boha, které nemáme jinde zaznamenáno. Opět si autor stěžuje na to, že byl okraden, tentokrát o plášť. Tomlin se pozastavuje u *de padoio*. Předpokládá, že místo, kde byl plášť ukraden je paedagogium, což zatím nevíme, co pesně má znamenat. Stejný výraz však známe z graffitů na Palatinu. Známe jméno autora: Servandus. Seznam podezřelých je poměrně rozsáhlý: devatenáct jmen, z nich tři jsou ženská. Část je římského a část keltského původu. Příkladem keltského jména je *Senedo* nebo *Cunovendus*¹⁷³.

¹⁷¹ TOMLIN 2008, 207.

¹⁷² BURNHAM 2006, 407–410.

¹⁷³ TOMLIN 2008, 207–215.

Br292

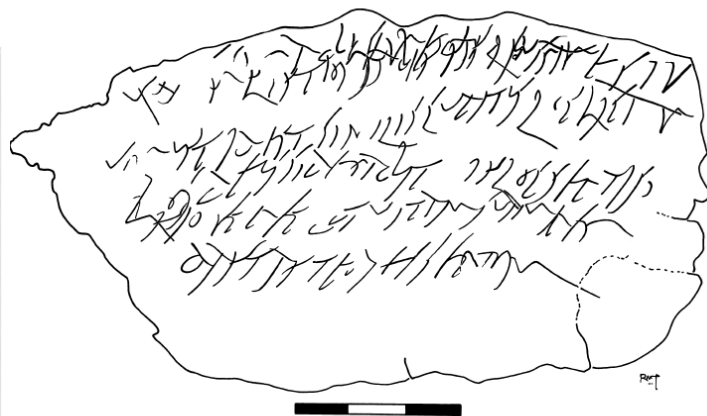
Kompletní transkripce druhé destičky ze stejné lokality zní:

u *stopy* abhereo ilis res ir | r / qu[...]*rgentios sabiniani fura/uerunt id est similis cupitus lochita / hos deus siderabit in hoc septiso / nio et peto ut vitam suam per / dant ante dies septem.*

Text je rekonstruován od druhého do šestého řádku:

qu[i a]*rgentios Sabiniani fura|verunt, id est Similis Cupitus Lochita, | hos deus siderabit in hoc septiso|nio et peto ut vitam suam per|dant ante dies septem.*

Destička je opět psána starou kurzívou. Nemá pravidelný tvar. Nikdy nebyla složena. Ukradeno bylo tentokrát neupřesněné množství stříbrných mincí muži jménem Sabinianus. U obou destiček je dána jakási lhůta, do kdy má být viník potrestán. Zde to je sedm dní. Zajímavé je, že bůh má udeřit v *septisoniu*. V podobě septizonium jej máme spojeno se Septimiem

Obrázek 49: Br292 (Tomlin 2008, 212–213).

Severem. Zřejmě se jedná o monumentální fasádu se zdobením sedmi planetárních božstev. Tomlin si myslí, že destička byla vytvořena, aby byla vhozena do vody. Nalezena však byla v odpadu po demolici ze čtvrtého století¹⁷⁴.

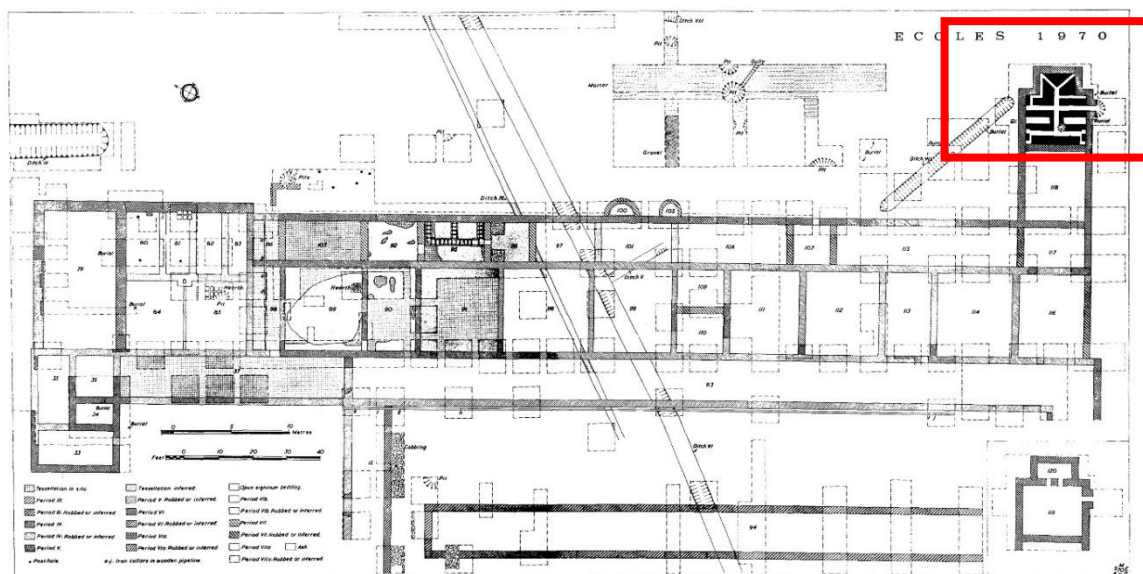
5.11 Ayles Ford (Br294)

Lokalita Eccles Villa v Ayles Ford se nachází v hrabství Kent. Destička byla objevena v rozsáhlé římské vile, konkrétně v místnosti 121¹⁷⁵. Výzkum v době nálezů (1970) probíhal již devátou sezónou pod vedením A. P. Detsicase. Místnost 121 spadá do Periody VI, s datací

¹⁷⁴ TOMLIN 2008, 215–218.

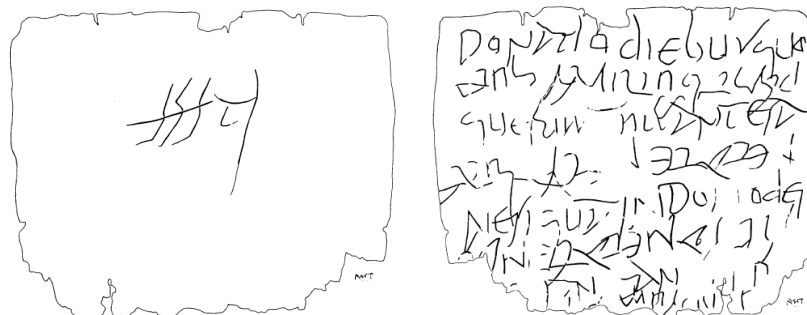
¹⁷⁵ TOMLIN 1985, 19.

180-290¹⁷⁶.

Obrázek 50: Eccles Villa (Detsicas – Scot, 1971, fig. 1).

Destička byla srolovaná. Měří 89*71 mm. Byla popsána oboustranně. Většina je díky korozi velice špatně čitelná. Hlavní text sestává z osmi řádků psaných bustrofedonem. Je psána novou kurzívou, což posouvá její dataci minimálně ke konci třetího století¹⁷⁷. U strany b) je velice zajímavá orientace písma. Zatímco první řádek je psán tradičně- zprava doleva, druhý řádek je psán zleva doprava a navíc zrcadlově podle horizontální osy. Takto se to i dále střídá.

Obrázek 51: Br294 (Tomlin 1985, 20–21, figs. 1–2).

Čtení strany a):

sssti

¹⁷⁶ DETSICAS – SCOT, 1971, fig. 1.

¹⁷⁷ TOMLIN 1985, 19-20.

Rekonstruovaný text:

s(. .) s(upra)s(crip)ti

Čtení strany b):

Donatiodiebusquo / peritbuturesque / quefu. [.]necantesa / netatenecsalute / nesiquaindo. odei
/.csanetateindo / [c.4]san. .an[c.3]p[I-2] / [5-6]sum[. . .?]

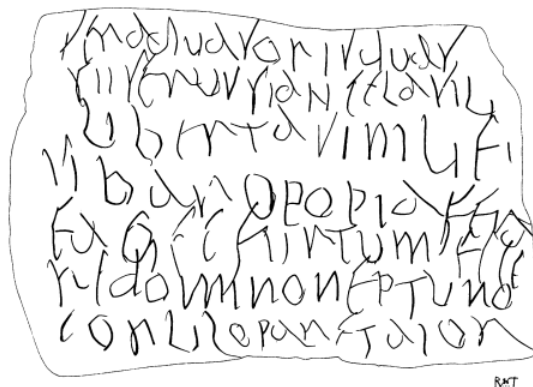
Rekonstrukce textu:

donatio diebus quo / perit Butu resque / qu(a)e . . . nec ante sa/netate nec salute / nesi qua(m)
in do[m]o die /... sanetate in do-/[mo dei?] . . . / . . .¹⁷⁸

U strany a) jsou tři *S* přeškrtnuta. Podle Tomlina se může jednat, ač jinde v Británii nám toto užití není známo, o symbol Chnoubida. Ten je znám z egyptsko-řeckých textů magického charakteru¹⁷⁹. Butu snad může být jméno. Boha, kterému je dedikováno nemáme zmíněného jménem. Podle sousloví *domo dei* se předpokládá, že by autorem mohl být křesťan, což u proklínacích destiček je značně neobvyklé¹⁸⁰.

5.12 Brandon (Br295)

Tato lokalita se nachází v Suffolku. Destička byla objevena roku 1979 v naplaveninách vybagrovaných z řeky Little Ouse, která teče na jih od římské lokality Hockwold-cum-Wilton¹⁸¹. Mezi nálezy z této lokality nacházíme například stříbrné diadémy a korunu v podobě

Obrázek 52: Br295 (Burnham et al. 1994, 294, fig. 1).

čelenky v podobě dvou křížících se oblouků, která bývá spojována s kultem Kybelé¹⁸². Text destičky zní takto: SERADVASORISDVAS / s(i) ser(v)us si anc(i)l(1)a, si li(bertus si) /

¹⁷⁸ FRERE – HASSALL – TOMLIN 1986, 428-431.

¹⁷⁹ BURNHAM et al. 1996, 457.

¹⁸⁰ TOMLIN, 1985, 24-25.

¹⁸¹ BURNHAM et al. 1994, 293.

¹⁸² HENIG 2003, 123-124.

liberta, si m(u)lie[r] / si baro, popia(m) fer(re)a(m) / EAENEC furtum fece/r(it), domino Neptuno / cor(u)lo pare(n)ta(tu)r.

Psána je novou kurzívou, datována je tedy do čtvrtého století našeho letopočtu. Zcizena byla železná pánev. Vyzván je bůh Neptun- spojení s vodou, ve které byla destička objevena. Jméno autora není zřejmě uvedeno. Celkově se zdá být zvláště uskupena- ukradenou věc bychom čekali před formulí *si servus- si libertus*. Viník má být obětován samotnému bohu, to nemá v Británii paralelu¹⁸³.

5.13 Broomhill (Br296)

Celý název zní Weeting with Broomhill. Nachází se poblíž Brandonu. Zde se nachází lokalita Hockwold-cum-Wilton. Destička byla objevena na počátku sedmdesátých let minulého století detektorem kovů panem C. Marshalllem. Roku 1979 byla ukázána v norfolkském muzeu. Nálezové okolnosti bohužel nejsou známy a destička již není dohledatelná.

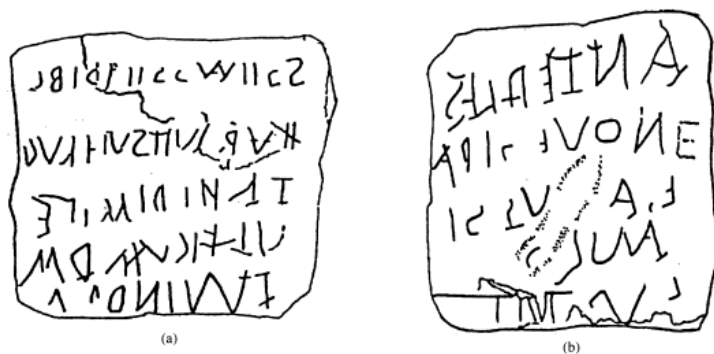
Destička je oboustranná:

a)

servus si [l]ib[e](r) [qu-]/i [f]uravit su[st]uli/t [ne ei] dimitte / [male]fic(i)um d(u)m / tu vindi[c]a[s]

b)

ante dies / nov[e](m) si pa / [g]a[n]us si / mil[e]s [qui] / su[s]tu[1]it

Obrázek 53: Br296: Burnham et al. 1994, 297, fig. 2).

Destička je popsána kapitálkami. Autor u prvního řádku vynechává *I* a zaměňuje *B* s *R*. Namísto běžného slovesa *involavit* se zde objevuje *furavit*. Oproti běžným formulím *si...si...* se zde

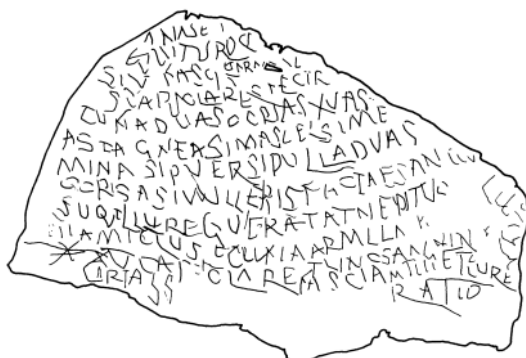
¹⁸³ BURNHAM et al. 1994, 295.

objevuje *..si paganus si miles...* tedy civilista nebo voják¹⁸⁴. Datace není uvedena a není ani způsob jak ji určit.

5.14 *Caistor St. Edmund (Br297)*

Starověká lokalita *Venta Icenorum*. Destička byla objevena v roce 1981 během procházky po poli, těsně pod povrchem na břehu řeky Tas. Objevitelem byl Timothy Sapwell. Spolu s tímto nálezem byl objeven další kus olova ve tvaru slzy. Ten byl propíchnut hřebíkem. Vzhledem k místu nálezu, můžeme opět předpokládat opět vhození do řeky. Toto podporuje i dedikace bohu Neptunovi.

a Nase[.../ eve(h)it Vroc[.../sius fascia(m) et armi[lla/ s, cap(t)olare, spectr[um(?),/ cuffia(m), duas ocias, x vas / a stagnea, si mascel si m(!)e/mina, si puer, si pu(e)lla. Duas / ocri(as) si vull(u)eris, factae sang(uine) / suo ut (i)llu(m) requerat<at> Neptu(nu)s, / e(t) amictus e(t) cuffia (et) arm(i)lla[e.../ denarii sv, cape(t)olare. Tunc sanguin(e) / fasciam tenet fur e / carta s(upra) s(crupta) ratio(n)e

Obrázek 54: Br 297 (Rankov – Hassall – Tomlin 1982, 409, fig 34).

Destička byla srolována. Popsána byla kapitálkami, kurzívou a vertikálními čárkami v páru. Je pouze jednostranná. Obě pravděpodobná jména nejsou kompletní. Seznam ukradených věcí je poměrně dlouhý: čítá krom jiného například čepici, kovové nádoby, patnáct denárů či náramky¹⁸⁵.

5.15 *Kelvedon (Br298)*

Kelvedon se nachází v Essexu. Destička byla objevena roku 1956. Byla srolována. Nález se nacházel ve vrstvě ze třetího a čtvrtého století. Konkrétně se jednalo o pec¹⁸⁶. Ta se nacházela v oblasti C. Tato oblast byla zkoumána hned několikrát. Oblast je bohatá na nálezy terry sigillaty prvního a druhého století. Také zde byly nalezeny skleněné korálky typu doby

¹⁸⁴ BURNHAM et al.1994, 296-297.

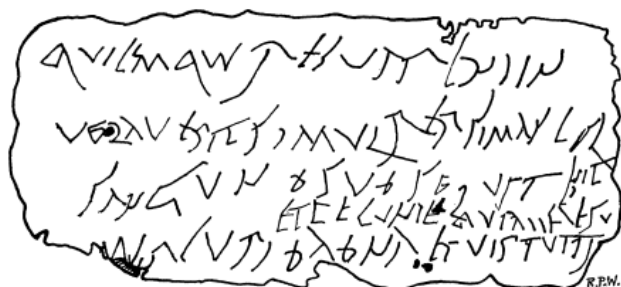
¹⁸⁵ RANKOV – HASSALL – TOMLIN 1982, 408-409.

¹⁸⁶ WRIGHT 1958, 150.

železné. Ve velké jámě o hloubce dvou a půl metru, zakonzervované hliněnou podlahou s nálezy tří antických mincí. Konkrétně se jedná o Konstantiniána. Přímo uvnitř jámy pak byla objevena keramika zdobená barbotinem s barevnou malbou. Mezi dalšími nálezy jsou lebky psů a ovcí. Z olovených nálezů pak obal zrcadla a právě proklínací destička, přímo na dně¹⁸⁷. Datace u A. Kropp spadá do první poloviny třetího století¹⁸⁸.

Text je psán na celkem pěti řádcích. Jedná se o kurzívu.

Quicumque res Varenii in/volaverit si mulier si mascul / sangu(i)no suo solvat -erit / et pecunie quam exesu- / Mercurio dona et Virtuti s(acra)

Obrázek 55: Br298 (Wright 1958, 150, fig. 20).

Vzývá se bůh Merkur, stejně jako například v Uley. Zmíněna je i Virtus¹⁸⁹. Autorem, tedy opět kradeným, je Varenus. Konkrétní předmět krádeže není uveden, zde je představen jako *res*.

5.16 Ratcliffe-on-Soar

Ratcliffe-on-Soar je spojen s lokalitou Red Hill. Územně spadá pod Nottinghamshire. V římském období můžeme mluvit o dataci podle nálezů keramiky do druhého až čtvrtého století našeho letopočtu. Mimo jiné zde byla objevena jedna destička přímo v rámci konstrukce římské stavby (chrámu). Dále byl objeven pohřeb, datovaný do prvního století našeho letopočtu¹⁹⁰.

První nalezenou destičkou na této lokalitě je Br299¹⁹¹. Byla objevena v prosinci roku 1960 Rogerem Wilsonem v ornici poblíž Red Hill. V době nálezů byla složena natříkrát. Popsána byla z obou stran. Psána je kurzívou. Turner ji datuje na konec druhého století případně

¹⁸⁷ RODWELL 1988, 54-55.

¹⁸⁸ KROPP 2008, 3.12/1.

¹⁸⁹ GAGER 1999, 195-196.

¹⁹⁰ PAUL – HEPBURN 2010, 7.

¹⁹¹ Urbanová jej uvádí pod číslem 292; Kropp pod 3.19/1.

začátek třetího. Ovšem sklon je doleva, což předpokládá starší datum. Tabulka je dedikována, velmi nezvykle pro britské proklínací destičky, Jupiteru Optimu Maximu. Turner z toho předpokládá, že i chrám z Red Hill byl zasvěcen právě tomuto bohu. Text je zapsán retrográdně.

a)

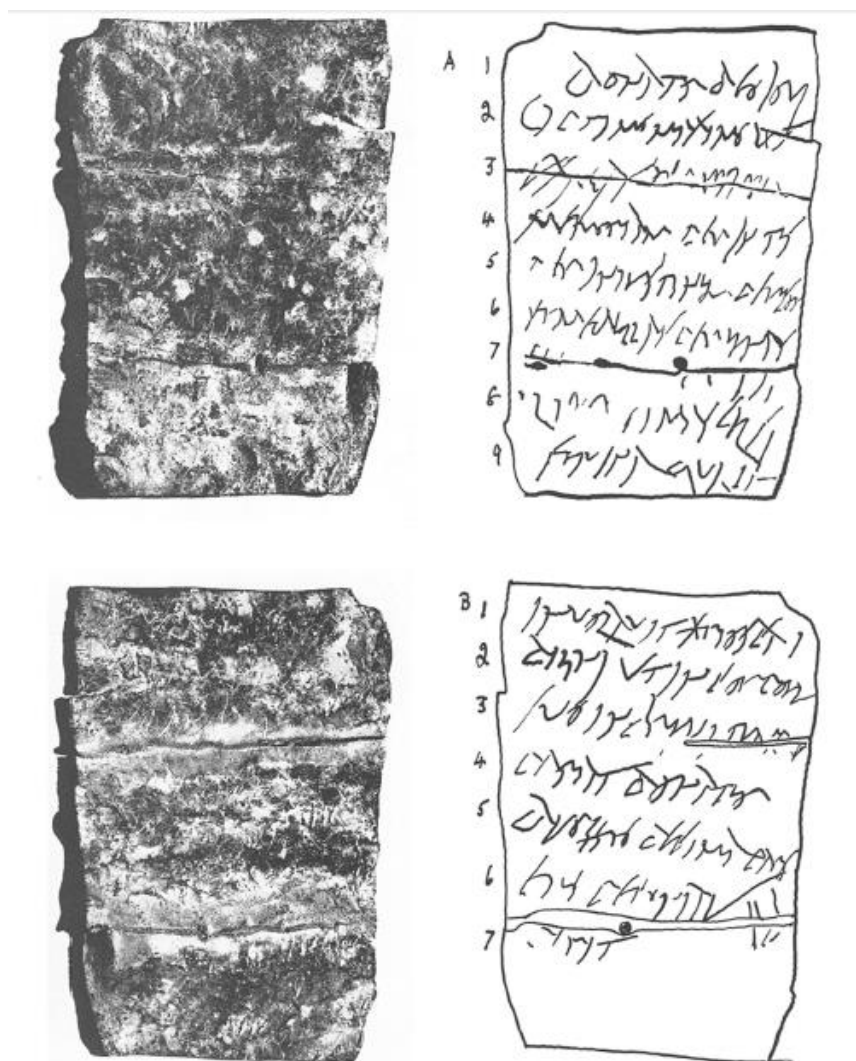
donatur deo Ioui / optimo maximo ut / exigat per mentem per / memoriam per intus / per
intestinum per cor / [p]er medullas per uenas / per[.]. [....].. as [/ [..]1[.]l..si mascel si / femina
qui<sq>uis

b)

inuolauit * rios Cani / Digni ut in corpore / suo in breui temp[or]e / pariat. donatur / deo ssto
decima pars / eius pecuniae quam / [so]luerit.

Opět se jedná o žádost za spravedlnost za krádež. Tentokrát autorovi, jehož jméno pravděpodobně zní Canius Dignus, byly odcizeny denáry. Proto se obrací na Jupitera, aby viníka donutil k nápravě, za odměnu mu nabízí jednu desetinu. Jmenovitě skrz jeho paměť, žíly, srdce, střeva a další. Autor netuší, kdo je viníkem, vidíme zde tedy formulí *si mascel si femina*, tedy „ať muž, či žena“. Výraz *mascel* vidíme například i na destičce z Kelvedonu (viz výše)¹⁹².

¹⁹² TURNER 1963, 122-124.

Obrázek 56: Br299 (Turner 1963, plate IX).

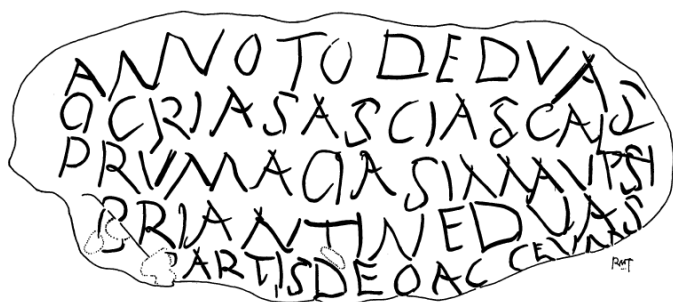
Destička Br300 byla objevena o tři roky později než předchozí, tedy v roce 1963. Objevena byla přímo na lokalitě Red Hill. Je oválného tvaru a popsána kapitálkami. Je pouze jednostranná. Tomlin uvádí dataci do čtvrtého století našeho letopočtu¹⁹³. Stejnou informaci podává i Urbanová¹⁹⁴. Sestává z pěti řádků, u nichž čtyři jsou dobře rozložené v rámci destičky. Poslední, pátý, je nahuštěn¹⁹⁵, zdá se, že autorovi začalo docházet místo. Výčet uloupených věcí, opět se jedná o destičku namířenou proti zloději, je četný. Chybí rukavice, nůž, sekera a pracovní kalhoty. Dvě části pak nabízí autor, který není znám, bohu. Jméno boha ovšem uvedeno není.

¹⁹³ BURNHAM et al. 2004, 336.

¹⁹⁴ URBANOVÁ 2014, 406 (č. 293).

¹⁹⁵ BURNHAM et al. 2004, 336-337.

annoto de duas / ocrias ascia(m) scal/pru(m) ma(n)ica(m) si m(ulier) au[t] si / b(aro) RIANTINE
duas / partis deo AC CEVM

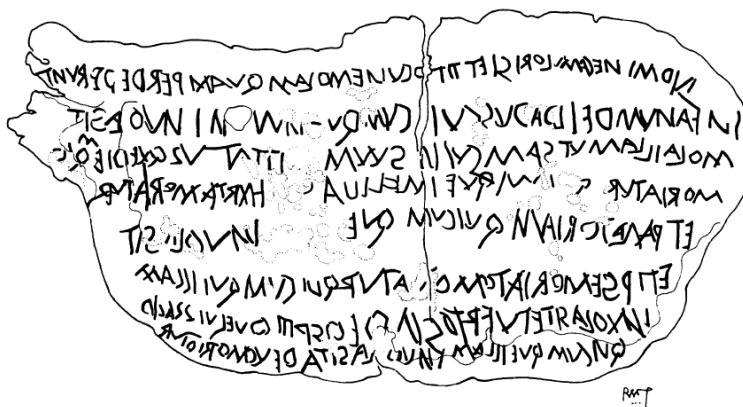

Obrázek 57: Br300 (Burnham et al. 2004, 337, fig. 2).

Neobvyklé je užití slovesa *annotare*, zvláště pak s předložkou *de*, následovanou výčtem ukradených předmětů. Ty jsou uváděny v akuzativu, ačkoli u každé z nich chybí *M* na konci. To vzniklo z hovorové latiny, kdy v řeči bylo akuzativní *M* vynecháváno. U *NV* na prvním řádku pozorujeme ligaturu¹⁹⁶.

Poslední zde nalezenou destičkou je Br301. Objevena byla roku 1990. Popsána byla z jedné strany a následně jednou přeložena. V tomto přeložení se málem zlomila na půlky. Text vede zprava doleva a jednotlivá písmena jsou zrcadlově otočena¹⁹⁷ podél vertikální osy.

nomine Camulorigi(s) et Titocun(a)e molam quam perdederunt / in fanum dei devovi.
cuicumque n(o)m[e]n involasit / mola(m) illam ut sa(n)guin(em) suum mittat usque diem quo /
moriatur. q[ui]cumque invo[l]a[sit] (f)urta moriatur, / et PAVLATORIAM quicumque [illam]
involasit / et ipse <moriato> mo[ri]atur. quicumqu(e) illam / involasit et VERTOGN de
(h)ospitio vel vissacio, / quicumque illam involasit, a de<v>o mori(a)tur.

Obrázek 58: Br301 (Burnham et al. 1993 311, fig. 2).

¹⁹⁶ BURNHAM et al. 2004, 337.

¹⁹⁷ BURNHAM et al. 1993, 311.

Tato destička je obzvláště zajímavou prosbou o spravedlnost. Zde nebyl oloupen fyzicky autor destičky, nýbrž byla zcizena obětina v podobě muly, která byla učiněna v chrámu. Žádá tedy ve jménu *Camulorigida* a *Titocuny*, což jsou dvě typicky keltská osobní jména, o potrestání viníka¹⁹⁸. V samotném textu autor opakovaně zaměňuje písmena, zřejmě se ovšem nejedná o záměr, ale o chyby. Příkladem může být *NVMEN*, kdy název „božstva“ nedává plně smysl a dá se tedy předpokládat, že se mělo jednat o slovo *NOMEN*. Nezvyklá je i forma slovesa *involasit*. Jedná se o *involavit*. Jelikož se tato záměna opakuje víc než jednou, nejedná se zřejmě o chybu, nýbrž o výjimku v použití gramatiky nebo užití archaizovaného výrazu¹⁹⁹.

5.17 Clothall (Br302)

Ve starší literatuře uváděná primárně pod Baldock. Konkrétně je lokalita umístěna na předměstí Clothallu poblíž Baldocku. Na poli Walls Field byly roku 1925 objeveny římské artefakty. Jednalo se o nádoby druhého století. Při následném výzkumu bylo objeveno pohřebiště²⁰⁰.

V rámci pohřební skupiny 309 byla objevena proklínací destička. Spolu s ní do stejné skupiny patří další tři nálezy: urna, světlá leštěná keramika s písčítým povrchem. Jednalo se o fragmenty, v nichž byly objeveny čtyři hřebíky. Dále pak váza, která je řazena jako tmavě šedá keramika. Dekorována šesti tečkovanými panely. *A terra sigillata*. Tvar byl určen jako Drag. 18²⁰¹. Ten bývá datován mezi 50 až 100 našeho letopočtu²⁰². Na tomto konkrétním nálezu byl objeven otisk hrnčičře: *MACRIM*, což Westell přiřazuje k hrnčičři období Fláviovců²⁰³.

Destička byla propíchnuta železnými hřebíky na pěti místech. Ač je to neobvyklé, čtyři hřebíky zůstaly zachovány přímo v destičce, jeden tedy chybí. Tabulka byla proděravěna ještě na čtyřech dalších místech, pro provléknutí olověných drátků, z nichž jeden zůstal zachován. Text je psán pozpátku, zprava doleva²⁰⁴:

vetus / quomodo şanies / signeficatur / Tacita deficta

¹⁹⁸ V překladu v BURNHAM et al. 1993, 312 se na prvním řádku objevuje *I have dedicated*. Zřejmě se jedná o překlep, jelikož zájmeno *I* v latinském originále není jakkoli vyjádřeno. Naopak sloveso *perdederunt* (pozbyt ukradením) je ve třetí osobě plurálu. Oběť tedy učinili *Camulorigis s Titocunou*.

¹⁹⁹ BURNHAM et al. 1993, 313.

²⁰⁰ WESTELL 1931, 247.

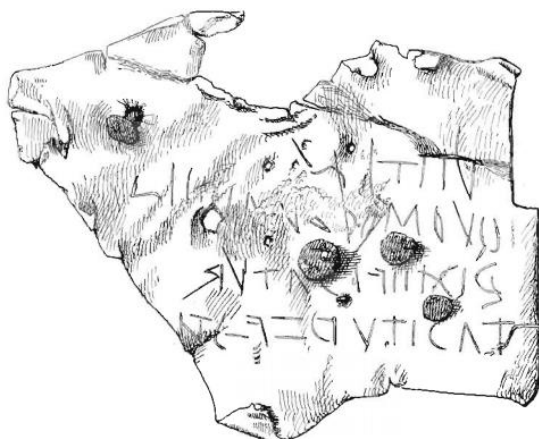
²⁰¹ WESTELL 1931, 290.

²⁰² <http://potsherd.net/atlas/types/sigillata/gallery> [23/04/2016]

²⁰³ WESTELL 1931, 290.

²⁰⁴ COLLINGWOOD 1931, 248.

Proklínaná se jmenuje Tacita²⁰⁵. Pokud jde o dataci destičky, není nikde uvedena. Můžeme však předpokládat, že do hrobu byla uložena brzy po pohřbu, aby mrtví destičku „předal“ bohům, kteří měli pomstu naplnit. Pokud vycházíme z datace nalezeného talíře, můžeme navrhnout dataci po třetí čtvrtině prvního století. Písmo jsou sice kapitálky, ale ovlivněné římskou kurzívou za použití dvou rovnoběžných linií pro *E*, užívané přibližně do poloviny druhého století (viz kapitolu 4.1). Předpokládejme tedy dataci do konce prvního až poloviny druhé století našeho letopočtu.

Obrázek 59: Br302 (RIB 221).

5.18 Thetford (Br303)

Rozsáhlé vykopávky vedené od roku 1979 zkoumaly ohrazení sestávající ze tří příkopů. Jsou zde nálezy z doby bronzové- jedná se pohřby v podobě kremace. Z doby železné máme pozůstatky ohrazení a několik domů o kruhovém půdorysu. V rámci této lokality byl objeven poklad²⁰⁶. Do něj patří i nález třiatřiceti stříbrných lžic, z nichž většina (31) nesla nápis. Všechny byly nalezeny v jedné jámě. Rozlišujeme dva typy lžic podle rukojeti: s rukojetí tvaru kachny (16) a s rovnou rukojetí se stylizovanými hlavičkami zvířat (17). Podle nápisu je dělíme

Obrázek 60: Stříbrná lžice z Thetfordského pokladu (Grew – Hassall – Tomlin 1981, plate XXVIIg).

na další tři skupiny- s náboženskými nápisy (20), se jmény ve vokativu nebo genitivu (8) a se

²⁰⁵ WRIGHT 1952, 103.

²⁰⁶ RANKOV – HASSALL – TOMLIN 1982, 370.

zvoláním *vivas* (6). Mezi jmény nacházíme čtyři, které jsou pozdně římské²⁰⁷. Dvanáct těchto lžic je spojováno s bohem Faunem, který byl je vzácně zaznamenán epigraficky. Šest jmen je keltského původu²⁰⁸. Další předměty jsou ze zlata. Artefakty jsou primárně datovány do čtvrtého století našeho letopočtu. Mezi nimi mnoho šperků- prsteny, náramky a další. Zlaté předměty jsou vyrobeny ze zlata o vysoké ryzosti a nenesou téměř žádné známky nošení. Nálezy byly všechny uloženy pravděpodobně najednou²⁰⁹. Mezi nálezy byla objevena i proklínací destička. Můžeme tedy předpokládat, že se jednalo o rituální uložení, podle lžic, spojenou s bohem Faunem.

Pokud jde o destičku samotnou, tak se jedná o poměrně malý kus olova (53*46 mm) s nápisem v kapitálkách:

OVA

SVINIMEP/ SILAVON

MEPTSESV

Obrázek 61: Br303 (Rankov – Hassall – Tomlin 1982, 410, fig. 10).

Oproti jiným destičkám z Británie, které se tloušťkou pohybují kolem 1 mm, je tato mnohem tlustší. Má 5 mm. U *svinimep silavon* se jedná o retrográdní zápis *Peminius Novalis*. Stejně tak se pravděpodobně jedná o retrográdní zápis u *meptsesv*. Předpokládá se toto znění textu: *defix]us est Pem[inius*²¹⁰. Podle nálezů, se kterými byla destička objevena, můžeme usuzovat na dataci do čtvrtého století našeho letopočtu. To je názor i A. Kropp²¹¹.

5.19 Old Harrow (Br304)

Na této lokalitě stál chrám římsko-keltského typu. Byly objeveny i pozůstatky předchozího chrámu doby železné. Výzkum probíhal od roku 1962 do roku 1964²¹². Pravděpodobně byl chrám zasvěcen Martovi. Usuzuje se tak vzhledem k nálezům vojenského vybavení a koňských postrojů. Krom toho, ale zde byla i typicky ženská votiva²¹³. Mars bývá v Británii často ztotožňován s Merkurem, jak to vidíme například v Uley. V roce 1970 pak byla objevena jáma- snad se jedná o studnu, ve které byla objevena na pětkrát složená, z obou stran

²⁰⁷ Agrestius, Auspicius a Silviola.

²⁰⁸ GREW – HASSALL – TOMLIN 1981, 389-390.

²⁰⁹ JOHNS 1981, 169-170.

²¹⁰ RANKOV – HASSALL – TOMLIN 1982, 410.

²¹¹ KROPP 2008, 3.21/1.

²¹² ALLEN 1968, 1.

²¹³ WATTS 2005, 140.

popsaná destička. Původně byla propíchnuta hřebíkem. Stejně jako v Clothallu je psána kapitálkami se dvěma rovnoběžnými liniemi pro *E*.

a)

Dio M(ercurio) dono ti(bi) / negotium Et/<t>ern(a)e et ipsam / nec sit i(n)vidi(a) me(i) / Timotneo san/gui[n]e suo.

b)

Dono tibi / Mercurius / aliam neg[o]tium NA VIN /..... / NII[..... / MIN[. . .]SANG[. / SVO.

Tato destička byla pravděpodobně vytvořena pro úspěch v souboji o ženu- Eternu, proti Timoteovi. Dedikována je bohu Merkurovi. V textu je mnoho chyb. Někde jsou zaměněna písmena jako u *Dio* namísto *Deo*, nebo například ve jméně *Timotheos*. Čtení značně sťažuje stav zachování destičky²¹⁴.

Obrázek 62: Br304 (Wilson – Wright – Hassall 1973, 326–327, figs. 17–18).

5.20 Braughing (Br306)

Destička v Puckeridge-Braughing byla objevena roku 1972 během výzkumu Dr. Pottera. Avšak objev není nikterak stratifikován, ani není určeno v které části výzkumu byl učiněn. Popsána byla z obou stran, ovšem text nedává smysl. Jedná se o písmena psaná kurzívou, která jednotlivě jsou čitelná, ale text jako celek smysl postrádá. Na druhé straně je

²¹⁴ WILSON – WRIGHT – HASSALL 1973, 325.

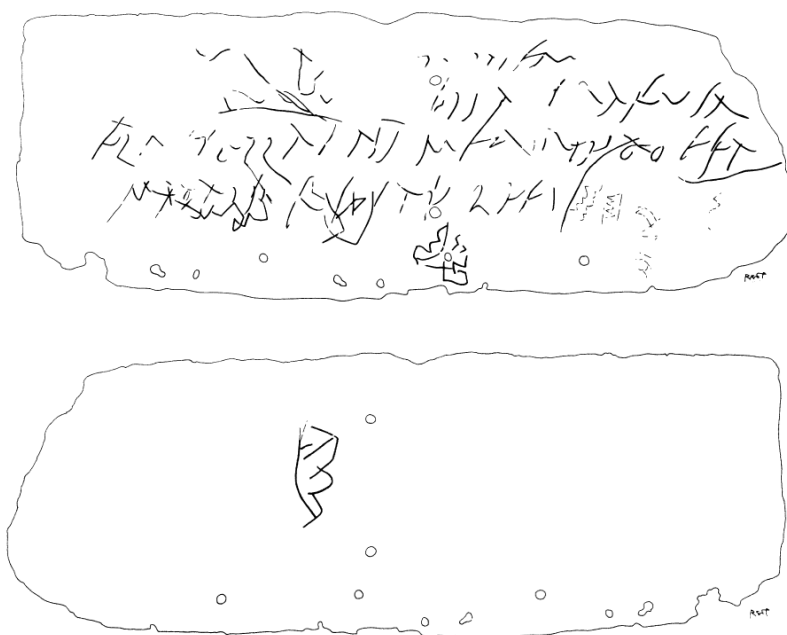
jen symbol. Ten je i na straně popsáné čtyřmi řádky. Byla dvakrát propíchnuta ještě rozložena, následně byla pětkrát složena a ještě třikrát probodena²¹⁵. A. Kropp předpokládá čtení:

a)

Rafusa

b)

(symbolem) Denarii²¹⁶

Obrázek 63: Br306 (Frere – Hassall – Tomlin 1986, 436–437, figs. 5–6).

5.21 Wroxeter (Br307)

Lokalita Wroxeter se jeví jako rozsáhlé římské město. V rámci výzkumu byly odhaleny lázně, macellum či bazilika. Nachází se dnes v územním celku Shropshire na levém břehu řeky Severn. Krom výše zmíněného zde byla vystavěna i římská pevnost²¹⁷. Antické označení tohoto *civitas* bylo *Viroconium*. Patřilo k nejvýznamnějším římským městům²¹⁸. Destička byla objevena v roce 1953. Jedná se pouze o její část. Konkrétně levý dolní roh. Místem jejího nálezu byla budova jižně od lázní. Popsána je kurzívou. Zřejmě se jedná o vlastní jméno: *Dada*.

²¹⁵ FRERE – HASSALL – TOMLIN 1986, 436–7.

²¹⁶ KROPP 2008, 3.20/1

²¹⁷ ELLIS 2000, XII.

²¹⁸ ELLIS 2000, 1.

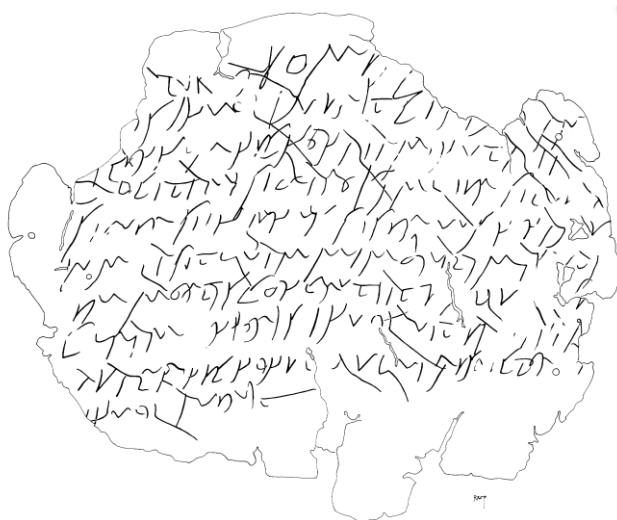
5.22 Bez provenience nebo nepublikované

Jedna destička objevena ve Silchesteru (Br305). Tomlin ji uvádí v seznamu v *Tabellae Sulis*²²⁰, ale stále ještě nebyla publikována.

Další dvě destičky nemají přesnou provenienci. První (Br308) z nich byla zakoupena na aukci v Bristolu v roce 1985. Jako možné místo původu uvádí Tomlin Gloucestershire nebo Avon. Vychází ze srovnání s Bath a Uley. Popsána je starou římskou kurzívou. Datována je mezi roky 150 až 275 našeho letopočtu, podle stylu psaní. Byla propíchnuta čtyřmi hřebíky v rozích, jako při vystavení.

[don]atur deo Merc[urio si] / q[i]is involaverit c.... lam / [.]icinum nec non alia minutalia / Tocitami(?) si baro si mulier si puel[la] / si puer si ingenuus si servus n[o]n an[t]e / eum laset quam mimbra (?ra)pi manu di/em mortis concrutiat e[u]m .qu<q[u]>[i] se/curam [.]nnoris involavit EA..... / AEAPR nec non et qu<qu>i res [p]ictor[i]a[s](?) / involaverit²²¹.

Destička je dedikována bohu Merkurovi. Jedná se o prosbu za spravedlnost. Ukradené předměty mohou být sekera a náčiní k psaní. Podle patiny nález rozhodně nepatří ani do Uley, ani do Pagans Hill²²².

Obrázek 66: Br308 (<http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/img/images/noprovenance-a.jpg>).

A poslední destičkou, která byla v Británii objevena, a je publikována, je Br309. Byla objevena někde v jižní Anglii. Objevena byla za neznámých okolností roku 1983, následně nabídnuta

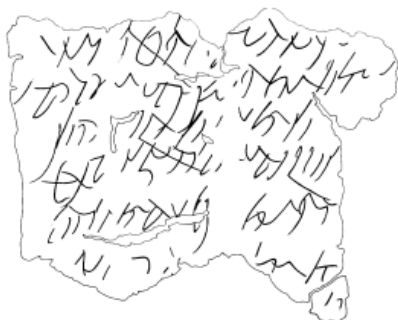
²²⁰ TOMLIN 1988, 61.

²²¹ FRERE – TOMLIN 1991, 293-295.

²²² FRERE – TOMLIN 1991, 293-295.

k prodeji B.A. Seaby Ltd. Je datovaná podle stylu písma, jedná se opět o starou římskou kurzívu, stejně jako předchozí destička. Destička je velice poničená.

... / amisi oro tuam m[aiē-]/statem ut <f> furem istum / si a[nc]il (l) a si [p]uer si[puella] / ext[i]nguas
.. ut illi s[c.4] / cias perduci [r]em ra[ptam(?)] / ...]um et[...] / ...

Obrázek 67: Br309 (<http://curses.csad.ox.ac.uk/tablets/img/images/noprovenance-b.jpg>).

Veškeré „důležité“ informace se nezachovaly. Ani jméno boha, ani autora, ani ukradené předměty. Ale podle známé formule *si... si...* je jasné, že se jedná o prosbu za spravedlnost²²³.

²²³ FRERE – HASSALL – TOMLIN 1988, 488-489.

6. Závěr

Z výše zmíněných lokalit jasně vyplývá, že v provincii Britannia byly destičky deponovány především na dvou typech míst, nejlépe dokonce v kombinaci obou- v chrámech a v posvátných tocích. Dále byly objevovány v amfiteátrech, lázních a domech (spíše veřejného charakteru). Samozřejmě ještě může být značné množství destiček neobjeveno, a proto mé závěry vychází z destiček zmiňovaných v této práci.

Pokud se jedná o chrámy v Britannii, jedná se převážně o typ tzv. římsko-keltského chrámu. Ten je složen ze dvou koncentrických prvků, vnitřní je užíván jako cella, vnější jako ochoz. Mohou být čtvercové, kruhové, obdélné či polygonální. Nejčastěji jsou rekonstruovány s vyvýšenou cellou podobnou věži. Obvykle součástí temenu či sakrálního okrsku. Tento model se uplatňuje jak na pevnině, tak v Britannii. Nutno podotknout, že britské jsou oproti pevninským rozměrově menší.

Nalézáme je jak v městské zástavbě, tak na venkově. Obvykle navazují na své předchůdce doby železné, jak je tomu například v Uley či Hayling Island. To ovšem není podmínkou, příkladem může být Springhead v Kentu, kde nebyly objeveny stopy po předchozí svatyni. Ne vždy je cella obklopena ochozem, ten může být nahrazen ohrazením v podobě portiku. Tak je tomu v případě Hayling Island²²⁴. Se stavbou chrámu často souvisí i vhodné umístění vzhledem k přítomnosti vodního zdroje, jako je tomu u Springhead či Hayling Island²²⁵. Samozřejmě i Bath, kde byl chrám spojen s posvátným horkým pramenem.

S chrámy souvisí i božstva, která jsou v nich uctívána a kterým jsou destičky dedikovány. Destičky nalezené v chrámu jsou většinou připisovány bohu, kterému je chrám zasvěcen. V Bath můžeme mluvit o chrámu pro bohyni Sulis, která je zde spojována s římskou Minervou. Na destičkách je zmiňována primárně Sulis (například TS 8 a 10). Ač se může zdát, že bohyně Minerva s proklínáním příliš nesouvisí, tak ji můžeme spojit s prosbami o spravedlnost. Mezi nejčastěji na destičkách vzývané bohy patří i Merkur a Mars. Zdá se, že tyto dva bohové byli do značné míry spojováni. Patrné je to na destičkách z Uley, kdy se např. na destičce WL 3 objevují oba najednou. U destičky WL 2 se vedle Merkura objevuje Martovo přízvisko Silvanus. Chrám v Uley byl zřejmě zasvěcen Merkurovi. Co do počtu, budeme-li vycházet z destiček, které byly do dnešních dnů objeveny a publikovány, bylo v chrámech objeveno na sto padesát proklínacích destiček, pokud nepočítáme Bath, kde destičky byly objeveny v posvátném prameni, zařazují je tedy do samostatné kategorie. V tomto značném

²²⁴ WILSON, K. – WILSON, P. 2011, 2–6

²²⁵ ROGERS 2008, 1.

počtu je zahrnuto i Uley, kde destiček bylo evidováno sto čtyřicet (viz kapitola 2). I bez tohoto významného chrámu, je množství destiček ve svatyních větší než v jiných místech uložení. Jednalo by se o deset destiček, včetně Thetfordu, který sem zařazuji, jelikož poklad, v jehož rámci byla destička objevena, byl zřejmě votivního charakteru (viz podkapitola 5.18). V chrámech byly destičky ukládány zhruba od druhého století (lokality Pagans Hill a starší nález z Ratliffe-on-Soar). Nejmladší nálezy pak spadají do pátého století.

Co se týče vodních toků samotných, pozorujeme toto deponování hlavně v Londýně. Posvátným tokem je říčka Walbrook, ale i Temže. V souvislosti s uložením ve vodě, bývá často destička dedikována bohu Neptunovi. Očividně byla předpokládána jeho přítomnost v každém vodním toku, a že je tedy schopen najít (obvykle) pachatele kdekoliv, kudy voda protéká. Celkem bylo (nejen) ve vodních tocích objeveno sedm destiček. Tyto nálezy jsou velice špatně datovatelné, výjimku tvoří tři destičky z Londýna, kdy destička nebyly objeveny přímo ve vodním toku, ale poblíž. Zde nejstarší datace spadá do prvního století našeho letopočtu., druhá do druhého a třetí do čtvrtého století.

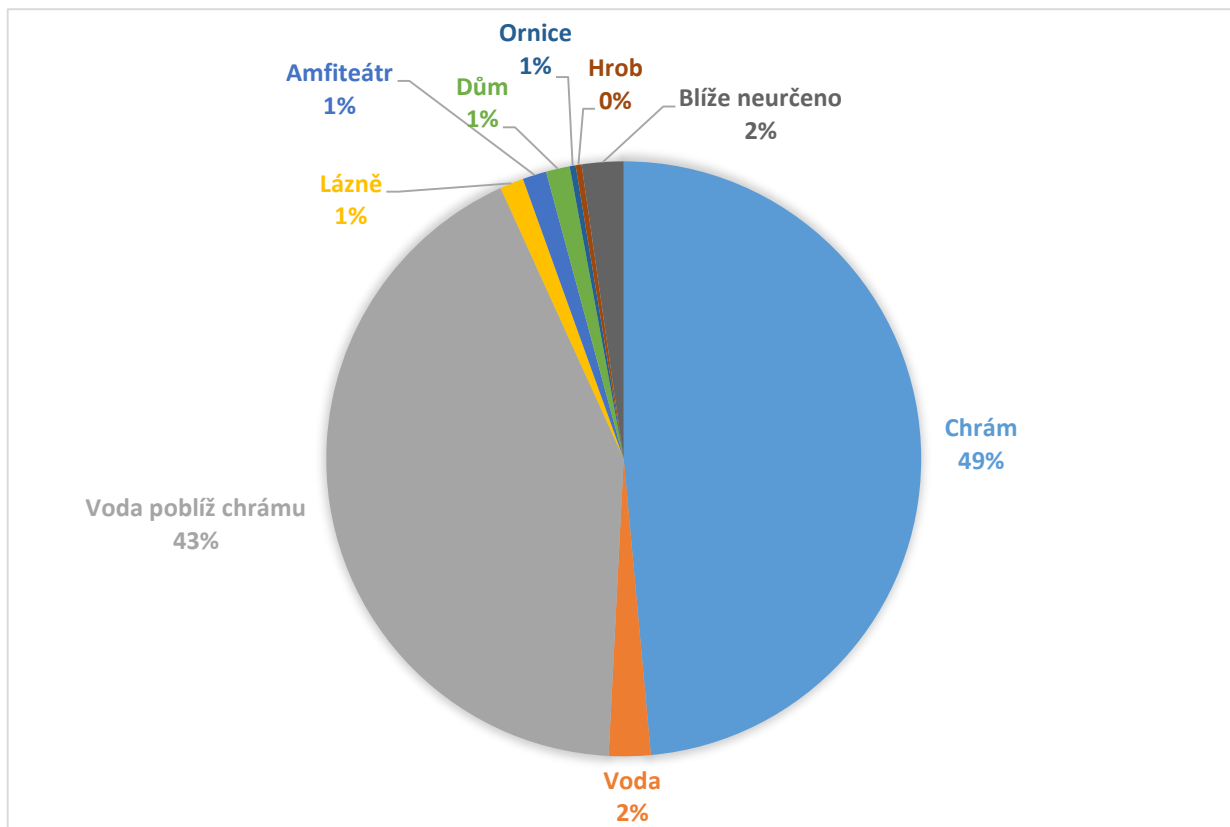
Ideálem se může zdát propojení vody a chrámu, jak je tomu například v Bath nebo Brandonu. Tedy v součtu 131 destiček. U Bath je konkrétnější datace náročná. V Brandonu mluvíme o čtvrtém století.

Další tři místa nálezu jsou zastoupena po čtyřech destičkách. Dvě destičky z lázní můžeme datovat do čtvrtého století. U dvou tabulek zbývajících datace chybí. Nálezy z amfiteátrů se pohybují kolem prvního a druhého století. V domech byly ukládány zhruba od poloviny druhého století do století třetího.

Zajímavé je, že tak časté uložení ve zbytku latinského světa, jako je hrob, je zastoupeno pouze jedním případem v Clothall. Je datován podle dalších nálezů na konec prvního nebo počátek druhého století.

Zdá se tedy, že pokud se jedná o místo deponování, přichází s Římany do Británie především ukládání do vodních toků či nádrží, do hrobu (ač se jedná o ojedinělý nález) a do arén. Následně se rozšiřují do staveb- chrámů či domů. Do lázní a vodních nádrží poblíž chrámů

se tato tradice dostává až ve čtvrtém století. Nutno ovšem připomenout, že chrám Sulis Minervy a posvátný pramen v Bath spadají rovněž o velkého lázeňského komplexu.

Graf 2: Procentuální vyjádření počtu destiček pole místa deponování.

Na závěr uvádím shrnující tabulku:

Tabulka 5: Seznam tabulek katalogu (vlastní).

ID	Lokalita	Datace	Oboustranná	Umístění	Bůh/bohové
Br001	Uley	4. stol.	ano	chrám	Merkur
Br002	Uley	4. stol.	ano	chrám	Merkur, Silvanus
Br003	Uley	4. stol.	ne	chrám	Mars, Merkur
Br004	Uley		ne	chrám	Merkur
Br005	Uley		ne	chrám	
Br006	Uley		ne	chrám	
Br007	Uley		ne	chrám	
Br008	Uley		ne	chrám	
Br009	Uley		ne	chrám	
Br010	Uley		ne	chrám	
Br011	Uley		ne	chrám	
Br012	Uley		ne	chrám	
Br013	Uley		ne	chrám	
Br014	Uley		ne	chrám	
Br015	Uley		ne	chrám	
Br016	Uley		ne	chrám	
Br017	Uley		ne	chrám	

ID	Lokalita	Datace	Oboustranná	Umístění	Bůh/bohové
Br018	Uley		ne	chrám	
Br019	Uley		ne	chrám	
Br020	Uley		ne	chrám	
Br021	Uley		ne	chrám	
Br022	Uley		ne	chrám	
Br023	Uley		ne	chrám	
Br024	Uley		ne	chrám	
Br025	Uley		ne	chrám	
Br026	Uley	4. stol.	ne	chrám	
Br027	Uley		ne	chrám	
Br028	Uley		ne	chrám	
Br029	Uley		ne	chrám	
Br030	Uley		ne	chrám	
Br031	Uley		ne	chrám	
Br032	Uley		ne	chrám	
Br033	Uley		ne	chrám	
Br034	Uley	5. stol.	ne	chrám	
Br035	Uley		ne	chrám	
Br036	Uley		ne	chrám	
Br037	Uley	5. stol.	ne	chrám	
Br038	Uley	5. stol.	ne	chrám	

ID	Lokalita	Datace	Oboustranná	Umístění	Bůh/bohové
Br039	Uley	4. stol.	ne	chrám	
Br040	Uley	4. stol.	ne	chrám	
Br041	Uley		ne	chrám	
Br042	Uley		ne	chrám	
Br043	Uley	4. stol.	ne	chrám	Merkur
Br044	Uley	4. stol.	ne	chrám	
Br045	Uley		ne	chrám	
Br046	Uley	5. stol.	ne	chrám	
Br047	Uley		ne	chrám	
Br048	Uley		ne	chrám	
Br049	Uley		ne	chrám	
Br050	Uley		ne	chrám	
Br051	Uley		ne	chrám	
Br052	Uley		ne	chrám	
Br053	Uley		ne	chrám	
Br054	Uley		ne	chrám	
Br055	Uley		ne	chrám	Merkur
Br056	Uley	5. stol.	ne	chrám	
Br057	Uley		ne	chrám	
Br058	Uley		ne	chrám	
Br059	Uley		ne	chrám	

ID	Lokalita	Datace	Oboustranná	Umístění	Bůh/bohové
Br060	Uley		ne	chrám	
Br061	Uley		ne	chrám	
Br062	Uley	3. stol.	ne	chrám	
Br063	Uley	4. stol.	ne	chrám	
Br064	Uley	4. stol.	ne	chrám	
Br065	Uley	4. stol.	ne	chrám	
Br066	Uley	5. stol.	ano	chrám	
Br067	Uley		ne	chrám	
Br068	Uley		ne	chrám	
Br069	Uley		ne	chrám	
Br070	Uley		ne	chrám	
Br071	Uley		ne	chrám	
Br072	Uley		ne	chrám	Merkur
Br073	Uley		ne	chrám	
Br074	Uley		ne	chrám	
Br075	Uley		ne	chrám	
Br076	Uley		ano	chrám	Merkur
Br077	Uley		ne	chrám	
Br078	Uley	5. stol.	ne	chrám	
Br079	Uley		ne	chrám	
Br080	Uley		ano	chrám	Merkur

ID	Lokalita	Datace	Oboustranná	Umístění	Bůh/bohové
Br081	Uley		ne	chrám	
Br082	Uley		ne	chrám	
Br083	Uley		ne	chrám	
Br084	Uley		ne	chrám	
Br085	Uley		ne	chrám	
Br086	Uley		ne	chrám	
Br087	Uley		ne	chrám	
Br141	Bath		ne	chrám/pramen	
Br142	Bath		ne	chrám/pramen	
Br143	Bath		ne	chrám/pramen	
Br144	Bath		ne	chrám/pramen	
Br145	Bath		ne	chrám/pramen	
Br146	Bath		ano	chrám/pramen	
Br147	Bath		ne	chrám/pramen	
Br148	Bath		ne	chrám/pramen	
Br149	Bath		ne	chrám/pramen	
Br150	Bath		ne	chrám/pramen	
Br271	Caerleon	90-150	ne	amfiteatr	
Br272	Hamble	4. stol.	ne	voda	Neptun
Br273	Lydney		ne	chrám	Nodens
Br274	Londýn		ne		

ID	Lokalita	Datace	Oboustranná	Umístění	Bůh/bohové
Br275	Londýn	1.-2. stol.	ano	dům/voda	
Br276	Londýn	138-150	ne	voda	
Br277	Londýn		ano	voda	Neptun?
Br278	Londýn	4. stol.	ne	dům	
Br279	Londýn	160-250	ne	amfiteatr	Diana
Br280	Londýn		ne	Amfiteatr	
Br281	Londýn		ne	amfiteatr	
Br282	Brean Down	4. stol.	ne	chrám	
Br283	Pagans Hill	2. stol.	ne	chrám	
Br284	Pagans Hill	2. stol.	ne	chrám	
Br285	Pagans Hill	2. stol.	ne	chrám	
Br286	Chesterton	43-410	ne	lázně	
Br287	Leintwardine	4. stol.	ne	lázně	
Br288	Leintwardine	4. stol.	ne	lázně	
Br289	Marlborough Downs		ne	ornice	Mars
Br290	Wanborough	1.-2.stol.	ne	?	
Br291	Leicester	150-250	ne	dům	Maglos
Br292	Leicester	150-250	ne	dům	
Br293	Wiltshire		ne		
Br294	Ayles Fort		ano	villa	

ID	Lokalita	Datace	Oboustranná	Umístění	Bůh/bohové
Br295	Brandon	4. stol.	ne	voda u chrámu	Neptun
Br296	Broomhill		ano		
Br297	Caistor St. Edmunt		ne	voda	Neptun
Br298	Kelvedon	3. stol.	ne	dům	Merkur, Virtus
Br299	Ratcliffe-on- Soar	2/3 stol.	ano	chrám	Jupiter Optimus Maximus
Br300	Ratcliffe-on- Soar	4. stol.	ne	chrám	
Br301	Ratcliffe-on- Soar	neurčeno	ne	chrám	
Br302	Clothall	konec 1./ pol. 2. stol	ne	hrob	
Br303	Thetford	4. stol.	ne	poklad	
Br304	Old Harrow		ano	chrám	Merkur
Br305	Silchester		ne		
Br306	Braughing	bez datace	ano		
Br307	Wroxeter	43-410	ne	poblíž lázní	
Br308	Bez provenience	150-275	ne		Merkur
Br309	Bez provenience	150-275	ne		

7. Seznam použité literatury

- ADAMS, G. 2006: The Social and Cultural Implications of Curse Tablets (Defixiones) in Britain and on the Continent. *Studia Humaniora Tartuensia* 7, 1–15.
- ADAMS, J. N. 1992: British Latin: The Text, Interpretation and Language of the Bath Curse Tablets. *Britannia* 23, 1–26.
- ADAMS, J.N. 1998: Two notes on RIB. *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik*. 123, 235–236.
- ALLEN, D. F. 1968 : Celtic Coins from the Romano-British Temple at Harlow, Essex, *British Numismatic Journal* 37, 1–6.
- APSIMON, A. M. 1958: The Roman temple on Brean Down, Somerset: An Interim Report on the 1957 Excavations. *UBSS Proceedings* 8 (2): 106–109.
- BATEMAN, N. C. W. 1997: The London Amphitheatre: Excavations 1987-1996, *Britannia* 28, 51–85.
- BURNHAM et al. 1993 = BURNHAM, B. C. – KEPPIE, L. J. F. – ESMONDE CLEARY, A. S. – HASSALL, M. W. C. – TOMLIN, R. S. O.: Roman Britain in 1992. *Britannia* 24 , 267–322.
- BURNHAM et al. 1994 = BURNHAM, B. C. – KEPPIE, L. J. F. – ESMONDE CLEARY, A. S. – HASSALL, M. W. C. – TOMLIN, R. S. O.: Roman Britain in 1993. *Britannia* 25 , 245–314.
- BURNHAM et al. 1995 = BURNHAM, B. C. – KEPPIE, L. J. F. – ESMONDE CLEARY, A. S. – HASSALL, M. W. C. – TOMLIN, R. S. O.: Roman Britain in 1994. *Britannia* 26, 325–390.
- BURNHAM et al. 1996 = BURNHAM, B. C. – KEPPIE, L. J. F. – ESMONDE CLEARY, A. S. – HASSALL, M. W. C. – TOMLIN, R. S. O.: Roman Britain in 1995. *Britannia* 27, 389–457.
- BURNHAM et al. 1997 = BURNHAM, B. C. – KEPPIE, L. J. F. – ESMONDE CLEARY, A. S. – TOMLIN, R. S. O.: Roman Britain in 1996. *Britannia* 28, 395–472.
- BURNHAM et al. 2004 = BURNHAM, B. C. – HUNTER, F. – FITZPATRICK, A. P. – WORRELL, S. – HASSALL, M. W. – TOMLIN, R.S. O.: Roman Britain in 2003. *Britannia* 35, 253–349.
- BURNHAM, B. C. 2006: Sites Explored. *Britannia* 37, 369–428.
- COLLINGWOOD, R. G. 1931: Roman Britain in 1930. *Journal of Roman Studies* 21, 247–250.
- COLLINGWOOD, R. G. 1935: Roman Britain in 1934: II. Inscriptions. *Journal of Roman Studies* 25, 223–227.
- CRUMMY, N. 2007: Brooches and the Cult of Mercury. *Britannia* 38 , 225–230.
- CUNLIFFE, B. – DAVENPORT, P. 1985: *The Temple of Sulis Minerva at Bath Volume I : the Site*. Oxford.
- DETSICAS, A. P. – SCOT, F.S.A. 1971: Excavations at Eccles Roman Villa, 1970: Ninth Interim Report, *Archaeologia Cantiana* 86, 25–34.
- EKWALL, E. 1960: *The concise Oxford dictionary of English place-names*. Oxford.

- ELLIS, P. 2000: *The Roman Baths and Macellum at Wroxeter Excavations 1955-85*. Swindon.
- FRERE, S. S. – HASSALL, M. W. – TOMLIN, R. S. O. 1983: Roman Britain in 1982. *Britannia* 14, 279–356.
- FRERE, S. S. – HASSALL, M. W. – TOMLIN, R. S. O. 1984: Roman Britain in 1983. *Britannia* 15, 265–356.
- FRERE, S. S. – HASSALL, M. W. – TOMLIN, R. S. O. 1986: Roman Britain in 1985. *Britannia* 17, 363–454.
- FRERE, S. S. – HASSALL, M. W. – TOMLIN, R. S. O. 1987: Roman Britain in 1986. *Britannia* 18, 301–377.
- FRERE, S. S. – HASSALL, M. W. – TOMLIN, R. S. O. 1988: Roman Britain in 1987. *Britannia* 19, 415–508.
- FRERE, S. S. – HASSALL, M. W. – TOMLIN, R. S. O. 1989: Roman Britain in 1988. *Britannia* 20, 257–345.
- FRERE, S. S. – HASSALL, M. W. – TOMLIN, R. S. O. 1990: Roman Britain in 1989. *Britannia* 21, 303–378.
- FRERE, S. S. – HASSALL, M. W. – TOMLIN, R. S. O. 1992: Roman Britain in 1991. *Britannia* 23, 255–323.
- FRERE, S. S. – TOMLIN, R. S. O. 1991: Roman Britain in 1990. *Britannia* 22, 221–311.
- GAGER, J.G. 1999: *Curse Tablets and Binding Spells from the Ancient World*. New York.
- GERRARD, J. 2007: The Temple of Sulis Minerva at Bath and the End of Roman Britain. *The Antiquaries Journal* 87, 148–164.
- GOODBURN, R. H. – HASSALL, M. W. – TOMLIN, R. S. O. 1979: Roman Britain in 1978. *Britannia* 10, 267–356.
- GREW, F. O. – HASSALL, M. W. – TOMLIN, R. S. O. 1980: Roman Britain in 1979. *Britannia* 11, 345–417.
- GREW, F. O. – HASSALL, M. W. – TOMLIN, R. S. O. 1981: Roman Britain in 1980. *Britannia* 12, 313–396.
- HASSALL, M. W. – TOMLIN, R. S. O. 2003: Roman Britain in 2002: II. Inscriptions. *Britannia* 34, 361–382.
- HASSALL et al 1972 = HASSALL, M. W. – WILSON, D. R. – WRIGHT, R. P. – REA, J.: Roman Britain in 1971. *Britannia* 3, 298–367.
- HEARD, K. 1989: Excavations at 10-18 Union Street, *Southwark' London Archaeologist* 6, 126–131.
- HENIG, M. 1978: Objects from a Romano-British temple on West Hill, Uley, Gloucestershire. *Antiquaries journal* , 368–370.

- HENIG, M. 2003: *Religion in Roman Britain*. Londýn.
- HOLDER, N. 2007: Mapping the Roman Inscriptions of London. *Britannia* 38, 13–34.
- JOHNS, K. 1981: The Thetford Treasure: A Major Find of Late Roman Gold and Silver. *Gold Bull* 14, 169–170
- KROPP, A. 2008: *Defixiones - Ein aktuelles Corpus lateinischer Fluchtafeln*; Kartoffeldruck-Verlag Kai Brodersen, Speyer.
- MELROSE, R. 2016: *Religion in Britain from the Megaliths to Arthur: An Archaeological and Mythological Exploration*. Jefferson.
- MULLEN, A. 2007: Evidence for Written Celtic Language from Roman Britain: A Linguistic Analysis of Tabellae Sulis 14 and 18. *Studia Celtica* 41, 31–45.
- MULLEN, A. 2007: Linguistic Evidence for 'Romanization': Continuity and Change in Romano-British Onomastics: A Study of the Epigraphic Record with Particular Reference to Bath. *Britannia* 38, 35–61.
- PAUL S. AND HEPBURN S., 2010: Red Hill Marina, Ratcliffe on Soar, Nottinghamshire; Environmental Statement: Cultural Heritage Chapter (Updated) 7. Birmingham.
- RAHTZ et al. 1958 = RAHTZ, P. A. – HARDEN, D. B. – DUNNING, G. C. – RALEGH RADFORD, C. A.: Three Post-Roman finds from the Temple Well at Pagans Hill, Somerset. *Medieval Archaeology* 2, 104–111.
- RANKOV, N. B. – HASSALL, M. W. – TOMLIN, R. S. O. 1982: Roman Britain in 1981. *Britannia* 13, 327–422.
- RODWELL, K. A. 1988: *The prehistoric and Roman settlement at Kelvedon, Essex*. Londýn.
- ROGERS, A. 2008: *Ritual Landscapes of Roman South-East Britain*. Norfolk.
- ROWSOME, P. 2001: *Heart of the City : Roman, medieval and modern London revealed by archaeology at 1 Poultry*. London.
- RUSSELL, P. 2006: VILBIAM (RIB 154): Kidnap or Robbery? *Britannia* 37, 363–367.
- TAYLOR, M. V. – COLLINGWOOD, R. G. 1927: Roman Britain in 1927, *Journal of Roman Studies* 17, 184–219.
- TAYLOR, M. V. – COLLINGWOOD, R. G. 1928: Roman Britain in 1928, *The Journal of Roman Studies* 18, 191–214.
- TOMLIN, R. S. O. 1985: A Late Roman *Defixio* (Curse Tablet) from the Eccles Villa, *Archaeologia Cantiana* 102, 19–25.
- TOMLIN, R. S. O. 1988: The curse tablets. In: CUNLIFFE, B.: *The Temple of Sulis Minerva at Bath Volume II : the Finds from the Sacred Spring*. Oxford, 59–277.
- TOMLIN, R. S. O. 1992: Voices from the Sacred Spring. *Bath History Volume IV* , 7–24.
- TOMLIN, R. S. O. – HASSALL, M. W. C. 1999: Inscriptions. *Britannia* 30, 375–386.

- TOMLIN, R. S. O. 2006: Inscriptions. *Britannia* 37, 467–488.
- TOMLIN, R. S. O. 2008: "Paedagogium and Septizonium": Two Roman Lead Tablets from Leicester, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 167, 207–218.
- TURNER, E. G. 1963: A Curse Tablet from Nottinghamshire. *Journal of Roman Studies* 53, 122–124.
- URBANOVÁ, D. 2014: *Latinské proklínací tabulky na území římského impéria*. Brno.
- WALKER, D. R. 1988: *Roman coins from the sacred spring at Bath*. Oxford.
- WATTS, D., 2005: *Boudicca's Heirs: Women in Early Britain*. London.
- WESTELL, W. P., 1931: A Romano-British cemetery at Baldock, Herts, *Archaeological Journal* 88, 247–301.
- WHEELER, R.E.M. – WHEELER, T.V. 1932: *Report on the Excavation of the Prehistoric, Roman, and Post-Roman Site in Lydney Park, Gloucestershire*. Oxford.
- WILD, J.P. 1986: Bath and the Identification of the Caracalla. *Britannia* 17, 352–353.
- WILSON, D. R. – WRIGHT, R. P. – HASSALL, M. W. 1973: Roman Britain in 1972, *Britannia* 4, 270–337
- WILSON, K. – WILSON, P. 2011: Shrines (Roman and Post-Roman). *Introductions to Heritage Assets* .
- WOODWARD, A. – LEACH, P. 1993: *The Uley Shrines: Excavation of a Ritual Complex on West Hill, Uley: Gloucestershire, 1977-9*. London.
- WRIGHT, R. P. 1952: Roman Britain in 1951: II. Inscriptions. *Journal of Roman Studies*. 42, 103–109.
- WRIGHT, R. P. 1955: Roman Britain in 1954: II. Inscriptions. *Journal of Roman Studies* 45, 145–149.
- WRIGHT, R. P. 1958: Roman Britain in 1957: II. Inscriptions. *Journal of Roman Studies* 48, 150–155.
- WRIGHT, R. P. 1969: Roman Britain in 1968: II. Inscriptions. *Journal of Roman Studies*. 59, 235–246.
- Internetové zdroje:
- <<http://potsherd.net/atlas/types/sigillata/gallery> >
- <<http://romaninscriptionsofbritain.org/>>
- <<http://collections.museumoflondon.org.uk/online/object/536095.html>>
- <http://archaeologydataservice.ac.uk/archives/view/no1poultry_molas_2007/>
- <https://www.britishmuseum.org/explore/highlights/highlight_objects/pe_prb/h/head_from_a_statue_of_mercury.aspx>

<<http://curses.csad.ox.ac.uk/sites/uley-location.shtml>>

8. Seznam zkratk

CIL	<i>Corpus Inscriptionum Latinarum.</i>
DT	AUDOLLENT, A. 1904: <i>Defixionum tabellae quotquot innotuerunt: tam in Graecis Orientis quam in totius Occidentis partibus praeter Atticas in Corpore inscriptionum atticarum editas.</i> Paris.
DTA	WÜNSCH, R. 1897: <i>Defixionum tabellae atticae, Inscriptiones Graecae.</i> Berlín.
RIB	<i>Roman Inscriptions in Britain.</i>
TS	(<i>Tabellae Sulis</i>) TOMLIN, R. S. O. 1988: <i>The curse tablets. In: Cunliffe, B.: The Temple of Sulis Minerva at Bath Volume II : the Finds from the Sacred Spring. Oxford, 59–277.</i>
WL	WOODWARD, A. – LEACH, P. 1993: <i>The Uley Shrines: Excavation of a Ritual Complex on West Hill, Uley: Gloucestershire, 1977-9.</i> London.

9. Seznam příloh

- Příloha 1. : Vývoj struktury I v Uley s umístěním destiček:
- Fig. 1a: Fáze 4.
 - Fig. 1b: Fáze 5a-d
 - Fig. 1c: Fáze 5d-e
 - Fig. 1d: Fáze 5e(ii)
- Příloha 2.: Nепublikované destičky z Uley v Britském muzeu:
- Fig. 2: WL7
 - Fig. 3: WL8
 - Fig. 4: WL9
 - Fig. 5: WL20
 - Fig. 6: WL34
 - Fig. 7: WL39
 - Fig. 8: WL40
 - Fig. 9: WL52
 - Fig. 10: WL58
 - Fig. 11: WL62
 - Fig. 12: WL68
 - Fig. 13: WL70
 - Fig. 14: WL75
 - Fig. 15: WL78
 - Fig. 16: WL 84
 - Fig. 17: WL 85